

Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών &
Βιώσιμου Σχεδιασμού

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
«Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός»

Διπλωματική Εργασία

«Κλιματική Αλλαγή και Μετανάστευση στην
Ελλάδα και στον Ευρωπαϊκό Χώρο»

Επιμέλεια Εργασίας: Πλατής Ιωακείμ - Μιχαήλ

Επιβλέπων Α': Βατικιώτης Λεωνίδας

Επιβλέπων Β': Γιάνναρου Σοφία

Πάτρα, Οκτώβριος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Κλιματική Αλλαγή και Μετανάστευση στην
Ελλάδα και στον Ευρωπαϊκό Χώρο»

Πλατής Ιωακείμ - Μιχαήλ

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

«Λεωνίδας Βατικιώτης»

«Σοφία Γιάνναρου»

«ΣΕΠ & ΕΑΠ»

«ΣΕΠ & ΕΑΠ»

Πάτρα, Οκτώβριος 2026

Ευχαριστίες

Στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας μου θα ήθελα να ευχαριστήσω τους επιβλέποντες καθηγητές μου κος Βατικιώτη Λεωνίδα και κα Γιάνναρου Σοφία για την καθοδήγηση τους καθόλη την διάρκεια συγγραφής της.

Περίληψη

Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία με τίτλο «Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό χώρο» απαρτίζεται από πέντε κεφάλαια χρησιμοποιώντας τον παραγωγικό τρόπο συλλογισμού για την ανάλυση τους. Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται οι αιτίες και οι επιπτώσεις, τόσο της κλιματικής αλλαγής, όσο και της και της μετανάστευσης και ο τρόπος που αυτές οι δύο έννοιες αλληλοεπιδρούν και επηρεάζονται μεταξύ τους, δημιουργώντας ανακατατάξεις στον τρόπο λειτουργίας, τόσο των αναπτυσσόμενων, όσο και των ανεπτυγμένων χωρών. Στην συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται ποσοτική διερεύνηση του θέματος, εστιάζοντας σε μια σειρά από σύνθετους δείκτες κλιματική αλλαγής και μετανάστευσης, προσπαθώντας να εστιάσουν για παράδειγμα στην αριθμητική προσέγγιση του θέματος, όπως ποσοστά πληγέντων και θανάτων, αλλά και κόστη που επιφέρουν τέτοιου είδους φαινόμενα. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην ποιοτική προσέγγιση του θέματος και πιο συγκεκριμένα σε θεωρίες και προσεγγίσεις που διαμορφώνουν την μετανάστευση των ανθρώπων και έχουν άλλοτε άμεση και άλλοτε έμμεση σχέση με την κλιματική αλλαγή και την μετανάστευση συνδέοντας την ποσοτική και ποιοτική διερεύνηση. Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην πολιτική διάσταση του θέματος και ειδικότερα στις νομοθετικές διατάξεις που δημιουργούνται, τόσο σε εθνικό, όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο, επηρεάζοντας τα πολιτικά δρόμενα και τις κατευθύνσεις της κοινωνίας, με σκοπό την καταπολέμηση όσον τον δυνατόν γίνεται του φαινομένου. Τέλος, το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο προσπαθεί να δώσει λύσεις στο θέμα με μια σειρά από μέτρα και δράσεις που πρέπει να εφαρμόσουν οι χώρες εστιάζοντας στην βιώσιμη ανάπτυξη και ειδικότερα στην αρμονική συνύπαρξη κοινωνίας και περιβάλλοντος.

Λέξεις Κλειδιά

Κλιματική Αλλαγή, Μεταναστευτικές Ροές, Δείκτες, Εθνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία, Θεωρίες Μετανάστευσης, SWOT

Climate Change and Migration in Greece and the European Region

Platis Ioakeim - Michail

Abstract

The postgraduate diploma thesis entitled "Climate change and migration in Greece and the European area" consists of five chapters using the productive way of reasoning for its analysis. Initially, the first chapter refers to the causes and impacts of both climate change and migration and the way in which these two concepts interact and are influenced by each other, creating rearrangements in the way of functioning of both developing and developed countries. Subsequently, the second chapter conducts a quantitative investigation of the issue, focusing on a series of complex indicators of climate change and migration, trying to focus, for example, on the numerical approach to the issue, such as rates of affected people and deaths, as well as the costs that such phenomena entail. The third chapter refers to the qualitative approach to the issue and more specifically to theories that influence human migration and have sometimes a direct and sometimes an indirect relationship with climate change and migration, linking quantitative and qualitative research. The fourth chapter refers to the political dimension of the issue and to the legislative provisions created at both national and European levels, influencing political actions and the directions of society, with the aim of combating the phenomenon as much as possible. Finally, the fifth and final chapter tries to provide solutions to the issue with a series of measures and actions that competent bodies must implement, focusing on sustainable development and on the harmonious coexistence of country and the environment.

Keywords

Climate Change, Migration Flows, Indication, National and European Regulation, Theories of Migration, SWOT

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	iv
Περίληψη.....	v
Λέξεις Κλειδιά	v
Abstract.....	vii
Keywords	vii
Περιεχόμενα	viii
Κατάλογος Εικόνων.....	x
Κατάλογος Πινάκων	xi
Κατάλογος Γραφημάτων	xii
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	xiii
Σημαντικότερα σημεία εργασίας - Hightlights	xv
Συνεισφορά εργασίας	xvi
Poster εργασίας	xvii
Άρθρο επιστημονικού περιοδικού	xviii
Βιβλιογραφική επισκόπηση εργασίας	xxiv
Ερευνητικά ερωτήματα εργασίας	xxv
Μεθοδολογία εργασίας.....	xxviii
Εισαγωγή	1
Κεφάλαιο 1 : Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση	4
1.1 Προσδιορισμός του όρου κλιματική αλλαγή.....	4
1.2 Προσδιορισμός του όρου μετανάστευση.....	9
1.3 Αίτια και επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης	11
1.4 Αρνητές της κλιματικής αλλαγής.....	31
1.4.1 Ιστορικά.....	31
1.4.2 Θεωρητικές αντιλήψεις	33
Κεφάλαιο 2 : Ποσοτική διερεύνηση της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης	35
2.1 Δείκτες	37
2.1.1 Δείκτης κλιματικής επικινδυνότητας (Climate risk index)	38
2.1.2 Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (Human development index)	51
2.1.3 Παγκόσμιος δείκτης επισιτιστικής ασφάλειας (Global food security index)	54
2.1.4 Δείκτης περιβαλλοντικής απόδοσης (Environmental performance index)	58
2.1.5 Δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας (Social resilience index).....	60
Κεφάλαιο 3 : Θεωρητικό - εννοιολογικό πλαίσιο	62
3.1 Παρουσίαση βασικών θεωριών	64
3.1.1 Θεωρία ώθησης - έλξης (Push - pull theory)	67
3.1.2 Θεωρία μετάβασης κινητικότητας ή καμπής μετανάστευσης (Mobility migration transition theory)	69
3.1.3 Θεωρία επισιτιστικής ανασφάλειας (Food insecurity).....	72
3.1.4 Θεωρία νεοκλασικής οικονομίας (Neoclassical economic theory)	75
3.1.5 Θεωρία πολιτικής οικολογίας (Political ecology)	80
3.1.6 Θεωρία πολιτικής ανθεκτικότητας (Resilience theory).....	85
Κεφάλαιο 4 : Πολιτικές διαστάσεις και θεσμικό πλαίσιο	87

4.1	Εθνική νομοθεσία - κλιματική αλλαγή.....	89
4.2	Ευρωπαϊκή νομοθεσία - κλιματική αλλαγή.....	95
4.3	Εθνική νομοθεσία - μετανάστευση	114
4.4	Ευρωπαϊκή νομοθεσία - μετανάστευση.....	121
Κεφάλαιο 5 : Προτάσεις - Συμπεράσματα.....		128
5.1	Προτάσεις.....	128
5.2	Συμπεράσματα.....	133
Αναπάντητα ερωτήματα εργασίας - αδυναμίες εργασίας		142
Προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....		143
Περιορισμοί εργασίας.....		144
Πιθανές θεωρητικές προσεγγίσεις - Πρακτικές εφαρμογές των αποτελεσμάτων της εργασίας.....		145
Βιβλιογραφία.....		146
Παράρτημα Α: «Εικόνες»		150
Παράρτημα Β: «Πίνακες»		151
Παράρτημα Γ: «Γραφήματα».....		153

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1-1: Προβλεπόμενη υπερθέρμανση του πλανήτη προς τα τέλη του 21 ^{ου} αιώνα	7
Εικόνα 1-2: Λάρισα (Ελλάδα)	14
Εικόνα 1-3: Εμίλια Ρομάνια (Ιταλία)	15
Εικόνα 1-4: Ραφήνα (Ελλάδα)	16
Εικόνα 1-5: Λέον (Ισπανία)	17
Εικόνα 1-6: Λίμνη Αλτο Λιντόσο (Ισπανοπορτογαλικά σύνορα)	19
Εικόνα 1-7: Λίμνη Μόρνου (Ελλάδα)	20

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2-1: Επισκόπηση των θανάτων, των πληγέντων και των οικονομικών ζημιών για τους έξι τύπους συμβάντων (1993-2022).....	44
Πίνακας 2-2: Επισκόπηση των θανάτων, των πληγέντων και των οικονομικών ζημιών για τους έξι τύπους συμβάντων (2022).....	45
Πίνακας 2-3: Τιμές του δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης ανά κατηγορία	51
Πίνακας 2-4: Τιμές του δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης ανά χώρα (2022).....	52
Πίνακας 2-5: Τιμές σε εθνικό επίπεδο του δείκτη επισιτιστικής ασφάλειας (2014-2024).56	
Πίνακας 2-6: Τιμές σε ευρωπαϊκό επίπεδο του δείκτη επισιτιστικής ασφάλειας (2022-2024).....	57
Πίνακας 4-1: Εθνική νομοθεσία - κλιματική αλλαγή.....	91
Πίνακας 4-2: Ευρωπαϊκή νομοθεσία - κλιματική αλλαγή	97
Πίνακας 4-3: Εθνική νομοθεσία - μετανάστευση	115
Πίνακας 4-4: Ευρωπαϊκή νομοθεσία - μετανάστευση.....	122
Πίνακας 5-1: SWOT ανάλυση	129
Πίνακας 5-2 : Φορείς - Προγράμματα - Μέτρα - Δράσεις.....	138

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 1-1: Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου στην ΕΕ ανά τομέα (2022)	6
Γράφημα 1-2: Μέση ετήσια θερμοκρασία στην Ελλάδα (1970-2025)	8
Γράφημα 2-1: 10 χώρες που επλήγησαν περισσότερο (1993-2022)	40
Γράφημα 2-2: 10 χώρες που επλήγησαν περισσότερο (2022)	41
Γράφημα 2-3: Θάνατοι ανά συμβάν την περίοδο (1993-2022)	42
Γράφημα 2-4: Θάνατοι ανά συμβάν (2022)	43
Γράφημα 2-5: Οικονομική απώλειες (1993-2022)	46
Γράφημα 2-6: Οικονομική απώλειες (2022)	47
Γράφημα 2-7: Αριθμός ατόμων που επηρεάστηκαν από τα φαινόμενα της κλιματικής αλλαγής (1993-2022)	48
Γράφημα 2-8: Αριθμός ατόμων που επηρεάστηκαν από τα φαινόμενα της κλιματικής αλλαγής (2022)	49
Γράφημα 2-9: GPD per capital (2017)	59

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΔΕ	Διπλωματική Εργασία
ΕΑΠ	Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
ΘΕ	Θεματική Ενότητα
ΠΕ	Πτυχιακή Εργασία
ΠΣ	Πρόγραμμα Σπουδών
ΣΥΝ	Συντονιστής/Συντονίστρια
ΕΣΠΚΑ	Εθνικό Σχέδιο για Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή
ΙΧ	Ιδιωτική Χρήση
CO₂	Διοξείδιο του Άνθρακα
NO_x	Υποξείδιο του Αζώτου
ΔΑΑ	Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης
IDMC	Internal Displacement Monitoring Centre
CH₄	Μεθάνιο
UNFCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
COP	Conference of the Parties
N₂O	Υπόξείδιο του Αζώτου
CO	Μονοξείδιο του Άνθρακα
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
IOM	International Organization for Migration
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΔΑΑ	Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης

GFSI	Global Food Security Index
ΑμΕΑ	Άτομα με Αναπηρία
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
CRI	Climate Risk Index
HDI	Human Development Index
EPI	Environmental Performance Index
SRI	Social Resilience Index
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
S.W.O.T.	Strengths.Weaknesses. Opportunities. Threats
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNEP	United Nations Environment Programme
ILO	International Labour Organization
WWF	Worldwide Fund for Nature
FAO	Food and Agriculture Organization
IRC	International Rescue Committee

Σημαντικότερα σημεία εργασίας - Highlights

1. Η εργασία εξετάζει τη σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό χώρο.
2. Αναλύονται οι αιτίες, οι επιπτώσεις και η αλληλεπίδραση των δύο φαινομένων τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο.
3. Πραγματοποιείται ποσοτική και ποιοτική διερεύνηση της σχέσης κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης, μέσω σύνθετων δεικτών και θεωρητικών προσεγγίσεων.
4. Εξετάζονται πολιτικές και νομοθετικές παρεμβάσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση του φαινομένου.
5. Προτείνονται μέτρα και δράσεις που πρέπει να υλοποιηθούν από διεθνείς και εθνικούς φορείς για την πληρέστερη αντιμετώπιση του φαινομένου κλιματικής μετανάστευσης.

Συνεισφορά εργασίας

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μεταναστευτικών ροών στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό χώρο, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο οι περιβαλλοντικές και κλιματικές μεταβολές επηρεάζουν τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις. Η συνεισφορά της εργασίας έγκειται στη ποσοτική και ποιοτική διερεύνηση των περιβαλλοντικών αιτίων της μετανάστευσης μέσω σύνθετων δεικτών και θεωρητικών προσεγγίσεων, καθώς και στην εξέταση των πολιτικών και νομοθετικών παρεμβάσεων σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Παράλληλα, επιχειρείται η ανάδειξη μέτρων και δράσεων που πρέπει να υλοποιηθούν από διεθνείς και εθνικούς φορείς για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, με στόχο την αποτροπή, την ελαχιστοποίηση και τη διαχείριση των εκτοπίσεων.

Poster εργασίας

Κλιματική Αλλαγή και Μετανάστευση στην Ελλάδα και στον Ευρωπαϊκό Χώρο
Ιωακείμ - Μιχαήλ Πλατής, Λεωνίδας Βατικιώτης, Σοφία Γιάνναρου
Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Βιώσιμου Σχεδιασμού, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο,
Ρήγα Φεραίου 167, 26222 Πάτρα,
[Email: std165389@eap.gr](mailto:std165389@eap.gr), vafikiotis.leonidas@ac.eap.gr, giannarou.sofia@ac.eap.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εστιάζει στη σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Η κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα έντονο και συνεχώς αυξανόμενο φαινόμενο που επηρεάζει το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία, προκαλώντας ανισότητες και δυσκολίες στις κοινωνίες παγκοσμίως. Ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως πυρκαγιές, ξηρασίες, λειψυδρία και τυφώνες, εξαναγκάζουν εκατομμύρια ανθρώπους να εγκαταλείπουν τις περιοχές τους αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Το πρόβλημα συνδέεται άμεσα τόσο με φυσικά αίτια όσο και με ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι παραγωγικοί τομείς, όπως η γεωργία, η βιομηχανία και οι μεταφορές, συμβάλλουν σημαντικά στην εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου, επιδεινώνοντας το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Ως αποτέλεσμα, αυξάνονται οι εσωτερικές και εξωτερικές μεταναστευτικές ροές.

Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί σημαντική χώρα υποδοχής και διέλευσης μεταναστών, ιδιαίτερα από αναπτυσσόμενες χώρες που πλήττονται από περιβαλλοντικές κρίσεις. Παράλληλα, η ίδια η χώρα αντιμετωπίζει σοβαρές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, όπως ξηρασίες, καύσωνες και πλημμύρες, που επηρεάζουν την οικονομία της, κυρίως τον τουρισμό και τον αγροτικό τομέα, αναγκάζοντας πληθυσμούς από αγροτικές και παράκτιες περιοχές σε εσωτερική "κλιματική" μετανάστευση.

Αντίστοιχα, η Ευρώπη αντιμετωπίζει αυξανόμενα ακραία καιρικά φαινόμενα, γεγονός που καθιστά αναγκαία την εφαρμογή κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών για την πρόληψη και αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των μεταναστευτικών πιέσεων. Τέλος, επισημαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια εκατομμύρια άνθρωποι έχουν εκτοπιστεί λόγω κλιματικών φαινομένων, ενώ οι προβλέψεις δείχνουν ότι έως το 2050 οι κλιματικοί μετανάστες ενδέχεται να φτάσουν τα 1,2 δισεκατομμύρια παγκοσμίως.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ο σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης, τόσο στον ελλαδικό, όσο και στο ευρωπαϊκό χώρο. Ειδικότερα μέσα από την ανάλυση ποσοτικών (π.χ. δείκτες), όσο και ποιοτικών δεδομένων (π.χ. θεωρίες), γίνεται προσπάθεια κατανόησης των «πηγών» γέννησης του φαινομένου, με σκοπό όσο το δυνατόν γίνεται προτάσεις δράσεων και μέτρων που θα στοχεύουν στην εξομάλυνση του.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το είδος της έρευνας της παρούσας εργασίας είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση. Για την συλλογή των δεδομένων και την εξαγωγή των συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκε η ανασύνταξη των υπαρχουσών ερευνών

και η κριτική επεξεργασία των πηγών που αξιοποιήθηκαν. Για την σαφέστερη κατανόηση του θέματος προτιμήθηκε η συσχέτιση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, με σκοπό την βέλτιστη και σαφέστερη κατανόηση του.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία εξετάζει πιθανές θεωρητικές προσεγγίσεις που μπορούν να ερμηνεύσουν τα αποτελέσματα της έρευνας.

Οι προσεγγίσεις αυτές βασίζονται σε ήδη υπάρχουσες επιστημονικές θεωρίες και μοντέλα. Στόχος είναι η καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τα ευρήματα. Παράλληλα, αναδεικνύονται οι πρακτικές εφαρμογές των αποτελεσμάτων στην καθημερινή πράξη. Οι εφαρμογές αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν σε διάφορους τομείς, όπως η εκπαίδευση ή η έρευνα. Η σύνδεση θεωρίας και πράξης ενισχύει την αξία της μελέτης.

Τέλος, προτείνονται κατευθύνσεις για μελλοντική αξιοποίηση και περαιτέρω διερεύνηση.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας αποδείχθηκε ότι και οι δύο αυτές έννοιες που εξετάζονται, τόσο ως προς τα αίτια, όσο και ως προς τις επιπτώσεις τους συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους. Αυτό συμβαίνει, γιατί η κλιματική αλλαγή λειτουργεί πολλές φορές ως καταλύτης του φαινομένου, ωθώντας με αυτόν τον τρόπο όλο και περισσότερο ανθρώπους σε αναγκαστική μετακίνηση.

Στην ποιοτική ανάλυση η επιστημονική βιβλιογραφία τονίζει ότι η σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας. Η μετανάστευση σπάνια αποτελεί το άμεσο και αποκλειστικό αποτέλεσμα περιβαλλοντικών μεταβολών. Αντίθετα, η κλιματική αλλαγή λειτουργεί συχνά ως ένας παράγοντας που ενισχύει ήδη

υπάρχουσες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές πιέσεις. Σε περιοχές που αντιμετωπίζουν ήδη προβλήματα φτώχειας, ανεργίας, πολιτικής αστάθειας ή περιορισμένης πρόσβασης σε φυσικούς πόρους, οι περιβαλλοντικές αλλαγές μπορούν να επιδεινώσουν τις συνθήκες διαβίωσης και να ενισχύσουν τις τάσεις μετακίνησης των πληθυσμών. Για τον λόγο αυτό, η σύγχρονη επιστημονική προσέγγιση αντιμετωπίζει την κλιματική μετανάστευση ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων.

Στην ποσοτική ανάλυση καταδεικνύεται με σαφήνεια ότι η κλιματική αλλαγή συνιστά καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης των μεταναστευτικών ροών, κυρίως μέσω φαινομένων όπως της όξυνσης της φτώχειας, της ανεργίας και γενικότερα της κοινωνικής ευαλωτότητας. Η αυξανόμενη ένταση και πολυπλοκότητα των πληθυσμιακών μετακινήσεων, η γεωγραφική διαφοροποίησή τους, καθώς και η στενή σύνδεσή τους τόσο με ακραία όσο και με σταδιακά κλιματικά φαινόμενα, αναδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη για συντονισμένες πολιτικές παρεμβάσεις από τους αρμόδιους φορείς σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Κλείνοντας, η έννοια του «κλιματικού μετανάστη» δεν έχει ακόμη πλήρως θεσμοθετηθεί στο διεθνές δίκαιο. Παρόλο που ο όρος χρησιμοποιείται ευρέως στην επιστημονική βιβλιογραφία και στη δημόσια συζήτηση, δεν υπάρχει σαφής νομικός ορισμός που να εντάσσει τους πληθυσμούς αυτούς σε ένα συγκεκριμένο καθεστώς προστασίας, όπως συμβαίνει με τους πολιτικούς πρόσφυγες

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adger, W. N. (2014). Human security. In C. B. Field et al. (Eds.), *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Cambridge University Press. pp. 755–791.

Rajan Chandra Ghosh, C. O. (2022, Αύγουστος). A systematic review of climate migration research: gaps.

International Organization for Migration (Migration, Environment and Climate Change Division). Ανάκτηση από <https://www.iom.int/>

Άρθρο επιστημονικού περιοδικού

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΧΩΡΟ

Ιωακείμ - Μιχαήλ Πλατής ¹, Λεωνίδας Βατικιώτης ^{1,2} Σοφία Γιάνναρου

¹Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών και Βιώσιμου Σχεδιασμού, Ελληνικό Ανοικτό
Πανεπιστήμιο,
Πάροδος Αριστοτέλους 18, 26335 Πάτρα

²Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Τμήμα Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός, Πάροδος
Αριστοτέλους 18, 26335 Πάτρα

[email: std165389@eap.gr](mailto:std165389@eap.gr), vatikiotis.leonidas@eap.gr, giannarou sofia@eap.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εξετάζει τη σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Η κλιματική αλλαγή επιφέρει σοβαρές περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Ακραία καιρικά φαινόμενα οδηγούν πληθυσμούς σε αναγκαστική μετακίνηση. Το φαινόμενο συνδέεται με φυσικούς παράγοντες και ανθρώπινες δραστηριότητες. Η γεωργία, η βιομηχανία και οι μεταφορές συμβάλλουν στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Ως αποτέλεσμα, αυξάνονται οι μεταναστευτικές ροές σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η Ελλάδα εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης της αποτελεί σημαντική χώρα υποδοχής και διέλευσης μεταναστών. Παράλληλα, επηρεάζεται έντονα από επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Καύσωνες και λειψυδρία πλήττουν ιδιαίτερα βασικούς οικονομικούς τομείς. Ο τουρισμός και η γεωργία εμφανίζουν αυξημένη ευαλωτότητα. Παρατηρείται επίσης ενίσχυση της εσωτερικής κλιματικής μετανάστευσης. Απαιτείται η διαμόρφωση κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών αντιμετώπισης του φαινομένου.

Λέξεις κλειδιά: Κλιματική Αλλαγή, Μεταναστευτικές Ροές, Δείκτες, Εθνική και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία, Θεωρίες Μετανάστευσης, SWOT

ABSTRACT

This paper examines the relationship between climate change and migration in Greece and Europe. Climate change causes serious environmental, economic, and social impacts. Extreme weather events lead populations to forced displacement. The phenomenon is linked to both natural factors and human activities. Agriculture, industry, and transport contribute to greenhouse gas emissions. As a result, migration flows are increasing at both national and international levels. Greece is an important country of reception and transit for migrants. At the same time, it is strongly affected by climate change impacts. Heatwaves and water scarcity significantly affect key economic sectors. Tourism and agriculture show increased vulnerability. Internal climate migration is also being intensified. Therefore, common European policies are required to address the phenomenon.

Keywords: Change, Migration Flows, Indication, National and European Legislation, Theories of Migration, SWOT

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο πλαίσιο εκπόνησης της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας θα μελετηθεί το θέμα με τίτλο «Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό χώρο». Πιο συγκεκριμένα, είναι ένα θέμα που απασχολεί εντονότερα ακόμα και σήμερα τις κοινωνίες, με τους επιστήμονες ποικίλων κλάδων (π.χ. κλιματολόγοι, μετεωρολόγοι και περιβαλλοντολόγοι), να προσπαθούν να προσεγγίσουν το φαινόμενο με ορθολογικό τρόπο και σαφήνεια βασιζόμενοι, τόσο σε ποιοτικά, όσο και σε ποσοτικά δεδομένα. Κύριος σκοπός ερμηνείας αυτών των δεδομένων είναι να δώσουν απαντήσεις και λύσεις στις προεκτάσεις που εμφανίζει το φαινόμενο, τόσο στον περιβαλλοντικό, κοινωνικό, όσο και οικονομικό τομέα, καθώς επηρεάζει, αλλά και παράλληλα επηρεάζεται, άλλοτε με άμεσο τρόπο και άλλοτε με έμμεσο, τόσο την ευημερία των ανθρώπων, όσο και την αρμονική συνύπαρξη μεταξύ αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών, δημιουργώντας μια σειρά ποικίλων προβλημάτων, όπως είναι για παράδειγμα εκτεταμένες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ των χωρών, δυσχεραίνοντας με αυτόν τον τρόπο την καθημερινή λειτουργία των κοινωνικών.

Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής την σημερινή εποχή είναι ένα γεγονός που έχει τάσεις μεγάλης έξαρσης, δημιουργώντας αλληπάλληλες μετακινήσεις πληθυσμών, κυρίως το τελευταίο διάστημα εξαιτίας αλλαγών που σχετίζονται με το κλίμα και τις μεταβολές που αυτό δέχεται. Για παράδειγμα, φαινόμενα όπως είναι η λειψυδρία, οι πυρκαγιές, οι τυφώνες και

οι ηφαιστειακές εκρήξεις, αναγκάζουν εκατομμύρια ανθρώπους πρωτίστως για βιοποριστικούς λόγους (π.χ. στέγαση, υγεία και εκπαίδευση), να μεταναστεύσουν και να εγκαταλείψουν τον τόπο διαμονής τους, με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, τόσο για τους εαυτούς τους, όσο και κατά επέκταση για την οικογένειες τους. Πληθώρα παραδειγμάτων ανά τον κόσμο αναδεικνύουν την έξαρση του φαινομένου, τόσο στον ελλαδικό, όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο, ιδίως στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης, που ανήκει και η Ελλάδα. Οι χώρες της Ευρώπης, λοιπόν, έρχονται αντιμέτωπες με μια πληθώρα φαινομένων κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης, που η μελέτη τους χρήζει εκτεταμένης ανάλυσης από τους αρμόδιους φορείς που εξετάζουν τέτοιου είδους φαινόμενα (π.χ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πολιτική Προστασία, μη Κυβερνητική Οργανισμοί), με σκοπό όσο τον δυνατόν γίνεται την καλύτερη αντιμετώπιση τους για την εξασφάλιση της ισόρροπης ανάπτυξης και αρμονίας συνύπαρξης κοινωνίας - περιβάλλον.

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας σε συνδυασμό με τον έντονο ρυθμό της καθημερινής ζωής των ανθρώπων επηρεάζουν άρρηκτα και τους τρεις τομείς της παραγωγικής διαδικασίας (πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή), συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στην έξαρση του φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα, οι ανθρώπινες δραστηριότητες όπως είναι η γεωργία - κτηνοτροφία, η βιομηχανία και το εμπόριο σε αντίθεση με τα φυσικά αίτια, όπως είναι οι πυρκαγιές, οι ξηρασίες και οι ηφαιστειακές εκρήξεις είναι αυτές που κατά κύριο λόγο επηρεάζουν και οξύνουν το φαινόμενο της κλιματικής

αλλαγής παγκοσμίως. Αυτό συμβαίνει, γιατί κατά την διαδικασία παραγωγής του πρωτογενή τομέα, όπως της γεωργίας και της κτηνοτροφίας εκπέμπονται αέρια διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) και υποξείδιο του αζώτου (N₂O), δημιουργώντας όξινη βροχή. Επίσης, ο δευτερογενής τομέας, μέσω της βιομηχανικής διαδικασίας συμβάλει και αυτός άμεσα στη δημιουργία της κλιματικής αλλαγής, καθώς εκπέμπει μεγάλες ποσότητες μεθανίου (CH₄), μέσω διαδικασιών εξόρυξης όπως μετάλλων και ορυκτών από την Γη. Τέλος, ο τριτογενής τομέας παραγωγής, μέσω του εμπορίου συμβάλει έμμεσα στο φαινόμενο, μέσω των μεταφορών (ανθρώπων και εμπορευμάτων) με την εκτεταμένη χρήση ΙΧ εκπέμποντας με αυτόν τον τρόπο μεγάλες ποσότητες διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) στην ατμόσφαιρα, μολύνοντας την. Για όλους τους παραπάνω λόγους, αναγκάζονται όλο και περισσότεροι άνθρωποι να εγκαταλείψουν τον τόπο διαμονή τους και τις περιουσίες τους και να μετακινηθούν σε μια άλλη πόλη εντός της χώρας τους (εσωτερική μετανάστευση), είτε εκτός της χώρας τους (εξωτερική μετανάστευση), με απώτερο σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής θέσης που κατέχει στην Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βρίσκεται στο επίκεντρο των εξελίξεων των μεταναστευτικών ροών. Η χώρα ανά τακτά χρονικά διαστήματα δέχεται μεγάλο αριθμό μεταναστών, κυρίως από τρίτες χώρες (π.χ. Ουγκάντα και Σενεγάλη), καθώς αποτελεί την χώρα μετάβασης στην Ευρώπη. Αυτό συμβαίνει, καθώς οι χώρες αυτές δεν κατέχουν τις κατάλληλες και απαραίτητες υποδομές (π.χ. δίκτυα

ύδρευσης και δίκτυα αποχέτευσης), που να μπορούν να διαχειριστούν εκτεταμένες περιβαλλοντικές κρίσεις και μεγάλες φυσικές καταστροφές. Η Ελλάδα το τελευταίο διάστημα, κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες (Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο) βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σειρά από εκτεταμένες πυρκαγιές και καύσωνες, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό την αναπτυξιακή πορεία της, καθώς πλήττονται οι παραγωγικοί τομείς της και κυρίως ο τριτογενής που περιλαμβάνει τον τουρισμό και αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων για την χώρα. Τα φαινόμενα αυτά λοιπόν, που προαναφέρθηκαν επηρεάζουν άμεσα, τόσο την εσωτερική, όσο και την εξωτερική μετανάστευση των ανθρώπων.

Η Ευρώπη επηρεάζεται από το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, εξαιτίας του μεταβαλλόμενου κλίματος που την χαρακτηρίζει, όπως είναι τα ξηρά καλοκαίρια, δημιουργώντας εκτεταμένες πυρκαγιές και ψυχρούς χειμώνες, με έντονες βροχοπτώσεις. Τέτοιου είδους ακραία καιρικά φαινόμενα αναδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη των μελών - χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για συντονισμένες ευρωπαϊκές πολιτικές, που θα συνδυάζουν την ορθή διαχείριση του θέματος, υπό το πρίσμα της βιώσιμης ανάπτυξης, λαμβάνοντας μια σειρά από μέτρα και δράσεις που στοχεύουν στην πρόληψη και καταπολέμηση του φαινομένου.

Κλείνοντας, εξαιτίας των γεγονότων που σχετίζονται με το κλίμα την περασμένη δεκαετία περισσότεροι από 22.000.000 (Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC)) άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. (Bank, 2014)

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΠΗΓΕΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Το είδος της έρευνας της παρούσας εργασίας είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση. Για την συλλογή των δεδομένων και την εξαγωγή των συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκε η ανασύνταξη των υπάρχουσών ερευνών και η κριτική επεξεργασία των πηγών που αξιοποιήθηκαν. Για την σαφέστερη κατανόηση του θέματος προτιμήθηκε η συσχέτιση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, με σκοπό την βέλτιστη και σαφέστερη κατανόηση του.

Η αναζήτηση των πηγών και η συλλογή δομένων έγινε μέσω ηλεκτρονικών βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων. Η αναζήτηση βιβλιογραφίας έγινε κυρίως σε διαδικτυακές πηγές, λόγω της δύσκολης πρόσβασης σε μεγάλες βιβλιοθήκες. Η βιβλιογραφία που αναζητήθηκε ήταν διεθνής. Δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην αξιολόγηση της προέλευσης των πληροφοριών με στόχο την εξασφάλιση της εγκυρότητας τους.

Κλείνοντας, οι βιβλιογραφικές βάσεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το Google Scholar, το Scopus και η ηλεκτρονική βιβλιοθήκη του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα εργασία εξετάζει πιθανές θεωρητικές προσεγγίσεις που μπορούν να ερμηνεύσουν τα δεδομένα, των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών μεταβολών, που πηραίζουν άλλοτε με άμεσο και άλλοτε με έμμεσο τρόπο τις μεταναστευτικές ροές.

Οι προσεγγίσεις αυτές βασίζονται σε ήδη υπάρχουσες επιστημονικές θεωρίες

και μοντέλα. Στόχος είναι η καλύτερη κατανόηση, πρόβλεψη και αντιμετώπιση των παραγόντων που επηρεάζουν τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, αναδεικνύονται οι πρακτικές εφαρμογές των αποτελεσμάτων στην καθημερινή πράξη. Οι εφαρμογές αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν σε διάφορους τομείς, όπως η εκπαίδευση ή η έρευνα. Η σύνδεση θεωρίας και πράξης ενισχύει την αξία της μελέτης. Προτείνονται κατευθύνσεις για μελλοντική αξιοποίηση και περαιτέρω διερεύνηση.

Καθίσταται αναγκαία μια συνεκτική στρατηγική σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, μέσω της ενοποίησης πολιτικών, κοινωνικών και εριβαλλοντικών παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των συνακόλουθων μεταναστευτικών πιέσεων.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας αποδείχθηκε ότι και οι δύο αυτές έννοιες που εξετάζονται, τόσο ως προς τα αίτια, όσο και ως προς τις επιπτώσεις τους συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους. Αυτό συμβαίνει, γιατί η κλιματική αλλαγή λειτουργεί πολλές φορές ως καταλύτης του φαινομένου, ωθώντας με αυτόν τον τρόπο όλο και περισσότερο ανθρώπους σε αναγκαστική μετακίνηση.

Στην ποιοτική ανάλυση η επιστημονική βιβλιογραφία τονίζει ότι η σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας. Η μετανάστευση σπάνια αποτελεί το άμεσο και αποκλειστικό αποτέλεσμα περιβαλλοντικών μεταβολών. Αντίθετα,

η κλιματική αλλαγή λειτουργεί συχνά ως ένας παράγοντας που ενισχύει ήδη υπάρχουσες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές πιέσεις. Σε περιοχές που αντιμετωπίζουν ήδη προβλήματα φτώχειας, ανεργίας, πολιτικής αστάθειας ή περιορισμένης πρόσβασης σε φυσικούς πόρους, οι περιβαλλοντικές αλλαγές μπορούν να επιδεινώσουν τις συνθήκες διαβίωσης και να ενισχύσουν τις τάσεις μετακίνησης των πληθυσμών.

Στην ποσοτική ανάλυση καταδεικνύεται ότι με σαφήνεια ότι η κλιματική αλλαγή συνιστά καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης των μεταναστευτικών ροών, κυρίως μέσω φαινομένων όπως της όξυνσης της φτώχειας, της ανεργίας και γενικότερα της κοινωνικής ευαλωτότητας. Η αυξανόμενη ένταση και πολυπλοκότητα των πληθυσμιακών μετακινήσεων, η γεωγραφική διαφοροποίησή τους, καθώς και η στενή σύνδεσή τους τόσο με ακραία όσο και με σταδιακά κλιματικά φαινόμενα, αναδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη για συντονισμένες πολιτικές παρεμβάσεις από τους αρμόδιους φορείς σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, την ίδια στιγμή η συστηματική συλλογή, ανάλυση και αξιοποίηση ποσοτικών δεδομένων αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την κατανόηση, την πρόβλεψη και την αποτελεσματική αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.

Στην Ελλάδα κατέχει ιδιαίτερη θέση το ευρωπαϊκό μεταναστευτικό σύστημα, καθώς αποτελεί ένα από τα βασικά εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σημαντικό σημείο εισόδου μεταναστών και προσφύγων προς τον ευρωπαϊκό χώρο. Η γεωγραφική της θέση στη νοτιοανατολική Ευρώπη την καθιστά άμεσα συνδεδεμένη με τις μεταναστευτικές εξελίξεις που

λαμβάνουν χώρα στη Μεσόγειο και στις γειτονικές περιοχές. Παράλληλα, η χώρα συγκαταλέγεται στις περιοχές που επηρεάζονται ιδιαίτερα από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, λόγω της γεωγραφικής μορφολογίας της και της πολυμορφίας των περιοχών της, όπως η αύξηση της θερμοκρασίας, οι συχνότερες και εντονότερες δασικές πυρκαγιές, οι περίοδοι παρατεταμένης ξηρασίας καθώς και η διάβρωση των ακτών. Οι εξελίξεις αυτές επηρεάζουν σημαντικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως ο αγροτικός τομέας και ο τουρισμός αλλά και την καθημερινή ζωή των κατοίκων καθώς οι αστικές περιοχές αντιμετωπίζουν προβλήματα που σχετίζονται με τα θερμικά κύματα, την αυξημένη ατμοσφαιρική ρύπανση και τη συσσώρευση πληθυσμού, φαινόμενα που επιβαρύνουν την υγεία και την ποιότητα ζωής των κατοίκων.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, η κλιματική αλλαγή αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά τις μελλοντικές μεταναστευτικές τάσεις. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής εμφανίζονται με διαφορετική ένταση και μορφή ανάλογα με τη γεωγραφική θέση των χωρών. Η περιοχή της Μεσογείου θεωρείται μία από τις πιο ευάλωτες περιοχές στις επιπτώσεις της κλιματικής μεταβολής, καθώς προβλέπεται αύξηση της θερμοκρασίας, μείωση των βροχοπτώσεων και ενίσχυση των φαινομένων όπως οι παρατεταμένες περίοδοι ξηρασίας και τα ακραία καιρικά γεγονότα. Οι εξελίξεις αυτές ενδέχεται να επηρεάσουν σημαντικά την νότια Ευρώπη αλλά και τις γειτονικές περιοχές της, ιδιαίτερα τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή, όπου ήδη καταγράφονται σημαντικές κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, η κλιματική αλλαγή μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας

που ενισχύει τις μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη, αν και σπάνια αποτελεί τον μοναδικό λόγο μετακίνησης των πληθυσμών.

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση λοιπόν, των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής απαιτεί την ανάπτυξη ανθεκτικών κοινοτήτων, την προστασία των φυσικών πόρων και τη συνεργασία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στην Ελλάδα, αυτό σημαίνει ενίσχυση των υποδομών ανθεκτικότητας, βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων, προώθηση σύγχρονων γεωργικών πρακτικών και περιβαλλοντική εκπαίδευση. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, η ανταλλαγή πληροφοριών και η ανάπτυξη κοινών στρατηγικών συμβάλλουν στη μείωση των κινδύνων και στη διασφάλιση σταθερότητας.

Ο αποτελεσματικός χειρισμός του μεταναστευτικού φαινομένου προϋποθέτει μια πολυδιάστατη στρατηγική, διεθνή σύμπραξη και μια προσέγγιση βασισμένη στις αρχές του ανθρωπισμού. Οι βασικές συνιστώσες αυτού του πλαισίου περιλαμβάνουν την ενθάρρυνση της νόμιμης και οργανωμένης μετανάστευσης, την ενίσχυση της προστασίας των εκτοπισμένων και των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, την αρμονική ενσωμάτωση των μεταναστών στις κοινωνίες υποδοχής, καθώς και την αντιμετώπιση των ριζοσπαστικών ιδεολογιών και της παράτυπης μετανάστευσης, με τρόπο που να είναι ταυτόχρονα αποτελεσματικός και να σέβεται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Κλείνοντας, η έννοια του «κλιματικού μετανάστη» δεν έχει ακόμη πλήρως θεσμοθετηθεί στο διεθνές δίκαιο. Παρόλο που ο όρος χρησιμοποιείται

ευρέως στην επιστημονική βιβλιογραφία και στη δημόσια συζήτηση, δεν υπάρχει σαφής νομικός ορισμός που να εντάσσει τους πληθυσμούς αυτούς σε ένα συγκεκριμένο καθεστώς προστασίας, όπως συμβαίνει με τους πολιτικούς πρόσφυγες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Διεθνές περιοδικό
Adger, W. N. (2014). Human security. In C. B. Field et al. (Eds.), *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Cambridge University Press. pp. 755–791.

Βιβλίο
Rajan Chandra Ghosh, C. O. (2022, Αύγουστος). A systematic review of climate migration research: gaps.

Διαδικτυακή πηγή
International Organization for Migration (Migration, Environment and Climate Change Division).
Ανάκτηση από <https://www.iom.int/>

Βιβλιογραφική επισκόπηση εργασίας

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία της εργασίας αναδύει την κλιματική αλλαγή ως ένα κυρίαρχο έμεσο παράγοντα που επηρεάζει στο σύνολο του τις μεταναστευτικές ροές, τόσο στο ελλαδικό, όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο. Σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς όπως η Διακυβερνητική επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) αναφέρει ότι η σταδιακή αύξηση της μέσης θερμοκρασίας καθώς και η σταδιακή υποβάθμιση των φυσικών πόρων είναι κάποιοι από τους παράγοντες που συμβάλουν στις μετακινήσεις των πληθυσμών. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση υπογραμμίζει ωστόσο ότι η κλιματική αλλαγή σπάνια αποτελεί μοναδική αιτία μετανάστευσης, καθώς αλληλοεπιδρά στο σύνολο της, με οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς παράγοντες. Σε εθνικό επίπεδο η έρευνα επικεντώνεται κυρίως στην εσωτερική μετακίνηση και σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ιδιαίτερα ευάλωτες λόγω της γεωγραφικής θέσης που κατέχουν. Από την άλλη, σε ευρωπαϊκό πλαίσιο και σε συνδιασμό με την Ελλάδα γίνεται ποσοτική σύγκριση κυρίως με τις χώρες της Νότιας Ευρώπης ως προς τα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά θέματα που αντιμετωπίζουν λόγω κλιματικών κρίσεων. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ένα σημαντικό ερευνητικό κενό που υπάρχει μεταξύ της ποσοτικοποίησης στην σχέση μεταξύ κλιματικών παραγόντων και μεταναστευτικών ροών όσον αφορά τα ποσοστικά δεδομένα γεγονός που καθιστά επιτακτική την ανάγκη των αρμόδιων φορέων που μελετούν τέτοιου είδους φαινόμενα στην περαιτέρω διεπιστημονική διερεύνηση του ζητήματος.

Ερευνητικά ερωτήματα εργασίας

- 1. Πώς επηρεάζουν οι ανθρωπογενείς αιτίες (π.χ. η αποψίλωση των δασών και η καύση ορυκτών καυσίμων), αλλά και οι φυσικές καταστροφές (π.χ. σεισμοί και πυρκαγιές) τις μεταναστευτικές ροές, τόσο στις χώρες προέλευσης, όσο και στις χώρες υποδοχής;**

Οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες, όπως η αποψίλωση των δασών αλλά και η εκτεταμένη καύση ορυκτών πόρων συμβάλουν σε μεγάλο βαθμό σημαντικά στην επιδείνωση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής επηρεάζοντας σημαντικά τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων. Οι φυσικές καταστροφές επίσης όπως οι σεισμοί και οι πυρκαγιές δημιουργούν αυξημένες μετακινήσεις των πληθυσμών. Οι επιπτώσεις αυτές αλλάζουν τις κοινωνικοοικονομικές δομές των χωρών προέλευσης και το χωρών υποδοχής. Έτσι λοιπόν η σχέση μεταξύ περιβαλλοντικών παραγόντων και μετανάστευσης αναδεικνύεται ως ένα πολυδιάστατο ζήτημα με σημαντικές γεωπολιτικές και ανθρωπιστικές προεκτάσεις.

- 2. Πώς διαμορφώνουν οι συνδυαστικοί δείκτες που περιγράφουν την κλιματική αλλαγή και την μετανάστευση την κοινωνική πραγματικότητα των αναπτυσσόμενων και των ανεπτυγμένων χωρών;**

Οι συνδυαστικοί δείκτες που αναλύονται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας αποτυπώνουν την ένταση της σχέσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσής τόσο στις αναπτυσσόμενες όσο και στις ανεπτυγμένες χώρες. Στις αναπτυσσόμενες χώρες οι επιπτώσεις της περιβαλλοντικής υποβάθμισης, της έλλειψης φυσικών πόρων εντείνουν το φαινόμενο της αναγκαστικής μετακίνησης. Από την άλλη, στις ανεπτυγμένες χώρες η αύξηση των μεταναστευτικών ροών επηρεάζουν τις κοινωνικές δομές, την αγορά εργασίας δημιουργώντας νέες προκλήσεις και εύκαιρες. Συνεπώς, η αλληλεπίδραση κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εξέλιξη των σύγχρονων κοινωνιών και την αναδιαμόρφωση των διεθνών κοινωνικοοικονομικών σχέσεων.

3. Πως οι θεωρίες που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και την μετανάστευση, όπως η θεωρία ώθησης-έλξης (push-pull theory), η θεωρία μετάβαση κινητικότητας (mobility migration transition theory), η θεωρία της επισιτιστικής ανασφάλειας (food security index), θεωρία νεοκλασικής οικονομίας (neoclassical economy theory) και η θεωρία πολιτικής οικολογίας (resilience theory) συνδέονται με τους δείκτες της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης;

Οι θεωρίες που ερμηνεύουν τη σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης συνδέονται στενά με τους αντίστοιχους δείκτες, καθώς προσφέρουν το ερμηνευτικό πλαίσιο για την ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων. Η θεωρία ώθησης-έλξης (push-pull) αξιοποιεί δείκτες περιβαλλοντικής υποβάθμισης και οικονομικών ευκαιριών, ώστε να εξηγήσει τους παράγοντες που ωθούν ή έλκουν πληθυσμούς σε μετακίνηση. Η θεωρία της μετάβασης κινητικότητας (mobility transition theory) συσχετίζει δείκτες ανάπτυξης, αστικοποίησης και δημογραφικών αλλαγών με τη σταδιακή διαφοροποίηση των μεταναστευτικών ροών. Αντίστοιχα, η θεωρία της επισιτιστικής ανασφάλειας συνδέεται με δείκτες παραγωγής τροφίμων, κλιματικών ανωμαλιών και πρόσβασης σε πόρους, αναδεικνύοντας τη σχέση μεταξύ περιβαλλοντικής πίεσης και επιβίωσης πληθυσμών. Τέλος, η νεοκλασική οικονομική θεωρία εστιάζει σε δείκτες εισοδήματος και ανισοτήτων, ερμηνεύοντας τη μετανάστευση ως αποτέλεσμα διαφορών στις οικονομικές αποδόσεις μεταξύ χωρών.

4. Τι ρόλο διαδραματίζει το νομοθετικό πλαίσιο που αφορά το εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο στην αντιμετώπιση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης;

Το νομοθετικό πλαίσιο σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαχείριση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης, καθώς θέτει το θεσμικό υπόβαθρο για την πρόληψη, την προσαρμογή και την αντιμετώπιση των σχετικών προκλήσεων. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πολιτικές όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου επιχειρούν να συνδυάσουν την περιβαλλοντική προστασία με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, προωθώντας παράλληλα τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-

μελών. Συνεπώς, η αποτελεσματικότητα του νομοθετικού πλαισίου εξαρτάται από τον βαθμό εναρμόνισης, εφαρμογής και προσαρμογής του στις νέες κλιματικές και κοινωνικές συνθήκες.

5. Τι μέτρα και δράσεις πρέπει να παρθούν από τους αρμόδιους φορείς, με σκοπό την μέγιστη εξομάλυνση του φαινομένου;

Για τη μέγιστη εξομάλυνση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και των συνακόλουθων μεταναστευτικών ροών, απαιτείται ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο μέτρων και δράσεων από τους αρμόδιους φορείς σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Καταρχάς, είναι αναγκαία η ενίσχυση των πολιτικών μετριασμού της κλιματικής αλλαγής, μέσω της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και της προώθησης βιώσιμων μορφών ενέργειας. Παράλληλα, πρέπει να αναπτυχθούν στρατηγικές προσαρμογής, όπως η ενίσχυση της ανθεκτικότητας των υποδομών και η προστασία ευάλωτων περιοχών από φυσικές καταστροφές. Συνολικά, μόνο μέσω συντονισμένων και πολυεπίπεδων παρεμβάσεων μπορεί να επιτευχθεί η ουσιαστική μείωση των επιπτώσεων του φαινομένου.

Μεθοδολογία εργασίας

Η παρούσα εργασία βασίζεται στη μεθοδολογία της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Τα συμπεράσματα εξήχθησαν μέσα από την ανασύνθεση των δεδομένων των υφιστάμενων μελετών και την αυστηρή κριτική αξιολόγηση των επιλεγμένων πηγών. Για την σαφέστερη κατανόηση του θέματος προτιμήθηκε η συσχέτιση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, με σκοπό την βέλτιστη και σαφέστερη κατανόηση του.

Η συγκέντρωση του ερευνητικού υλικού και η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικών βιβλιογραφικών βάσεων. Λόγω των περιορισμών στην πρόσβαση σε συμβατικές βιβλιοθήκες μεγάλου βεληνικού, η έρευνα βασίστηκε πρωτίστως σε διεθνείς ψηφιακές πηγές. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην κριτική αξιολόγηση της προέλευσης των δεδομένων, διασφαλίζοντας έτσι την επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία της μελέτης.

Κλείνοντας, οι βιβλιογραφικές βάσεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν το Google Scholar, το Scopus και η ηλεκτρονική βιβλιοθήκη του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο εκπόνησης της παρούσας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας θα μελετηθεί το θέμα με τίτλο «Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό χώρο». Πιο συγκεκριμένα, είναι ένα θέμα που απασχολεί εντονότερα ακόμα και σήμερα τις κοινωνίες, με τους επιστήμονες ποικίλων κλάδων (π.χ. κλιματολόγοι, μετεωρολόγοι και περιβαλλοντολόγοι), να προσπαθούν να προσεγγίσουν το φαινόμενο με ορθολογικό τρόπο και σαφήνεια βασιζόμενοι, τόσο σε ποιοτικά, όσο και σε ποσοτικά δεδομένα. Κύριος σκοπός ερμηνείας αυτών των δεδομένων είναι να δώσουν απαντήσεις και λύσεις στις προεκτάσεις που εμφανίζει το φαινόμενο, τόσο στον περιβαλλοντικό, κοινωνικό, όσο και οικονομικό τομέα, καθώς επηρεάζει, αλλά και παράλληλα επηρεάζεται, άλλοτε με άμεσο τρόπο και άλλοτε με έμμεσο, τόσο την ευημερία των ανθρώπων, όσο και την αρμονική συνύπαρξη μεταξύ αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών, δημιουργώντας μια σειρά ποικίλων προβλημάτων, όπως είναι για παράδειγμα εκτεταμένες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ των χωρών, δυσχεραίνοντας με αυτόν τον τρόπο την καθημερινή λειτουργία των κοινωνικών.

Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής την σημερινή εποχή είναι ένα γεγονός που έχει τάσεις μεγάλης έξαρσης, δημιουργώντας αλληπάλληλες μετακινήσεις πληθυσμών, κυρίως το τελευταίο διάστημα εξαιτίας αλλαγών που σχετίζονται με το κλίμα και τις μεταβολές που αυτό δέχεται. Για παράδειγμα, φαινόμενα όπως είναι η λειψυδρία, οι πυρκαγιές, οι τυφώνες και οι ηφαιστειακές εκρήξεις, αναγκάζουν εκατομμύρια ανθρώπους πρωτίστως για βιοποριστικούς λόγους (π.χ. στέγαση, υγεία και εκπαίδευση), να μεταναστεύσουν και να εγκαταλείψουν τον τόπο διαμονής τους, με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, τόσο για τους εαυτούς τους, όσο και κατά επέκταση για την οικογένειες τους. Πληθώρα παραδειγμάτων ανά τον κόσμο αναδεικνύουν την έξαρση του φαινομένου, τόσο στον ελλαδικό, όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο, ιδίως στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης, που ανήκει και η Ελλάδα. Οι χώρες της Ευρώπης, λοιπόν, έρχονται αντιμέτωπες με μια πληθώρα φαινομένων κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης, που η μελέτη τους χρήζει εκτεταμένης ανάλυσης από τους αρμόδιους φορείς που εξετάζουν τέτοιου είδους φαινόμενα (π.χ. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Πολιτική Προστασία, μη

Κυβερνητική Οργανισμοί), με σκοπό όσο τον δυνατόν γίνεται την καλύτερη αντιμετώπιση τους για την εξασφάλιση της ισόρροπης ανάπτυξης και αρμονίας συνύπαρξης κοινωνίας - περιβάλλον.

Η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας σε συνδυασμό με τον έντονο ρυθμό της καθημερινής ζωής των ανθρώπων επηρεάζουν άρρηκτα και τους τρεις τομείς της παραγωγικής διαδικασίας (πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή), συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στην έξαρση του φαινομένου. Πιο συγκεκριμένα, οι ανθρώπινες δραστηριότητες όπως είναι η γεωργία - κτηνοτροφία, η βιομηχανία και το εμπόριο σε αντίθεση με τα φυσικά αίτια, όπως είναι οι πυρκαγιές, οι ξηρασίες και οι ηφαιστειακές εκρήξεις είναι αυτές που κατά κύριο λόγο επηρεάζουν και οξύνουν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής παγκοσμίως. Αυτό συμβαίνει, γιατί κατά την διαδικασία παραγωγής του πρωτογενή τομέα, όπως της γεωργίας και της κτηνοτροφίας εκπέμπονται αέρια διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) και υποξείδιο του αζώτου (N₂O), δημιουργώντας όξινη βροχή. Επίσης, ο δευτερογενής τομέας, μέσω της βιομηχανικής διαδικασίας συμβάλει και αυτός άμεσα στη δημιουργία της κλιματικής αλλαγής, καθώς εκπέμπει μεγάλες ποσότητες μεθανίου (CH₄), μέσω διαδικασιών εξόρυξης όπως μετάλλων και ορυκτών από την Γη. Ο τριτογενής τομέας παραγωγής τέλος, μέσω του εμπορίου συμβάλει έμμεσα στο φαινόμενο, μέσω των μεταφορών (ανθρώπων και εμπορευμάτων) με την εκτεταμένη χρήση ΙΧ εκπέμποντας με αυτόν τον τρόπο μεγάλες ποσότητες διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) στην ατμόσφαιρα, μολύνοντας την. Για όλους τους παραπάνω λόγους, αναγκάζονται όλο και περισσότεροι άνθρωποι να εγκαταλείψουν τον τόπο διαμονή τους και τις περιουσίες τους και να μετακινηθούν σε μια άλλη πόλη εντός της χώρας τους (εσωτερική μετανάστευση), είτε εκτός της χώρας τους (εξωτερική μετανάστευση), με απώτερο σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής θέσης που κατέχει στην Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα στο νοτιοανατολικό άκρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βρίσκεται στο επίκεντρο των εξελίξεων των μεταναστευτικών ροών. Η χώρα ανά τακτά χρονικά διαστήματα να δέχεται μεγάλο αριθμό μεταναστών, κυρίως από τρίτες χώρες (π.χ. Ουγκάντα και Σενεγάλη), καθώς αποτελεί την χώρα μετάβασης στην Ευρώπη. Αυτό συμβαίνει, καθώς οι χώρες αυτές δεν κατέχουν τις κατάλληλες και απαραίτητες

υποδομές (π.χ. δίκτυα ύδρευσης και δίκτυα αποχέτευσης), που να μπορούν να διαχειριστούν εκτεταμένες περιβαλλοντικές κρίσεις και μεγάλες φυσικές καταστροφές. Η Ελλάδα το τελευταίο διάστημα, κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες (Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο) βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σειρά από εκτεταμένες πυρκαγιές και καύσωνες, επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό την αναπτυξιακή πορεία της, καθώς πλήττονται οι παραγωγικοί τομείς της και κυρίως ο τριτογενής που περιλαμβάνει τον τουρισμό και αποτελεί την κύρια πηγή εσόδων για την χώρα. Τα φαινόμενα αυτά λοιπόν, που προαναφέρθηκαν επηρεάζουν άμεσα, τόσο την εσωτερική, όσο και την εξωτερική μετανάστευση των ανθρώπων.

Η Ευρώπη επηρεάζεται από το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, εξαιτίας του μεταβαλλόμενου κλίματος που την χαρακτηρίζει, όπως είναι τα ξηρά καλοκαίρια, δημιουργώντας εκτεταμένες πυρκαγιές και ψυχρούς χειμώνες, με έντονες βροχοπτώσεις. Τέτοιου είδους ακραία καιρικά φαινόμενα αναδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη των μελών - χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για συντονισμένες ευρωπαϊκές πολιτικές, που θα συνδυάζουν την ορθή διαχείριση του θέματος, υπό το πρίσμα της βιώσιμης ανάπτυξης, λαμβάνοντας μια σειρά από μέτρα και δράσεις που στοχεύουν στην πρόληψη και καταπολέμηση του φαινομένου.

Κλείνοντας, εξαιτίας των γεγονότων που σχετίζονται με το κλίμα την περασμένη δεκαετία περισσότεροι από 22.000.000 (Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC)) άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Οι μετανάστες μέχρι το 2050 υπολογίζεται ότι θα ανέλθουν στα 1,2 δισεκατομμύρια και περισσότεροι θα προέρχονται από τις αναπτυσσόμενες χώρες (Bank, 2014)

Κεφάλαιο 1 : Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση

1.1 Προσδιορισμός του όρου κλιματική αλλαγή

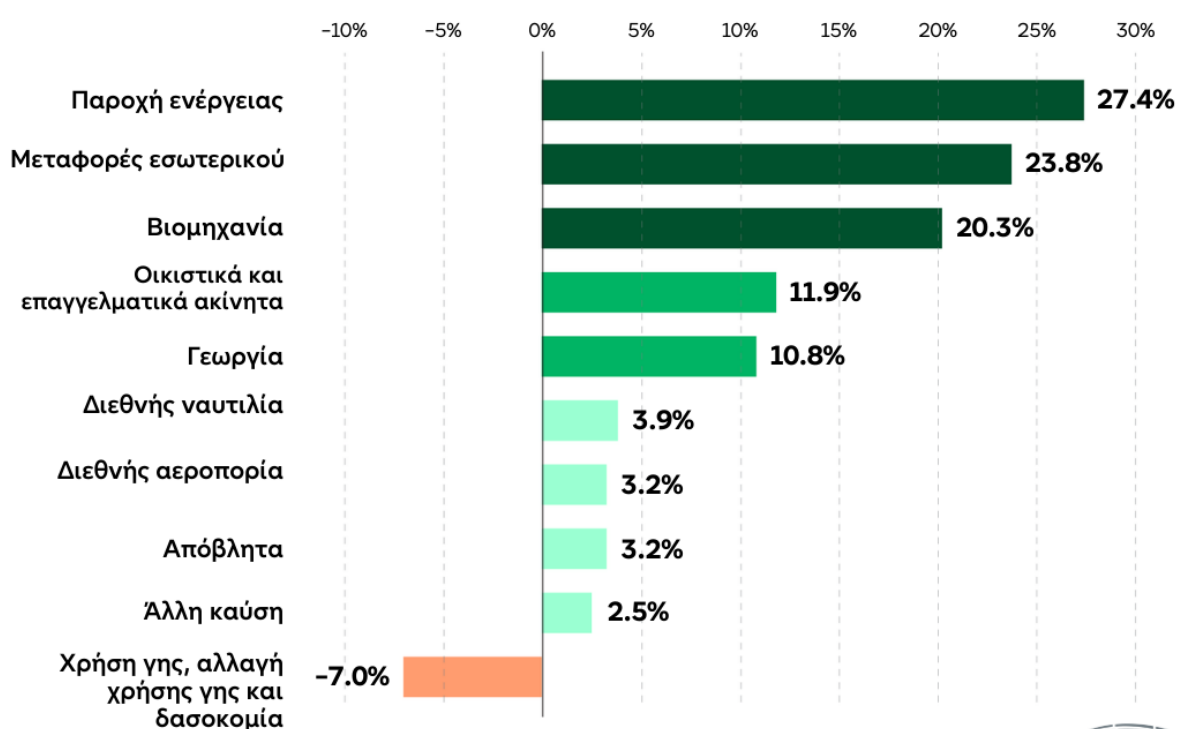
Το κλίμα μιας περιοχής χαρακτηρίζεται από την θερμοκρασία, τις βροχοπτώσεις, την υγρασία, τους ανέμους, την ηλιοφάνεια, αλλά και γενικά όλα τα στοιχεία του καιρού. Μέσω της μακροχρόνιας παρατήρησης και των κατάλληλων εργαλείων μέτρησης (π.χ. θερμόμετρο και βροχόμετρο) προσδιορίζεται ο μέσος καιρός μιας περιοχής για μεγάλο χρονικό διάστημα, κατά βάση σε μια περίοδο. Ωστόσο, ο καιρός είναι κάτι διαφορετικό από το κλίμα και διαφοροποιείται, καθώς χαρακτηρίζεται σαν μια φυσική κατάσταση για μια χρονική περίοδο. Οι μακροπρόθεσμες μεταβολές των μετεωρολογικών συνθηκών σε παγκόσμιο επίπεδο αποδεικνύονται ότι οφείλονται πρωτίστως σε ανθρωπογενείς δραστηριότητες και δευτερεύοντος σε φυσικές διαδικασίες, που χαρακτηρίζονται ως «κλιματική αλλαγή». Σύμφωνα, με την συμφωνία πλαίσιο (UNFCCC) του ΟΗΕ ως «κλιματική αλλαγή» ορίζεται, ως η μεταβολή του κλίματος που προέρχεται, εξαιτίας των άμεσων ή έμμεσων ανθρώπινων δραστηριοτήτων διαχωρίζοντας τους όρο κλιματική μεταβλητότητα - φυσικά αίτια. Εδώ και αρκετές δεκαετίες υπάρχει ανησυχία στον επιστημονικό κλάδο για την έξαρση του φαινομένου. Ήδη από την δεκαετία του 1970 ξεκίνησαν συζητήσεις για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, ενώ στην δεκαετία του 1980 άρχισε να επικρατεί η έννοια της «υπερθέρμανσης του πλανήτη». Την ίδια δεκαετία το 1988 ορίστηκε ως επίσημος όρος "κλιματική αλλαγή" από την διακυβερνητική επιτροπή. Οι πολλαπλές επιπτώσεις που έχει η κλιματική αλλαγή προκαλούν ανησυχία σε όλο τον κόσμο. Για αυτόν τον λόγο, ο ΟΗΕ και ειδικότερα, η Διάσκεψη των Μερών (COP) υπέγραψε συνθήκη για την προστασία του κλίματος. (ΟΗΕ, 2025)

Τα αίτια της κλιματικής αλλαγής ποικίλουν και χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες ανάλογα με την πηγή προέλευσης τους και πιο συγκεκριμένα, σε ανθρωπογενή και φυσικά. Αρχικά τα ανθρωπογενή αίτια για παράδειγμα, από την καύση ορυκτών καυσίμων, τις βιομηχανικές διαδικασίες και τις γεωργικές πρακτικές, μέσω των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) και μεθανίου που διαχέονται στην ατμόσφαιρα και διαταράσσουν την ατμοσφαιρική σύνθεση προκαλώντας υπερθέρμανση του πλανήτη. Κάποιες από τις επιπτώσεις που προκύπτουν είναι η αύξηση της στάθμης της θάλασσας, η τήξη των πάγων, και η μεταβολή των κλιματικών ζωνών. Από την άλλη, τα φυσικά αίτια προέρχονται για παράδειγμα από πλημμύρες, τυφώνες, σεισμούς και εκρήξεις ηφαιστειών. (Ένωση Ε. , Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής, 2017)

Στο γράφημα που ακολουθεί απεικονίζονται οι συνολικές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην ΕΕ για το έτος 2022, κατανεμημένες ανά βασικούς τομείς πηγών. Η χρήση γης, η αλλαγή χρήσης γης και η δασοκομία συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών καθώς τα φυτά απορροφούν διοξείδιο του άνθρακα, για παράδειγμα. Η θετική επίδραση του κλάδου ανήλθε στο 7% των συνολικών εκπομπών. (Περιβάλλοντος, 2022)

Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου στην ΕΕ ανά τομέα

μερίδιο των συνολικών εκπομπών
που εκτιμάται σε ισοδύναμο CO₂ (2022)

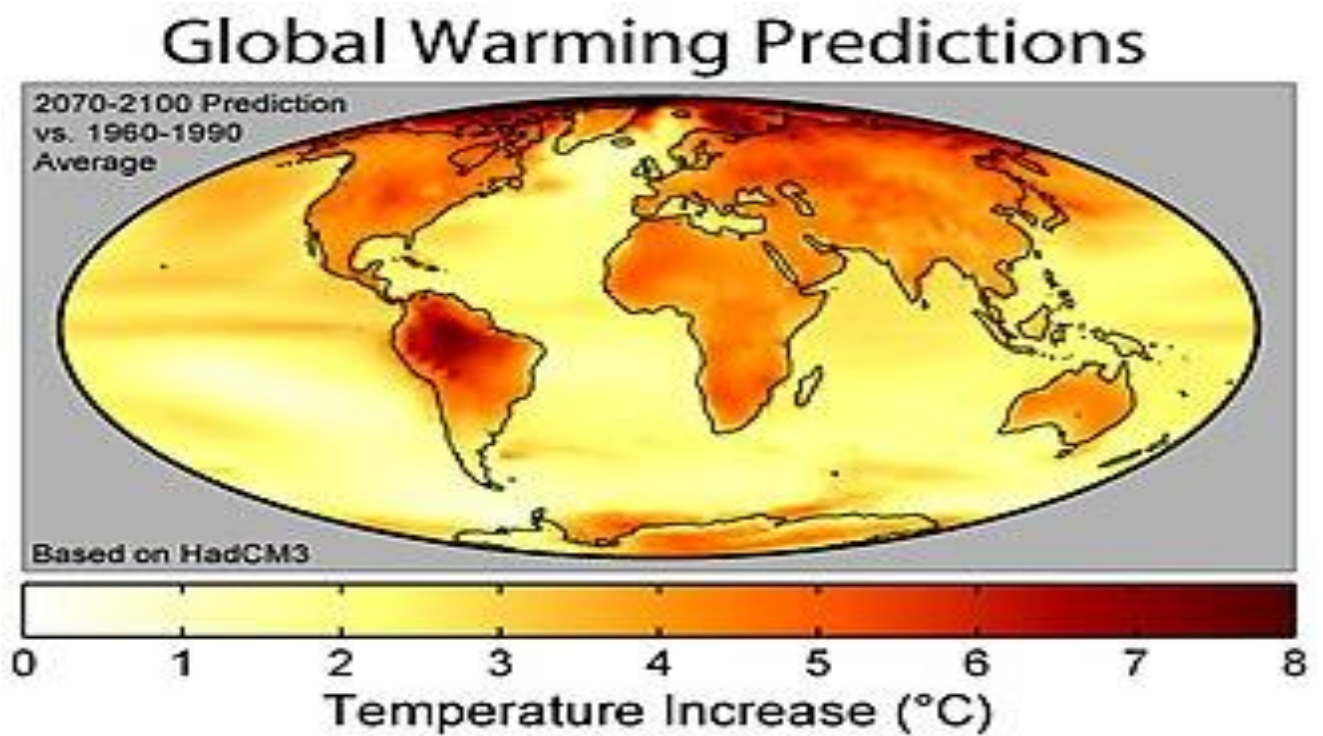
πηγή: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

Γράφημα 1-1: Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου στην ΕΕ ανά τομέα (2022)

Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Τα δεδομένα προέρχονται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΕΑ). © European Parliament – All rights reserved. Η αναπαραγωγή/χρήση υπόκειται στους όρους δικαιωμάτων του πρωτοτύπου.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία για την Κλιματική Αλλαγή Copernicus, σε σύντομο χρονικό διάστημα η παγκόσμια μέση θερμοκρασία θα έχει αυξηθεί κατά 1,4oC σε σχέση με την προβιομηχανική εποχή (1850-1900), η ίδια υπηρεσία διαπιστώνει ότι η Ευρώπη θερμαίνεται με διπλάσιο ρυθμό σε σχέση με τον παγκόσμιο μέσο όρο. (Office, 2026)

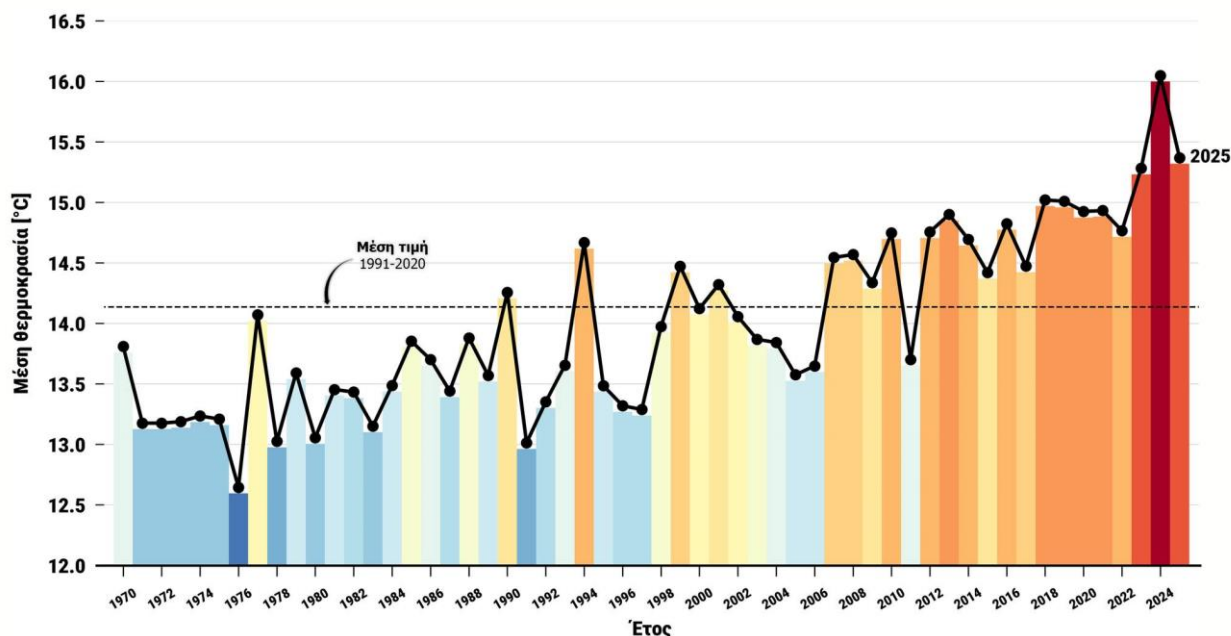

Εικόνα 1-1: Προβλεπόμενη υπερθέρμανση του πλανήτη προς τα τέλη του 21^{ου} αιώνα

Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο / Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (EEA), © European Parliament – All rights reserved.

© climatebook.gr

climatebook

Μέση ετήσια θερμοκρασία

Περιοχή: Ελλάδα • Χρονική περίοδος: 1970-2025

Δεδομένα: ERA5-Land • C3S/ECMWF

Γράφημα 1-2: Μέση ετήσια θερμοκρασία στην Ελλάδα (1970-2025)

Πηγή: Robert A. Rohde / Wikimedia Commons, “HadCM3”, CC BY-SA 3.0.

Η μέση θερμοκρασία του αέρα στην Ελλάδα το 2025 ήταν περίπου 2°C υψηλότερη από ότι κατά την περίοδο 1991-2020. (Data I. G., 2025). Είναι καλά τεκμηριωμένο, παρά την ύπαρξη δεξιών λαϊκιστών που αντιτίθενται στην ύπαρξη της κλιματικής κρίσης, ότι η συμβολή της ανθρώπινης δραστηριότητας είναι αυτή που ευθύνεται για την υπερθέρμανση του πλανήτη. Η υπερθέρμανση του πλανήτη και η αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα είναι προβλήματα που μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο με την συνεργασία των κυβερνήσεων σε συνεργασία με οργανώσεις περιβαλλοντικού χαρακτήρα, δίνοντας, με αυτόν τον τρόπο μια πιο τεκμηριωμένη απάντηση και λύση στο πρόβλημα. (Data I. G., 2025)

1.2 Προσδιορισμός του όρου μετανάστευση

Μετανάστευση σύμφωνα με τον ΟΗΕ ορίζεται ως μετακίνηση των ανθρώπων από ένα μέρος σε ένα άλλο, με σκοπό κατά κύριο λόγο την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τους. Η μετανάστευση χαρακτηρίζεται ως εκούσια ή ακούσια και αφορά μια σειρά από οικονομικούς, κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς λόγους. (ΟΗΕ, 2025)

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, οι άνθρωποι συνεχώς μετακινούνται, με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης, ασφάλειας και προοπτικές για το μέλλον. Τα αίτια της μετανάστευσης έχουν έναν πολυδιάστατο χαρακτήρα. Κανένας άνθρωπος δεν εγκαταλείπει την πατρίδα χωρίς σοβαρό λόγο. Αντίθετα, η μετανάστευση αποτελεί συνήθως αποτέλεσμα πιέσεις δυσμενών συνθηκών ή έλξης ευνοϊκότερων συνθηκών. Η μετανάστευση επηρεάζει, τόσο τις χώρες προέλευσης, όσο και τις χώρες υποδοχής δημιουργώντας μια σειρά από πολιτικές οικονομικές και πολιτισμικές επιπτώσεις (ActionAid, 2020)

Λόγοι όπως η φτώχεια, η ανεργία και οι χαμηλοί μισθοί ωθούν τους ανθρώπους να αναζητήσουν ευκαιρίες σε ανεπτυγμένες χώρες. Η ανακατανομή του πλούτου ενισχύει το φαινόμενο αυτό, καθώς οι άνθρωποι επιδιώκουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Μια μερίδα του πληθυσμού που οδηγείται στην αναγκαστική μετανάστευση είναι οι νέοι άνθρωποι με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης τόσο οικονομικών όσο και κοινωνικών καθώς και η εκπαίδευση με στόχο την απόκτηση καλύτερων επαγγελματικών προοπτικών και δεξιοτήτων (ELIAMEP, 2024)

Αναγκαστική επιλογή μετακίνησης προκαλούν οι προκαταλήψεις, οι διακρίσεις, οι πόλεμοι οι συγκρούσεις και η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγκάζοντας εκατομμύρια ανθρώπους να εγκαταλείψουν τον τόπο διαμονής τους με σκοπό να προστατέψουν την ελευθερία τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις η μετανάστευση αποτελεί αναγκαστική επιλογή και μετακινούνται σε άλλες χώρες αιτούντες άσυλο. Επίσης, πολλοί άνθρωποι την σημερινή εποχή μετακινούνται με σκοπό ποιοτικότερες συνθήκες υγείας, με στόχο την πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες, φάρμακα και θεραπείες που δεν είναι διαθέσιμες στη χώρα προέλευση.

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος λόγω ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Η αποψίλωση των δασών, η υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων και η ρύπανση του αέρα, του νερού και του εδάφους συμβάλλουν στη σταδιακή καταστροφή των οικοσυστημάτων. Όταν το φυσικό περιβάλλον δεν μπορεί πλέον να υποστηρίξει τη ζωή και την οικονομική δραστηριότητα, οι άνθρωποι αναγκάζονται να μετακινηθούν. Για παράδειγμα, η ερημοποίηση, που προκαλείται από την υπερβόσκηση και την ακατάλληλη γεωργική πρακτική, μετατρέπει εύφορες εκτάσεις σε άγονες, οδηγώντας τους αγρότες στην εγκατάλειψη της γης τους.

Υπάρχουν ενδείξεις σε παγκόσμιο επίπεδο για κλιμάκωση των μεταναστευτικών ροών. Ειδικότερα, αυτές οι μεταναστευτικές ροές ωφείλονται σε μεγάλο βαθμό στα ακραία καιρικά φαινόμενα (π.χ. καύσωνες, ξηρασίες και έντονες βροχοπτώσεις), που δημιουργούν κλιματική κρίση, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο περιοχές ανά τον κόσμο οδηγώντας σε μετακινήσεις πληθυσμών.

Υπάρχουν ποικίλες εκτιμήσεις για την αύξηση του αριθμού των μεταναστών, αλλά όλοι υποστηρίζουν ότι αναμένεται ο αριθμός να αυξηθεί στο εγγύς μέλλον. Για παράδειγμα, η Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR) προβλέπει ότι έως το 2050 θα υπάρχουν 200 εκατομμύρια κλιματικοί μετανάστες. (ΟΗΕ, 2025)

Οι κλιματικοί μετανάστες μπορεί να χαρακτηρίζονται ως εσωτερικοί, καθώς μετακινούνται εντός της χώρας τους και εξωτερικοί φεύγοντας σε άλλες χώρες. Οι περιοχές που χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό ευαλωτότητας στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως οι νησιωτικές και οι παράκτιες περιοχές, καθώς και οι περιοχές που πλήττονται συστηματικά από ακραία καιρικά φαινόμενα, είναι πιθανότερο να βιώσουν αυξημένες μετακινήσεις πληθυσμών λόγω περιβαλλοντικών πιέσεων. Η εντεινόμενη συχνότητα και ένταση των κλιματικών φαινομένων επιδεινώνει τις συνθήκες διαβίωσης στις περιοχές αυτές, ενισχύοντας την κλιματική μετανάστευση ως στρατηγική προσαρμογής ή αναγκαστικής μετακίνησης των πληγέντων πληθυσμών.

1.3 Αίτια και επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης

Το όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η έκθεση της Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) αναδεικνύουν και κατηγοριοποιούν τα ανθρωπογενή αίτια της κλιματικής αλλαγής ανάλογα με τον τομέα τον οποίον προέρχονται, καθώς αποδεικνύεται ότι ως τελικό αποδέκτη έχουν να αυξάνουν σε μεγάλο βαθμό τις ανισότητες μεταξύ των χωρών. Πιο συγκεκριμένα, επηρεάζουν την άνιση κατανομή του πλούτου, που σε συνδυασμό με την έλλειψη στην ελεύθερη πρόσβαση σε βασικά αγαθά πρώτης ανάγκης όπως είναι για παράδειγμα, τόσο, η πρόσβαση σε πόσιμο νερό και τροφή, όσο και η ελεύθερη πρόσβαση σε θέρμανση και ψύξη των νοικοκυριών, αναγκάζουν εκατομμύρια ανθρώπους να αναζητήσουν ένα νέο χώρο διαβίωσης, με σκοπό την εύρεση ενός καλύτερου βιοτικού επιπέδου. (Change., 2023)

Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις που προκαλούνται από ανθρώπινες δραστηριότητες (π.χ. άνθρακας, πετρέλαιο, αέριο), η αποψίλωση των δασών, η γεωργία - κτηνοτροφία και η διαχείριση των αποβλήτων (συλλογή - επεξεργασία - διάθεσή) είναι οι βασικές αιτίες της κλιματικής αλλαγής, που οφείλονται αποκλειστικά σε ανθρώπινες δραστηριότητες. (IOM, 2026). Πιο συγκεκριμένα, η χρήση φυσικού αερίου και πετρελαίου που χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό, με σκοπό την λειτουργία των βιομηχανιών, αλλά και την θέρμανση και ψύξη των κατοικιών. Επιπρόσθετα, τα μεταφορικά μέσα, όπως οι εναέριες, οι θαλάσσιες και οδικές μεταφορές, συνδράμουν και αυτές στην δημιουργία ρυπογόνων ουσιών όπως για παράδειγμα οξείδια του αζώτου (NOx) επηρεάζοντας πρωτίστως το περιβάλλον και κατά επέκταση την ανθρώπινη υγεία. Η χρήση των ορυκτών πόρων (π.χ. χαλκός και σίδηρος) απαιτούν μια πιο ορθολογική διαχείριση από τους ανθρώπους, καθώς η αλόγιστη και ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση τους δημιουργούν σοβαρές περιβαλλοντικές αρνητικές συνέπειες. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) που απελευθερώνονται στην ατμόσφαιρα, λειτουργούν ως αέριο του θερμοκηπίου, παγιδεύοντας τη θερμότητα του ήλιου συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό στην παγκόσμια υπερθέρμανση του πλανήτη. Έτσι λοιπόν, όλη αυτή η κατάσταση δημιουργεί και ρυπαίνει τον υδροφόρο ορίζοντα (όξυνση υδάτων) και κατά επέκταση βλάπτει τους μικροοργανισμούς του εδάφους, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο τη βιοποικιλότητα.

Η αποψίλωση των δασών που προέρχεται από τομείς όπως της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και της ξυλείας δημιουργούν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην βιοποικιλότητα και στην αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου - φύσης. Με την απαλλοτρίωση των δασών από τους ανθρώπους για λόγους θέρμανσης, έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του καθαρού αέρα καθώς τα δένδρα έχουν την ικανότητα να απορροφούν διοξείδιο του άνθρακα (CO_2), μέσω της διαδικασίας της φωτοσύνθεσης.

Η γεωργία και η κτηνοτροφία συμβάλουν και αυτοί με την σειρά τους στις αιτίες της κλιματικής αλλαγής. Πιο συγκεκριμένα, μέσω της γεωργίας απελευθερώνεται υποξείδιο του αζώτου (N_2O), από αζωτούχα λιπάσματα. Επιπρόσθετα, στον τομέα της κτηνοτροφίας, και ειδικότερα όσον αφορά τα βοοειδή, παρατηρούνται υψηλές εκπομπές μεθανίου (CH_4).

Τα απορρίμματα, όπως αστικά, τα βιομηχανικά και τέλος τα αγροτικά συνιστούν και αυτά με την σειρά τους αιτία έξαρσης του φαινομένου, καθώς αποτελούν σημαντική πηγή αερίων του θερμοκηπίου, συμβάλλοντας στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Το μεθάνιο (CH_4) που παράγεται κυρίως σε αναερόβιες συνθήκες, όπως σε χώρους χωματερής. Άλλοτε πάλι, σε ειδικές εγκαταστάσεις, όπως είναι οι μονάδες αποτεφρώσεις απορριμμάτων το διοξείδιο του άνθρακα (CO_2) απελευθερώνεται κατά την καύση απορριμμάτων κατά τη μετατροπή βιομάζας σε ενέργεια. Έτσι λοιπόν, τα απορρίμματα δημιουργούν με διάφορους τρόπους αλλοίωση του περιβάλλοντος όπως, άλλοτε με ρύπανση του εδάφους και άλλοτε του αέρα.

Οι φυσικές αιτίες της κλιματικής αλλαγής δρουν σε διαφορετικές χρονικές κλίμακες από λίγα χρόνια έως εκατομμύρια έτη, και μπορούν να προκαλέσουν, τόσο ψύξη, όσο και υπερθέρμανση του πλανήτη. Η κατανόηση των φυσικών αιτιών είναι απαραίτητη, καθώς θα βοηθήσει στην ακριβέστερη ερμηνεία των σύγχρονων κλιματικών μεταβολών που αναπτύσσονται. (IOM, 2026). Οι φυσικές αιτίες της κλιματικής αλλαγής δημιουργούνται από μεταβολές του περιβάλλοντος που μπορεί να οφείλονται σε σεισμούς, τυφώνες, πλημμύρες, ξηρασίες και πυρκαγιές, που μπορούν να προκαλέσουν μια σειρά από προβλήματα στην κοινωνία, όπως είναι για παράδειγμα υλικές ζημιές και παράλληλα απώλεια ανθρώπινων ζωών, δυσχεραίνοντας με αυτόν τον τρόπο την ευημερία των πολιτών. Οι καταστροφές αυτές μπορεί να προκαλέσουν άμεση εκκένωση περιοχών, αλλά και μακροπρόθεσμη μετανάστευση, όταν οι πληγείσες περιοχές δεν μπορούν να αποκατασταθούν.

Εκατοντάδες χιλιάδες ευρωπαίοι εκτοπίστηκαν τα τελευταία χρόνια λόγω ακραίων καιρικών φαινομένων. Η ΜΚΟ Internal Displacement Monitoring Centre (IDMC) εκτιμά ότι περίπου 413.000 άνθρωποι εκτοπίστηκαν στην ΕΕ μεταξύ 2008 και 2023, με το 2023 να είναι η χειρότερη χρονιά με πάνω από 200.000 εσωτερικά εκτοπισμένους. (Centre, 2026) (βλ. Παράρτημα Α)

Οι σεισμοί είναι ένας από τους κύριους παράγοντες φυσικών αιτιών μετανάστευσης των ανθρώπων, καθώς δημιουργούν στο σύνολο τους εκτεταμένες καταστροφές που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις συνθήκες ζωής των ανθρώπων. Ειδικότερα, οι σεισμοί οδηγούν σε κατάρρευση κατοικιών και υποδομών, όπως δρόμους, σχολεία και νοσοκομεία. Παράλληλα, την ίδια στιγμή οι σεισμοί δημιουργούν και εκτεταμένα προβλήματα φτώχειας με το να καταστρέφουν τους τομείς παραγωγής και ειδικότερα τον πρωτογενή (π.χ. γεωργία και κτηνοτροφία), αλλά και τον τριτογενή (π.χ. τουρισμό και εμπόριο), που αποτελούν βασικοί πυλώνες ανάπτυξης μιας χώρας σε μεγάλο βαθμό και ειδικότερα της Ελλάδας.

Οι τυφώνες αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα φυσικά αίτια. Αυτό συμβαίνει γιατί ο συνδυασμός βροχοπτώσεων και ισχυρών ανέμων δημιουργεί σοβαρές καταστροφές σε κοινωνικές υποδομές, όπως νοσοκομεία και σχολεία, δυσκολεύοντας την λειτουργία των κοινωνιών και ειδικότερα την πρόσβαση των ανθρώπων σε κοινωφελείς υπηρεσίες, που αποτελούν ζωτικής σημασίας για την επιβίωσής τους.

Οι πλημμύρες δημιουργούν και αυτές με την σειρά τους σοβαρές καταστροφές, τόσο στο φυσικό, όσο και στο ανθρωπογενές περιβάλλον. Αυτό συμβαίνει, καθώς οι έντονες βροχοπτώσεις, δημιουργούν υπερχειλίση των ποταμιών, βάζοντας σε κίνδυνο πρωτίστως τις κατοικίες των ανθρώπων και κατά επέκταση την υγεία τους, με πρόσφατο παράδειγμα το καταστροφικό κύμα κακοκαιρίας «Daniel» και «Elias» το 2023 στη Θεσσαλία όπου καταστράφηκαν υποδομές, κτηνοτροφικές μονάδες και καλλιεργήσιμες εκτάσεις επηρεάζοντας δραματικά τις τοπικές οικονομίες. Φαινόμενα σαν τις πλημμύρες λειτουργούν, ως παράγοντες, που αναγκάζουν τους πληθυσμούς σε υποχρεωτική μετανάστευση. (Aoga, 2020) Η IDMC καταγράφει 84.000 εσωτερικούς εκτοπισμούς στη Γερμανία από το 2008 έως το 2024, στην συντριπτική πλειονότητά τους (78.000) από πλημμύρες.

Εικόνα 1-2: Λάρισα (Ελλάδα)

**Πηγή: Makis Theodorou, Wikimedia Commons, Greece Storm Daniel DJI 0226.jpg,
CC BY-SA 3.0.**

Εικόνα 1-3: Εμίλια Ρομάνια (Ιταλία)

**Πηγή: Hansueli Krapf, Wikimedia Commons, Portugal, Funchal after the flood, 2
March 2010, CC BY-SA 3.0.**

Οι δασικές πυρκαγιές τα τελευταία χρόνια έχουν αυξηθεί, δημιουργώντας τεράστιες απώλειες στη χλωρίδα και την πανίδα, την καταστροφή κατοικιών και υποδομών. Πιο συγκεκριμένα, η αύξηση της θερμοκρασίας, οι παρατεταμένες περιόδους ξηρασίας και οι ανθρώπινες παρεμβάσεις συμβάλλουν στην εκδήλωση και την εξάπλωση τέτοιων φαινομένων. Η αποψίλωση και η υποβάθμιση των δασών μειώνουν την ικανότητα του πλανήτη να απορροφά αέρια του θερμοκηπίου, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο περιβαλλοντικής κρίσης. (Ένωση Ε. , Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής, 2017)

Εικόνα 1-4: Ραφήνα (Ελλάδα)

**Πηγή: Hansueli Krapf, Wikimedia Commons, “Portugal, Funchal after the flood”, 2
March 2010, CC BY-SA 3.0.**

Εικόνα 1-5: Λέον (Ισπανία)

Πηγή: Aris Messinis/AFP via Getty Images, “Pine trees burn in a fire at the Mount Parnitha National Park”, 28 June 2007, © AFP/Getty Images

Την ίδια στιγμή, το πιο σημαντικό είναι ότι τέτοιου είδους φαινόμενα επιβαρύνουν την υγεία των ανθρώπων, λόγω του καπνού που δημιουργεί τοξικά αέρια για τον άνθρωπο όπως μονοξείδιο του άνθρακα (CO), καθώς μειώνεται η ποσότητα του καθαρού και του ωφέλιμου αέρα της ατμόσφαιρας. Πολύ μεγάλης διάρκειας δασική πυρκαγιά το 2023 σημειώθηκε στη Ροδόπη και στον Έβρο, καίγοντας συνολικά πάνω από πάνω από 942.500 στρέμματα. Στη Γερμανίας η μορφή των ακραίων καιρικών φαινομένων παρουσιάζει γεωγραφικές διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, στις βορειοανατολικές περιοχές, ιδίως βορείως της πρωτεύουσας, του Βερολίνου, η συνεχώς εντεινόμενη επικράτηση συνθηκών ξηρασίας έχει οδηγήσει σε αυξημένη συχνότητα και σφοδρότητα των δασικών πυρκαγιών. Το έτος 2024 αναδείχθηκε ως το πλέον δυσμενές στην καταγεγραμμένη ιστορία της χώρας, όσον αφορά το μέγεθος των πληγείσων εκτάσεων από πυρκαγιές. (Ενωση Ε. , Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής, 2017)

Η υπερθέρμανση του πλανήτη οφείλεται σε μεγάλο βαθμό από το φαινόμενο της θερμής αστικής νησίδας (urban heat island), αλλά και της σταδιακής αύξησης της μέσης παγκόσμιας θερμοκρασίας που έχει άμεσο αντίκτυπο στα κλιματικά συστήματα της Γης. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται κυρίως σε μεγάλες πόλεις, όπως για παράδειγμα Αθήνα και Θεσσαλονίκη, όπου η έλλειψη πρασίνου και η έντονη δόμηση συμβάλλουν στην αύξηση της θερμοκρασίας σε σχέση με τις αγροτικές περιοχές που τις περικλείουν.

Η διάβρωση των εδαφών είναι μια ακόμα περιβαλλοντική επίπτωση, καθώς επηρεάζει στο σύνολο της την παραγωγικότητα και την βιωσιμότητα των οικοσυστημάτων. Η υπερβολική καλλιέργεια, η κακή διαχείριση των φυσικών πόρων και οι ακραίες καιρικές συνθήκες συμβάλλουν σημαντικά σε αυτό το φαινόμενο. Οι αλλαγές αυτές οδηγούν πρωτίστως στην υποβάθμιση των χωρών και κατά επέκταση στην σταδιακή ερημοποίησή τους. Η ερημοποίηση έχει σοβαρές συνέπειες για την αγροτική παραγωγή και την επισιτιστική ασφάλεια, επηρεάζοντας άμεσα την ποιότητα ζωής των ανθρώπων. (Ενωση Ε. , Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής, 2017)

**Εικόνα 1-6: Λίμνη Αλτο Λιντόσο
(Ισπανοπορτογαλικά σύνορα)**

Πηγή: Pedro Armestre/Greenpeace, “Drought, Spain 2017”, 201

Εικόνα 1-7: Λίμνη Μόρνου (Ελλάδα)

**Πηγή: Future Perfect at Sunrise (1997) / Wikimedia Commons, "Mornos.jpg",
CC BY-SA 4.0.**

Ένας από τους σημαντικότερους περιβαλλοντικούς παράγοντες που οδηγούν στη μετανάστευση είναι η κλιματική αλλαγή. Η αύξηση της μέσης θερμοκρασίας της Γης έχει ως αποτέλεσμα την εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων. Αυτά τα φαινόμενα καταστρέφουν καλλιέργειες, υποδομές και κατοικίες, αφήνοντας πολλούς ανθρώπους χωρίς τα απαραίτητα μέσα επιβίωσης. Για παράδειγμα, σε περιοχές που εξαρτώνται από τη γεωργία, η ξηρασία μπορεί να μειώσει δραστικά την παραγωγή τροφίμων, οδηγώντας σε επισιτιστική ανασφάλεια και αναγκάζοντας τους κατοίκους να μετακινηθούν. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως είναι τα βρέφη και οι ηλικιωμένοι πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από άλλες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού, καθώς αδυνατούν να ανταποκριθούν στα ανεξέλεγκτα ακραία καιρικά φαινόμενα.

Οι πρόσφατες, έντονες ξηρασίες που υπέστη η χώρα της Ισπανίας και πιο συγκεκριμένα η Βαρκελώνη, είχε ως αποτέλεσμα καταστροφικές επιπτώσεις για τον πρωτογενή τομέα, με συνέπεια την αβεβαιότητα για το μέλλον των αγροτών της περιοχής, αλλά και αναστάτωση στον τριτογενή τομέα και στον τουρισμό, στον οποίον βασίζεται σε σημαντικό βαθμό η χώρα δημιουργώντας εκτεταμένες εσωτερικές μετακίνησης των ανθρώπων.

Η διαθεσιμότητα του γλυκού νερού επηρεάζεται εξαιτίας ποικίλων παραγόντων όπως της εξάτμισης των υδάτων, το λιώσιμο των παγετώνων και της αύξησης της στάθμης της θάλασσας. Με τον έντονο ρυθμό με τον οποίο λιώνουν οι πάγοι στην Ανταρκτική προβλέπεται ότι στην Ευρώπη η άνοδος της στάθμης της θάλασσας μέχρι το τέλος του αιώνα θα ανέλθει περίπου στα 60cm με 80cm. Η διείσδυση των αλμυρών υδάτων και η ταυτόχρονη διάβρωση των ακτών θα έχει συνέπειες για την φύση αλλά και για τις υποδομές και τις επιχειρήσεις αυτών των περιοχών. Οι κάτοικοι αυτών των περιοχών αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, καθώς η γη τους γίνεται ακατάλληλη για κατοίκηση και καλλιέργεια. Το φαινόμενο αυτό αναμένεται να ενταθεί στο μέλλον, αυξάνοντας τον αριθμό των περιβαλλοντικών μεταναστών.

Ειδικότερα, για την Ελλάδα βάσει των εκτιμήσεων της διακυβερνητικής επιτροπής για την κλιματική αλλαγή (2007), μέχρι το τέλος του αιώνα τα επίπεδα της θάλασσας αναμένεται να ανέβουν κατά 20 έως 59 cm. Συνολικά, υπάρχει ο κίνδυνος η άνοδος της στάθμης της θάλασσας να επιφέρει την απώλεια 3,5% της χερσαίας έκτασης της χώρας. Υπολογίζεται ότι αυτό ενδέχεται να έχει κόστος ίσο με το 2% του Α.Ε.Π. (Adger, 2014)

Η αύξηση των έντονων καταιγίδων και οι λιγότερες βροχοπτώσεις στην Ευρώπη οδηγούν στην αύξηση της λειψυδρίας ιδίως στην νότια Ευρώπη. Ο νότος θα αντιμετωπίζει μεγαλύτερες περιόδους ξηρασίας και συχνότερους, πιο ακραίους καύσωνες ενώ η κεντρική και δυτική Ευρώπη θα γνωρίσουν ισχυρότερες βροχοπτώσεις και υψηλότερο κίνδυνο πλημμυρών.

Τέλος, σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες προκύπτουν από τις τεράστιες επιπτώσεις στο οικοσύστημα που δημιουργούνται εξαιτίας της αύξησης της θερμοκρασίας της θάλασσας και της όξυνσής των ωκεανών. Η κλιματική αλλαγή θα έχει κοινωνικές επιπτώσεις καθώς άμεσα ή έμμεσα θα επηρεασθεί η παραγωγικότητα και η βιωσιμότητα όλων των τομέων της οικονομίας, σε όλες της χώρες της Ε.Ε. Περισσότερο θα επηρεασθούν τομείς όπως η γεωργία και ο τουρισμός. Ειδικότερα, στις νότιες περιοχές της Ευρώπης θα υπάρξει μείωση των κατάλληλων εκτάσεων για καλλιέργεια και κατ' επέκταση σημαντικές απώλειες στη γεωργική παραγωγή. Αντίκτυπο των ανωτέρω θα υπάρξει στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού, αλλά και στην διαθεσιμότητα του λόγω της υποβάθμισης των συνθηκών υγείας του.

Η κατανόηση και η ανάλυση των φυσικών αιτιών της κλιματικής αλλαγής σε σχέση με τη μετανάστευση είναι ζωτικής σημασίας, για την αρμονική συνύπαρξη και συμβίωση ανθρώπου - φύσης. Με την εμπειριστατωμένη μελέτη των φυσικών αιτιών η διεθνής κοινότητα, μέσω εκπόνησης των κατάλληλων πολιτικών και στρατηγικών μπορεί να διαμορφώσει ένα κοινό πλαίσιο εφαρμογής αντιμετώπισης του φαινομένου χωρίς αποκλεισμούς στοχεύοντας στην ισότιμη ανάπτυξη. Οι περιβαλλοντικές αιτίες λοιπόν, αποτελούν έναν ολοένα και πιο σημαντικό παράγοντα της σύγχρονης μετανάστευσης. Η κλιματική αλλαγή, η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και οι φυσικές καταστροφές δημιουργούν συνθήκες που αναγκάζουν εκατομμύρια ανθρώπους να μετακινηθούν. Η αντιμετώπιση του φαινομένου απαιτεί διεθνή συνεργασία, βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και πολιτικές που θα στηρίζουν

τους πληθυσμούς που πλήττονται. Μόνο μέσα από συντονισμένες προσπάθειες μπορεί να περιοριστεί η αναγκαστική μετανάστευση και να διασφαλιστεί ένα βιώσιμο μέλλον για όλους. Η κλιματική αλλαγή είναι ένα φαινόμενο που οι επιπτώσεις της δεν περιορίζονται αποκλειστικά και μόνο στο φυσικό περιβάλλον, αλλά εκτείνονται και στην κοινωνική ζωή των ανθρώπων, επηρεάζοντας την καθημερινότητα, την υγεία και την ποιότητά της ζωής τους. (ActionAid, 2020)

Οι αναπτυσσόμενες χώρες παρόλο που έχουν μικρότερο περιβαλλοντικό αποτύπωμα διαθέτουν από την άλλη αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να ανταπεξέλθουν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής εξαιτίας του ότι διαθέτουν λιγότερους οικονομικούς πόρους και τεχνολογική υποδομή. Συνεπώς, αυτή η ανισότητα επιταχύνει την ανάγκη για δίκαιη συνεργασία και κατανομή πόρων, με σκοπό την ενίσχυση της ανθεκτικότητας αυτών των κοινωνιών και την μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. (Ενωση Ε. , Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής, 2017)

Μια ακόμη περιβαλλοντική επίπτωση που δημιουργεί η κλιματική αλλαγή είναι ότι επηρεάζει την κοινωνική σταθερότητα. Ειδικότερα, μειώνει αισθητά την ελεύθερη πρόσβαση σε βασικά αγαθά όπως πόσιμο νερό και τροφή εντείνοντας με αυτόν τον τρόπο τον ανταγωνισμό μεταξύ των χωρών. Αυτό πολλές φορές δημιουργεί αρνητικές συνέπειες απειλώντας την ειρήνη και την σταθερότητα μεταξύ κρατών. (Migration Enviroment and climate Change: Assening the evidence, 2009)

Η κλιματική αλλαγή επιδρά έμμεσα στην οικονομική δραστηριότητα, μέσω της μείωσης της παραγωγικότητας και την αύξηση των λειτουργικών δαπανών. Οι σημαντικές ζημιές που προκαλούνται σε υποδομές, καλλιέργειες και επιχειρήσεις οδηγούν σε αυξημένες δημόσιες δαπάνες για την αποκατάσταση ζημιών και την στήριξη των πληγέντων, ενώ ταυτόχρονα μειώνονται τα κρατικά έσοδα. Επιπλέον, τομείς όπως η γεωργία και ο τουρισμός, που είναι ιδιαίτερα ευαίσθητοι στις κλιματικές συνθήκες, υφίστανται σοβαρές απώλειες, επηρεάζοντας την οικονομική ανάπτυξη πολλών χωρών.

Ο κλάδος του τουρισμού για την Ελλάδα διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην οικονομία, την απασχόληση και την περιφερειακή ανάπτυξη, προβλέπεται να επηρεαστεί σημαντικά από την κλιματική αλλαγή. Δεδομένου ότι θα υπάρξουν περισσότερα κύματα θερμότητας το καλοκαίρι, είναι ένα γεγονός που σημαίνει ότι τα

κτίρια θα χρειαστεί να καταναλώσουν περισσότερη ενέργεια για να παραμείνουν δροσερά. και πολλές περιοχές, ειδικά τα νησιά, θα αντιμετωπίσουν προβλήματα ύδρευσης. Από την άλλη πλευρά, η αύξηση της θερμοκρασίας σε πολλές περιοχές της χώρας θα μπορούσε να οδηγήσει σε επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου με θετικά αποτελέσματα. Επιπλέον, η μείωση των ψυχρών ημερών το χειμώνα θα συμβάλλει στη μείωση του κόστους θέρμανσης για τις τουριστικές εγκαταστάσεις σε χειμερινούς προορισμούς. Τα χιονοδρομικά κέντρα, και ιδιαίτερα εκείνα που βρίσκονται σε χαμηλότερα υψόμετρα και κυρίως στον νότο, θα αντιμετωπίσουν μεγαλύτερη πίεση. Σύμφωνα με το ευρωπαϊκό ερευνητικό έργο PESETA, υπολογίζεται ότι, σε περίπτωση μέσης αύξησης θερμοκρασίας 2,5°C, θα σημειωθεί μείωση κατά 1% των διανυκτερεύσεων στη χώρα, και απώλεια εσόδων ετησίως 825 εκατομμυρίων ευρώ για τον τουριστικό κλάδο. (Ελλάδος, 2026). Τέλος, θα υπάρξουν πολύ σημαντικά προβλήματα σε αρχαιολογικούς χώρους, ιδίως εκείνοι που βρίσκονται σε δασώδεις εκτάσεις ή σε απόκρημνες πλαγιές και είναι ευάλωτοι στη διάβρωση και στις πυρκαγιές. (Ελλάδος, 2026)

Η κλιματική αλλαγή δημιουργεί και νέες οικονομικές ευκαιρίες, κυρίως μέσω της ανάπτυξης της «πράσινης οικονομίας». Οι επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας και η καινοτομία σε βιώσιμες τεχνολογίες μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ενίσχυση της οικονομικής δραστηριότητας. Η μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο οικονομικό μοντέλο αποτελεί πρόκληση, αλλά και ευκαιρία για μακροπρόθεσμη ανάπτυξη.

Στις χώρες υποδοχής, οι μετανάστες μπορούν να συμβάλουν θετικά στην οικονομία, καλύπτοντας ελλείψεις στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα σε τομείς όπου υπάρχει χαμηλή προσφορά εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, ενισχύουν την κατανάλωση και συμβάλλουν στα δημόσια έσοδα μέσω της φορολογίας. Σε κοινωνίες με γηράσκοντα πληθυσμό, η παρουσία μεταναστών μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στήριξης των ασφαλιστικών συστημάτων. Παράλληλα, πολλοί μετανάστες αναπτύσσουν επιχειρηματική δραστηριότητα, ενισχύοντας την καινοτομία και την οικονομική ανάπτυξη. (Bank, 2014)

Η μετανάστευση ωστόσο πολλές φορές συνοδεύεται και από προκλήσεις. Η αυξημένη ζήτηση για δημόσιες υπηρεσίες, όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η στέγαση, μπορεί να ασκήσει πίεση στους κρατικούς προϋπολογισμούς, ιδιαίτερα όταν δεν υπάρχει επαρκής και κατάλληλος σχεδιασμός. Επιπλέον, σε περιπτώσεις ανεπαρκούς ένταξης των μεταναστών, ενδέχεται να προκύψουν προβλήματα ανεργίας ή κοινωνικών εντάσεων, τα οποία επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική και κοινωνική συνοχή.

Η σύνδεση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης καθίσταται ολοένα και πιο εμφανής. Η επιδείνωση των περιβαλλοντικών συνθηκών, όπως η ερημοποίηση, η έλλειψη νερού και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, αναγκάζει πολλούς ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις περιοχές τους αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Οι μετακινήσεις αυτές δημιουργούν πρόσθετες πιέσεις στις χώρες υποδοχής, ενώ παράλληλα αποδυναμώνουν οικονομικά τις χώρες προέλευσης, λόγω της απώλειας ανθρώπινου δυναμικού. (Aoga, 2020)

Η έλλειψη πρόσβασης των ανθρώπων σε βασικές υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση και η υγεία είναι ένα βασικό κοινωνικό αίτιο της μετανάστευσης. Σε πολλές περιοχές του κόσμου, τα εκπαιδευτικά συστήματα είναι ανεπαρκή ή δυσπρόσιτα, γεγονός που περιορίζει τις ευκαιρίες των νέων για προσωπική και επαγγελματική εξέλιξη. Αντίστοιχα, η έλλειψη ποιοτικών υπηρεσιών υγείας μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή και να ωθήσει τους ανθρώπους να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες αλλού. (Bank, 2014)

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει τις κοινωνίες είναι οι κοινωνικές ανισότητες και οι διακρίσεις. Άτομα ή ομάδες που υφίστανται διακρίσεις λόγω φύλου, θρησκείας, εθνικότητας ή κοινωνικής τάξης συχνά αντιμετωπίζουν περιορισμένες ευκαιρίες και αποκλεισμό. Η κοινωνική αδικία και η έλλειψη ίσων ευκαιριών μπορούν να οδηγήσουν στη μετανάστευση, καθώς οι άνθρωποι αναζητούν ένα περιβάλλον όπου θα μπορούν να ζουν με αξιοπρέπεια και ισότητα.

Οι συγκρούσεις και η κοινωνική αστάθεια αποτελούν σημαντικές αιτίες μετακίνησης πληθυσμών. Πολεμικές συγκρούσεις, εμφύλιες διαμάχες και γενικότερη ανασφάλεια δημιουργούν επικίνδυνες συνθήκες ζωής, αναγκάζοντας τους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους για λόγους ασφάλειας. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η μετανάστευση δεν αποτελεί επιλογή, αλλά ανάγκη επιβίωσης.

Σημαντικό ρόλο παίζουν επίσης οι οικογενειακοί και κοινωνικοί δεσμοί. Πολλοί άνθρωποι μεταναστεύουν για να επανενωθούν με μέλη της οικογένειάς τους που ζουν ήδη στο εξωτερικό. Η ύπαρξη συγγενών ή φίλων σε μια άλλη χώρα διευκολύνει τη διαδικασία προσαρμογής και λειτουργεί ως κίνητρο για μετανάστευση. Η οικογενειακή επανένωση αποτελεί έναν από τους πιο συνηθισμένους λόγους μετακίνησης. (Bank, 2014)

Παράλληλα, η επιθυμία για καλύτερη ποιότητα ζωής αποτελεί σημαντικό κοινωνικό κίνητρο. Αυτό περιλαμβάνει την αναζήτηση ασφάλειας, σταθερότητας, ελευθερίας έκφρασης και καλύτερων κοινωνικών συνθηκών. Σε κοινωνίες όπου περιορίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα ή επικρατεί κοινωνική καταπίεση, οι άνθρωποι συχνά επιδιώκουν να μεταναστεύσουν σε χώρες όπου μπορούν να απολαμβάνουν περισσότερες ελευθερίες.

Η επιρροή των μέσων ενημέρωσης και της τεχνολογίας δεν μπορεί να αγνοηθεί. Μέσω του διαδικτύου και των κοινωνικών δικτύων, οι άνθρωποι ενημερώνονται για τις συνθήκες ζωής σε άλλες χώρες και επηρεάζονται από εικόνες ευημερίας και επιτυχίας. Αυτό δημιουργεί προσδοκίες και επιθυμίες που ενισχύουν την τάση για μετανάστευση.

Οι οικονομικές αιτίες της μετανάστευσης συγκαταλέγονται ανάμεσα στους σημαντικότερους λόγους, για τους οποίους οι άνθρωποι εγκαταλείπουν τη χώρα ή την περιοχή τους, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες ζωής και περισσότερες ευκαιρίες. Η επιθυμία για οικονομική βελτίωση, η ανάγκη επιβίωσης και η αναζήτηση σταθερότητας αποτελούν βασικά κίνητρα που ωθούν εκατομμύρια ανθρώπους στη μετακίνηση.

Ένας από τους κυριότερους οικονομικούς λόγους μετανάστευσης είναι η ανεργία. Σε πολλές χώρες, ιδιαίτερα σε αναπτυσσόμενες οικονομίες ή σε περιόδους οικονομικής κρίσης, οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι περιορισμένες. Η έλλειψη θέσεων εργασίας οδηγεί πολλούς ανθρώπους, κυρίως νέους, στο να αναζητήσουν εργασία στο εξωτερικό.

Σημαντικός παράγοντας είναι επίσης οι χαμηλοί μισθοί και το χαμηλό βιοτικό επίπεδο. Σε πολλές περιοχές του κόσμου, οι εργαζόμενοι αμείβονται με μισθούς που δεν επαρκούν για αξιοπρεπή διαβίωση. Αντίθετα, σε πιο ανεπτυγμένες χώρες, οι αποδοχές είναι υψηλότερες και συνοδεύονται από καλύτερες συνθήκες εργασίας και κοινωνική προστασία. Αυτή η ανισότητα μεταξύ χωρών δημιουργεί ένα ισχυρό «κίνητρο έλξης», που ωθεί τους ανθρώπους να μεταναστεύσουν προς περιοχές με περισσότερες οικονομικές ευκαιρίες. (Aoga, 2020)

Επιπλέον, η οικονομική αστάθεια και οι κρίσεις αποτελούν καθοριστικό παράγοντα μετανάστευσης. Οικονομικές κρίσεις, όπως ύφεση, πληθωρισμός ή κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος, μπορούν να οδηγήσουν σε απώλεια εισοδήματος, αύξηση της φτώχειας και γενικότερη ανασφάλεια. Σε τέτοιες συνθήκες, η μετανάστευση εμφανίζεται ως μια λύση για την εξασφάλιση καλύτερου μέλλοντος, τόσο για τα ίδια τα άτομα όσο και για τις οικογένειές τους.

Παράλληλα, η παγκοσμιοποίηση έχει ενισχύσει τη σύνδεση μεταξύ των οικονομιών και έχει διευκολύνει τη μετακίνηση ανθρώπων. Η ανάπτυξη των μεταφορών και της τεχνολογίας έχει καταστήσει πιο εύκολη και προσιτή τη μετανάστευση. Επιπλέον, η ύπαρξη μεταναστευτικών κοινοτήτων σε άλλες χώρες λειτουργεί ως υποστηρικτικό δίκτυο για τους νέους μετανάστες, μειώνοντας τους κινδύνους και ενθαρρύνοντας τη μετακίνηση.

Δεν πρέπει να παραβλέπετε και ο ρόλος των εμβασμάτων, δηλαδή των χρημάτων που στέλνουν οι μετανάστες στις οικογένειές τους στη χώρα προέλευσης. Τα εμβάσματα αποτελούν σημαντική πηγή εισοδήματος για πολλές οικογένειες και συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών αυτών. Αυτό δημιουργεί έναν επιπλέον λόγο μετανάστευσης, καθώς οι εργαζόμενοι επιδιώκουν να στηρίξουν οικονομικά τους οικείους τους. Σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας τα εμβάσματα των οικονομικών μεταναστών παγκοσμίως προς τις χώρες προέλευσης το 2022 ξεπέρασαν τα 831 δισ. δολάρια, αναδεικνύοντας πόσο σημαντική έχει γίνει η μετανάστευση για τις φτωχότερες οικονομίες του πλανήτη.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης αφορούν, τόσο τις χώρες υποδοχής, όσο και τις χώρες προέλευσης. Δημιουργείται ένα πολύπλοκο σύστημα που επηρεάζει στο σύνολο του τις κοινωνίες άλλοτε με θετικό πρόσημο και άλλοτε με αρνητικό. Πιο συγκεκριμένα, η άφιξη μεγάλου αριθμού μεταναστών μεταβάλλει την δημογραφική σύνθεση των κοινωνιών επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό την αγορά εργασίας, το εκπαιδευτικό σύστημα, δημιουργώντας, τόσο προβλήματα, όσο και νέες δυνατότητες ανάπτυξης.

Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης δεν έχουν πάντα αρνητική χροιά, καθώς εξαρτάται από το πρίσμα από το οποίο εξετάζεται. Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα, που επηρεάζουν τις χώρες προέλευσης είναι ότι μεγάλος αριθμός μορφωμένων ανθρώπων αναγκάζονται να μεταναστεύσουν σε μια άλλη πόλη ή χώρα, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο το εργατικό δυναμικό της χώρας τους. Αυτό, οδηγεί στην απώλεια μεγάλου αριθμού εργαζομένων επηρεάζοντας αισθητά τις αποφάσεις που μπορεί να παρθούν σε κρίσιμους τομείς της κοινωνίας, όπως την υγεία, την εκπαίδευση και την τεχνογνωσία συνδράμοντας επιστημονικά με τις γνώσεις που μπορούν να διαθέσουν.

Σε κοινωνικό επίπεδο η μετανάστευση των ανθρώπων δημιουργεί πολλές φορές συναισθηματικά κενά μεταξύ των οικογενειών, καθώς πλήττει τις συναισθηματικές σχέσεις ανάμεσα σε γονείς και παιδιά. Από την άλλη πλευρά, η επαφή των ανθρώπων με νέες κουλτούρες και εμπειρίες μπορεί να αλλάξει τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων βοηθώντας την χώρας τους να εξελιχθεί και να αναπτυχθεί. Η μετανάστευση οδηγεί στη δημιουργία πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Η συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών μπορεί να εμπλουτίσει την κοινωνία, ενισχύοντας την ποικιλομορφία, τη δημιουργικότητα και την ανταλλαγή ιδεών. Παράλληλα, όμως,

μπορεί να προκύψουν δυσκολίες ένταξης, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν γλωσσικά εμπόδια, πολιτισμικές διαφορές ή προκαταλήψεις. Η έλλειψη λοιπόν, σωστής ενσωμάτωσης μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό αποκλεισμό ή εντάσεις.

Σε δημογραφικό επίπεδο για τις χώρες προέλευσης, η μετανάστευση των νέων ανθρώπων κατά κύριο λόγο από τις αναπτυσσόμενες χώρες μπορεί να επιφέρει προβλήματα στην παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, καθώς ο πληθυσμός θα αποτελείται κυρίως από μεγάλης ηλικίας ανθρώπων. Από την άλλη, για τις χώρες υποδοχής η μετανάστευση μπορεί να έχει μια θετική επίδραση ιδιαίτερα σε χώρες που αποτελούνται από γηράσκοντα πληθυσμό. Αυτό, γίνεται καθώς οι μετανάστες κυρίως νεότερης ηλικίας μπορεί να έχουν θετική επίδραση στις χώρες υποδοχής ισορροπώντας την σχέση ανάμεσα σε εργαζομένους και συνταξιούχους. Έτσι λοιπόν, η μετανάστευση στις χώρες υποδοχής συνδράμει στην βιωσιμότητα και στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών.

Κλείνοντας, οι αστικές και περιαστικές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών, που παρατηρείται μαζική αύξηση του πληθυσμού ενδέχεται να αντιμετωπίσουν πιέσεις στις δημόσιες υπηρεσίες και υποδομές, όπως η υγεία, η εκπαίδευση και η στέγαση, καθώς η ήδη υφιστάμενες υποδομές δεν μπορούν να ανταποκριθούν στην αύξηση του πληθυσμού της χώρας, δημιουργώντας σημαντικά προβλήματα λειτουργικότητας.

Οι χώρες προέλευσης, επηρεάζονται σημαντικά από την μετανάστευση, τόσο θετικά, όσο και αρνητικά. Από την μια πλευρά, η απώλεια του ανθρώπινου δυναμικού δημιουργεί σημαντικές προσκλήσεις, ενώ από την άλλη τα οικονομικά οφέλη μέσω των εμβασμάτων μπορούν να συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη των χωρών. Έτσι λοιπόν, η αξιοποίηση των θετικών πλευρών και η αντιμετώπιση των αρνητικών αποτελούν βασική πρόκληση για τις χώρες αυτές.

Η κλιματική μετανάστευση μπορεί να προκαλέσει φαινόμενα πολιτικής αστάθειας με ποικίλους τρόπους. Οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές πολλές φορές αντιμετωπίζονται ως ένα είδος απειλής, τόσο για την διεθνή σταθερότητα, όσο και για την κοινωνική συνοχή (Braithwaite et al., 2019). Τα ανεπαρκή πλαίσια που θεσπίζονται από τα αρμόδια όργανα (Ευρωπαϊκή Ένωση), μπορεί να επιδεινώσουν τις ανισότητες σε φυσικούς πόρους, να συμβάλλουν σε φαινόμενα ξενοφοβίας και πολιτικών εντάσεων και τέλος να καταπονήσουν τον δημόσιο προϋπολογισμό της

χώρας.

Παράγοντες πολιτικού χαρακτήρα που αντιτίθενται στην μετανάστευση μπορεί να εκμεταλευθούν τις προκλήσεις των ανεξέλεγκτων μεταναστευτικών ροών, με σκοπό να βελτίωσουν το πολιτικό τους κύρος δημιουργώντας τόσο εντάσεις μεταξύ των ανθρώπων, όσο και υπονομεύοντας τις προσπάθειες που γίνονται για την αντιμετώπιση των μεταναστευτικών και προσφυγικών κρίσεων. Για παράδειγμα, οι κρίσεις που προκλήθηκαν από τον εμφύλιο πόλεμο στην Συρία (Riegert, 2018) ή από ακραία καιρικά φαινόμενα στην Κεντρική Αμερική (Kitroeff, 2020). Έτσι λοιπόν, όλοι αυτοί οι κίνδυνοι που αναφέρθηκαν παραπάνω υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα της εξέτασης του φαινομένου, τόσο των ατόμων που μετακινούνται συνεπεία μιας απότομης κλιματικής αλλαγής, όσο και των κοινωνιών συλλογικά που δέχονται ανά τακτές χρονικές περιόδους υψηλό αριθμό μεταναστευτικών ροών.

Συνοψίζοντας, τόσο η κλιματική αλλαγή, όσο και η μετανάστευση έχουν σημαντικές και σύνθετες οικονομικές επιπτώσεις, οι οποίες απαιτούν συντονισμένες και μακροπρόθεσμες πολιτικές αντιμετώπισης. Η αποτελεσματική διαχείρισή τους μπορεί να περιορίσει τις αρνητικές συνέπειες και να αξιοποιήσει τις δυνατότητες που προσφέρουν, συμβάλλοντας σε μεγάλο βαθμό σε μια πιο βιώσιμη και ισορροπημένη οικονομική ανάπτυξη.

1.4 Αρνητές της κλιματικής αλλαγής

1.4.1 Ιστορικά

Η ιστορία των αρνητών της κλιματικής αλλαγής δεν αποτελεί μια ενιαία ή στατική πορεία, αλλά ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που εξελίχθηκε παράλληλα με την ίδια την επιστημονική κατανόηση του κλίματος. Ήδη από τις αρχές του 19ου επιστήμονες, όπως ο Svante Arrhenius είχαν διατυπώσει την θεωρία του θερμοκηπίου. Για πολλές δεκαετίες ωστόσο η θεωρία αυτή παρέμενε σε ακαδημαϊκό επίπεδο, χωρίς όμως να προκαλέσει ευρύτερες κοινωνικές αντιδράσεις. (McLeman R. , Climate Change, Migration and Critical International Security Considerations. United Nations, 2011)

Την δεκαετία του 1980 το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής μπήκε στο επίκεντρο πολιτικών συζητήσεων κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η ίδρυση της Intergovernmental Panel on Climate Change το 1988 σηματοδότησε θεσμική αναγνώριση της επιστημονικής έρευνας για το κλίμα. Ωστόσο, εταιρίες ενέργειας, όπως η ExxonMobil με σκοπό το κέρδος άρχισαν να χρηματοδοτούν οργανώσεις και καμπάνιες κατά της ύπαρξης του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, γνωστή η στρατηγική αυτή ως «παραγωγή αμφιβολίας». (McLeman R. , Climate Change, Migration and Critical International Security Considerations. United Nations, 2011)

Την διάρκεια του 1990 και του 2000 η άρνηση της κλιματικής αλλαγής συνδέθηκε όλο και περισσότερο με ιδεολογικές και πολιτικές θέσεις. Οργανισμοί όπως το Heart Institute προώθησαν ενεργά σκεπτικτικές απόψεις.

Το έτος 2010 καθώς η επιστημονική συναίνεση ενισχύθηκε και τα στοιχεία για την κλιματική αλλαγή έγιναν πιο σαφή εξαιτίας της ευκολότερης πρόσβασης σε αυτά, λόγω εξέλιξης της τεχνολογίας η δυσπιστία για το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής έγινε εντονότερη. Πιο συγκεκριμένα, η υποβάθμιση της σοβαρότητας του προβλήματος, μέσω διάδοσης ψευδών ειδήσεων, μέσω των κοινωνικών δικτύων είχε ως αποτέλεσμα την ταχύτερη διάδοση τέτοιων απόψεων, συχνά χωρίς επιστημονική τεκμηρίωση. Πολιτικοί, όπως ο Donald Trump υιοθέτησε μια ρητορική που υποστήριζε την μη ύπαρξη του φαινομένου υπονομεύοντας ανοικτά την επιστημονική κοινότητα.

Κλείνοντας, την σημερινή εποχή οι αρνητές της κλιματικής αλλαγής συχνά ισχυρίζονται ότι οι επιπτώσεις του φαινομένου δεν είναι τόσο σοβαρές αλλά και ότι

η τεχνολογία θα λύσει το πρόβλημα χωρίς να απαιτούνται αλλαγές σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Αποδεικνύεται λοιπόν, ότι δεν πρόκειται απλώς για μια σύγκρουση γύρω από επιστημονικά δεδομένα, αλλά για ένα σύνθετο φαινόμενο που εμπλέκονται οικονομικά συμφέροντα και ιδεολογικές αντιπαραθέσεις, οι οποίες μετασχηματίζονται ανάλογα με τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες.

1.4.2 Θεωρητικές αντιλήψεις

Οι αρνητές της κλιματικής αλλαγής έχουν την ικανότητα να επηρεάζουν τον δημόσιο διάλογο για την μη ύπαρξη του φαινομένου. Η αντίληψη αυτή δεν περιορίζεται μόνο σε ιδιώτες, αλλά παράλληλα και σε εταιρικά συμφέροντα. Οι αρμόδιοι φορείς λοιπόν, δέχονται πιέσεις εξυπηρετώντας οικονομικά συμφέροντα ιδιωτών και εταιριών, με σκοπό αυτό να επιφέρει την καθυστέρηση και την λήψη μέτρων καταπολέμηση του φαινομένου. (ELIAMEP, 2024)

Ορισμένοι αρνητές πιστεύουν ότι η αύξηση της θερμοκρασίας οφείλονται σε αμιγώς φυσικές μεταβολές, χωρίς να υπάρχει ανθρώπινη παρέμβαση. Αυτή, η άποψη αγνοεί τα επιστημονικά δεδομένα που αποδεικνύουν την ταχύτητα και την ένταση της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Μια άλλη κατηγορία, αρνητών της κλιματικής αλλαγής, αναγνωρίζει την αλλαγή του κλίματος, αλλά θεωρεί ότι οι ανθρωπογενείς εκπομπές που οφείλονται στην παραγωγή διοξειδίου του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), δεν έχουν σημαντική επίδραση. Τέλος, υπάρχει και μια τελευταία κατηγορία αρνητών που υποστηρίζει την ανθρώπινη παρέμβαση στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής αλλά θεωρούν ότι οι συνέπειες της δεν είναι κρίσιμες και έτσι λοιπόν η αντιμετώπιση της δεν χρήζει άμεσης επίλυσης.

Οι διάφορες αυτές πτυχές υποστηρικτών της κλιματικής αλλαγής δείχνει ότι το φαινόμενο δεν είναι μόνο ένα ιδεολογικό ζήτημα αλλά μια στρατηγική, η οποία αξιοποιείται από πολιτικούς, κοινωνικούς και επιχειρηματικούς φορείς για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Παράλληλα, η παραποίηση των δεδομένων και η επιλογή μεμονωμένων φαινομένων δημιουργεί την εντύπωση ότι η κλιματική αλλαγή δεν είναι ένα σοβαρό ζήτημα αλλά ότι οι επιστημονικές μελέτες υπερβάλλουν. Τέτοιου είδους αντιλήψεις μειώνουν τις πιέσεις στις κυβερνήσεις και στους οργανισμούς για την λήψη άμεσων μέτρων αντιμετώπισης. Αυτό, έχει σαν αποτέλεσμα η κλιματική αλλαγή να εντείνει την υπερθέρμανση και να αυξάνει την ένταση ακραίων καιρικών φαινομένων. (ELIAMEP, 2024)

Επίσης, η παραπληροφόρηση υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού στην επιστήμη και την συμμετοχή του σε προγράμματα βιώσιμης ανάπτυξης και στην καταπολέμηση του φαινομένου από τα κάτω. Η καθυστέρηση στην μετάβαση σε «πράσινες» τεχνολογίες αυξάνει την εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα που επιβαρύνουν

την οικονομία λόγω αυξημένων φυσικών καταστροφών και ζημιών των υποδομών.

Οι ευάλωτοι πληθυσμοί της κοινωνίας όπως τα βρέφη, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι πλήττονται περισσότερο από τα ακραία καιρικά φαινόμενα, που έχει σαν αποτέλεσμα οι κοινωνικές ανισότητες να εντείνονται. Συνολικά, αποδεικνύεται ότι η άρνηση δεν αφορά μόνο την επιστημονική αλήθεια αλλά έχει άμεσο αντίκτυπο σε πολιτικές αποφάσεις, στην κοινωνική δικαιοσύνη και στην οικονομική σταθερότητα.

Κλείνοντας, για να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο των αρνητών θα βοηθήσει μια σειρά από δράσεις από τους αρμόδιους φορείς που αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους φαινόμενα όπως για παράδειγμα η ενημέρωση των πολιτών σχετικά με το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και την αύξηση της γνώσης του. Παράλληλα, η ελεύθερη πρόσβαση σε πληροφορίες που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή δημιουργεί εμπιστοσύνη και περιορίζει την παραπληροφόρηση. Έτσι λοιπόν, συνιστάται μια σύνθεση μέτρων και δράσεων που ως στόχο θα έχουν όσο τον δυνατό γίνεται την βέλτιστη και σαφέστερη ενημέρωση των πολιτών σχετικά με θέματα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή.

Κεφάλαιο 2 : Ποσοτική διερεύνηση της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης

Το δεύτερο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας με τίτλο «Ποσοτική διερεύνηση της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης» επικεντρώνεται και εστιάζει την προσοχή του, τόσο στην συστηματική, όσο και στην εμπειριστατωμένη ανάλυση σύνθετων ποσοτικών δεδομένων.

Το συγκεκριμένο κεφάλαιο, μέσω ανάλυσης ποσοτικών δεδομένων θα προσπαθήσει να δώσει απαντήσεις στις αιτίες και στις επιπτώσεις του φαινομένου, των περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών μεταβολών, που επηρεάζουν άλλοτε με άμεσο τρόπο και άλλοτε με έμμεσο τις μεταναστευτικές ροές, τόσο σε εθνικό, όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η ποσοτική προσέγγιση του θέματος στοχεύει σε μια αντικειμενική αντίληψη του θέματος μέσω στατιστικών δεδομένων και αριθμών που έχουν μελετηθεί και τεκμηριωθεί από μελετητές, με σκοπό να κατανοηθεί ο βαθμός επίδρασης της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης στην εκάστοτε περιοχή μελέτης που εξετάζεται. Ειδικότερα, εμφάνιση θα δοθεί στην ερμηνεία των δεδομένων των ευάλωτων περιοχών, καθώς αυτές χαρακτηρίζονται από έλλειψη πρόσβασης σε πόρους και υποδομές που ενισχύουν τέτοιο είδους φαινόμενα, όπως της μετανάστευσης και η μόνη επιλογή των ανθρώπων είναι η εγκατάλειψη των τόπων διαμονή τους, με σκοπό την εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Εξετάζονται επίσης οι παράγοντες που προκαλούν μεγάλης κλίμακας αναγκαστική μετανάστευση, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η οποία απειλεί με διάβρωση των ακτών σε κατοικημένες περιοχές. Η απώλεια κατοικήσιμης γης σε συνδυασμό με την αναγκαστική μετακίνηση μπορούν να ποσοτικοποιήσουν και να καταδείξουν τη μετανάστευση και τις μετακινήσεις του πληθυσμού κατανοώντας σε επαρκέστερο βαθμό το φαινόμενο.

Η ποσοτική ανάλυση αναμένεται να αποτελέσει ένα από σημαντικότερα εργαλεία που θα βοηθήσει τους αρμόδιους φορείς στην εύρεση λύσεων για την εξομάλυνση του. Η κατανόηση λοιπόν των ποσοτικών δεδομένων των μεταναστευτικών ροών θα βοηθήσουν τους αρμόδιους φορείς που μελετούν τέτοιου είδους φαινόμενα στην θέσπιση βιώσιμων λύσεων και πρακτικών διαχείρισης του φαινομένου, όπως μια

σειρά μέτρων και δράσεων που θα στοχεύουν στην προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την αρμονική συνύπαρξη των κοινωνιών.

Η αριθμητική αποτύπωση της περιβαλλοντικής μετανάστευσης παρουσιάζει δυσχέρειες, καθώς υπάρχουν πολλοί παράγοντες που την επηρεάζουν και δεν υπάρχουν τυποποιημένες μέθοδοι για τη συλλογή δεδομένων. Υπάρχουν κάποια ποσοτικά στοιχεία για τη μετακίνηση του πληθυσμού εξαιτίας φυσικών καταστροφών, στο εσωτερικό μιας χώρας και σε περιορισμένο βαθμό διεθνώς. Εντούτοις, όσον αφορά τη μετανάστευση που οφείλεται στην ξηρασία ή στην άνοδο της στάθμης της θάλασσας, τα διαθέσιμα στοιχεία στην πλειονότητά τους είναι ποιοτικού χαρακτήρα και προκύπτουν από μελέτες συγκεκριμένων περιπτώσεων, ενώ οι συγκριτικές έρευνες είναι ελάχιστες.

2.1 Δείκτες

Οι δείκτες σύμφωνα με την ελληνική στατιστική υπηρεσία ορίζονται ως τα ποσοτικά μέτρα που στοχεύουν στην περιγραφή, τη σύγκριση και τέλος την αξιολόγηση φαινομένων και καταστάσεων. Έτσι λοιπόν, στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αναλύονται πέντε συνδυαστικοί δείκτες που συνδέουν σημαντικές διαστάσεις κοινωνικού, οικονομικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης προσπαθώντας, να δώσουν απαντήσεις στις διάφορες πτυχές και προεκτάσεις που αναδεικνύει το φαινόμενο.

Ο δείκτης κλιματικής επικινδυνότητας (climate risk index - CRI) εμβαθύνει και μελετά την ευαλωτότητα που χαρακτηρίζει τις κοινωνίες και ειδικότερα τις επιπτώσεις που πηγάζουν από το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής οδηγούν σε μετανάστευση αναδεικνύοντας περιοχές που συντρέχουν υψηλό κίνδυνο, τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (human development index - HDI) αξιολογεί την ευημερία των ανθρώπων, με γνώμονα και κριτήριο τους τομείς εκπαίδευσης, υγείας και εισόδημα.

Ο παγκόσμιος δείκτης επισιτιστικής ασφάλειας (global food security index - GFSI) εστιάζει στην ασφάλεια τροφίμων και πιο συγκεκριμένα στην διαθεσιμότητα τροφής και βιωσιμότητας συστημάτων παραγωγής που έχουν άμεση σχέση και αλληλοεπιδρούν με τις μεταναστευτικές ροές.

Ο δείκτης περιβαλλοντικής απόδοσης (environmental performance index - EPI) είναι ένας δείκτης μέτρησης της περιβαλλοντικής επίδοσης μιας χώρας, με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος.

Ο δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας (social resilience index - SRI) είναι ένας δείκτης ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, που αξιολογούν την ικανότητα μιας κοινωνίας να προλαμβάνει, να αντιμετωπίζει και να ανακάμπτει από κοινωνικές αναταραχές που αντιμετωπίζει, εξασφαλίζοντας την κοινωνική συνοχή της.

2.1.1 Δείκτης κλιματικής επικινδυνότητας (Climate risk index)

Ο δείκτης κλιματικής επικινδυνότητας (climate risk index) είναι ένας δείκτης κλιματικού κινδύνου που καταρτίζεται από τον οργανισμό Germanwatch, ο οποίος κατατάσσει τις χώρες, με γνώμονα τις ανθρώπινες και οικονομικές επιπτώσεις των ακραίων καιρικών φαινομένων. (Germanwatch, 2025)

Ο δείκτης εξετάζει μια σειρά από υδρολογικά, μετεωρολογικά και κλιματολογικά δεδομένα. Κατηγοριοποιούνται σε πέντε κατηγορίες και ειδικότερα στις πέντε διαφορετικές Ήπειροι (Ασία, Ευρώπη, Αμερική, Αφρική, Ωκεανία) και σε δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους (1993 - 2022 και 2022). Στα πλαίσια λοιπόν, της κατηγοριοποίησης αυτής λαμβάνονται υπόψη, οι κλιματικοί κίνδυνοι (π.χ. πλημμύρες, πυρκαγιές) και ο τρόπος με τον οποίον αλληλοεπιδρούν με τις ανθρώπινες επιπτώσεις που δημιουργούνται στις χώρες (π.χ. θάνατοι και οικονομικές απώλειες).

Το 2006 - 2021, ο δείκτης κλιματικής επικινδυνότητας αποτύπωσε τις επιπτώσεις μιας σειράς ακραίων καιρικών φαινομένων, όπως καταιγίδες, πλημμύρες, ακραίες θερμοκρασίες που οδήγησαν στην αναγκαστική μετακίνηση των πληθυσμών. (ΟΗΕ, 2025)

Το 2023 ο δείκτης αναθεωρήθηκε, τόσο σε μεθοδολογικό, όσο και σε γραφικό επίπεδο, με στόχο να ανταποκρίνεται με μεγαλύτερη σαφήνεια και ερμηνεία των κλιματικών κινδύνων.

Το 2025 δημιουργήθηκε μια πιο βελτιωμένη μεθοδολογία, η οποία περιλαμβάνει, μεταξύ των λογαριθμικό μετασχηματισμό των αρχικών τιμών των επιμέρους δεικτών. Η συγκεκριμένη προσέγγιση αποσκοπεί στη μείωση της επίδρασης των ακραίων τιμών και στη βελτίωση μεταξύ χωρών με πολύ διαφορετικά μεγέθη πληθυσμού και οικονομίας.

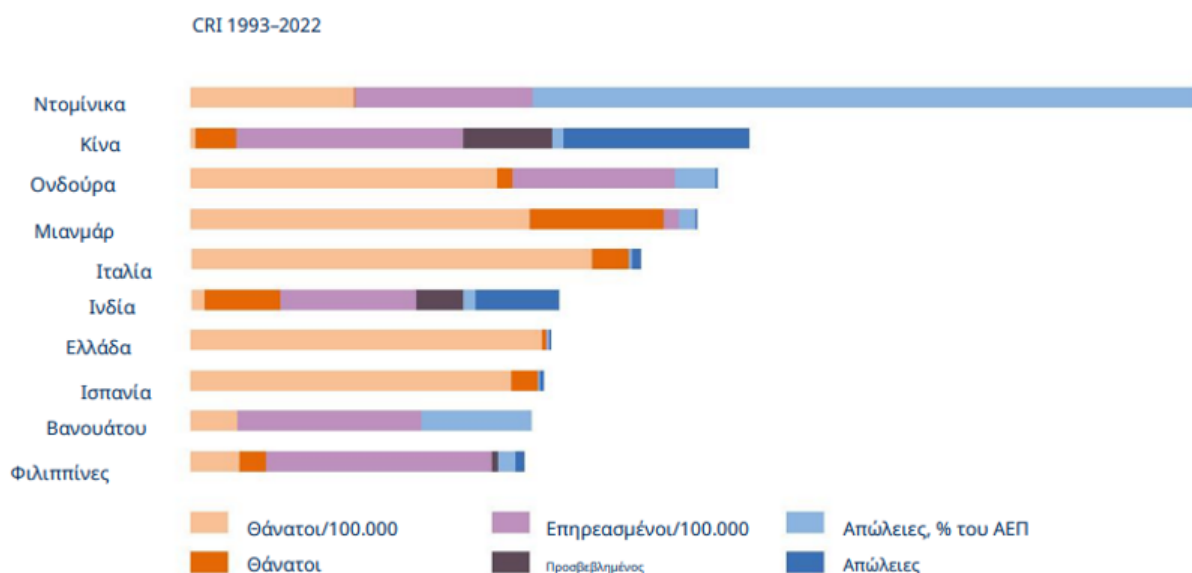
Μεταξύ των ετών 1993 και 2022 δημιουργήθηκαν πληθώρα 9.400 κλιματικά δεδομένα, που προκάλεσαν συνολικά 765.000 θανάτους παγκοσμίως.

Η Ιταλία κατατάσσεται 5η, καθώς τα έτη 2003 και 2022 υπήρχε υψηλός αριθμός θανάτων, εξαιτίας έντονων φυσικών καταστροφών που δημιουργήθηκαν, όπως πυρκαγιές, ξηρασίες, πλημμύρες. Η Ιταλία λοιπόν, υπέστη οικονομικές απώλειες

σχεδόν 60 δισεκατομμυρίων (δολαρίων ΗΠΑ) και περισσότερους από 38.000 θανάτους. (Germanwatch, 2025)

Η Ελλάδα κατατάσσεται 7η, καθώς από το 1993 - 2022 η χώρα βίωσε μια σειρά από πλημμύρες, πυρκαγιές και καύσωνες. Ειδικότερα, από το ευρωπαϊκό κύμα καύσωνα το 2022 επλήγη σε μεγάλο βαθμό, το οποίο οδήγησε μεγάλο αριθμό θανάτων. Οι πυρκαγιές τέλος τα έτη 1998, 2007 και 2022 δημιούργησαν σοβαρές γεωργικές ζημιές. (Germanwatch, 2025) (βλ. Παράρτημα Γ)

Η Ισπανία κατατάσσεται 8η, καθώς η ξηρασία του 1999 στη νότια Ισπανία και παράλληλα οι πλημμύρες του 2019 στα νοτιοανατολικά, οδήγησαν σε θύματα και τεράστιες απώλειες στο γεωργικό τομέα και στις υποδομές. Η Ισπανία υπέστη οικονομικές απώλειες ύψους περίπου 25 δισεκατομμυρίων (δολαρίων ΗΠΑ), με σχεδόν συνολικούς θανάτους 27.000 ανθρώπων. (Germanwatch, 2025)

Γράφημα 2-1: 10 χώρες που επλήγησαν περισσότερο (1993-2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, *Figure 2-1*. Αναπαραγωγή
από την πρωτότυπη έκθεση

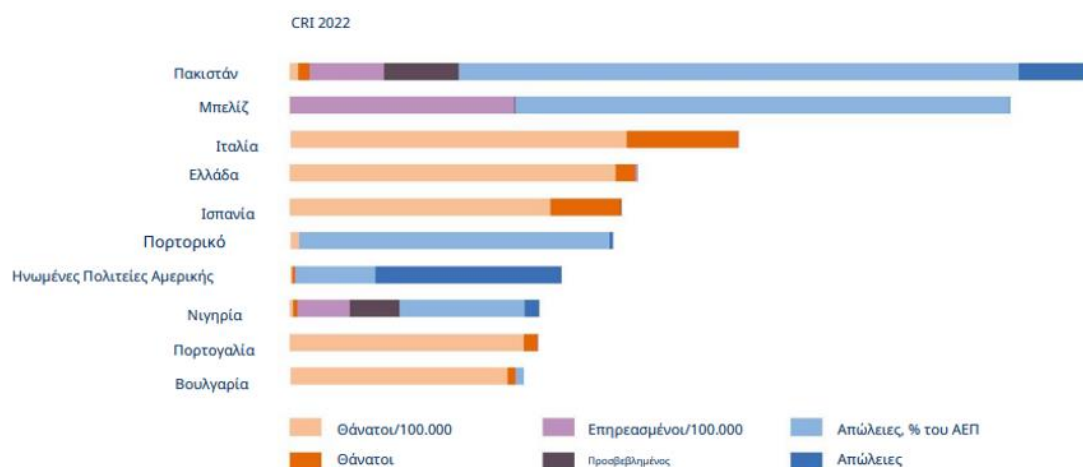
Ειδικότερα για το έτος 2022

Η Ιταλία κατατάσσεται 3η, καθώς κηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης πέντε βόρειες περιοχές, όπως αυτή της Τοσκάνης. Επίσης, να σημειωθεί ότι η θερμοκρασία στη Ρώμη έφτασε τους 40,8°C τον Ιούνιο. (Germanwatch, 2025)

Η Ελλάδα κατατάσσεται 4η και οφείλεται στον υψηλό αριθμό θανάτων 3.000 θανάτων λόγω ζέστης (42°C). Η Ελλάδα βίωσε τέλος πυρκαγιές σε αρκετές περιοχές τον Ιούλιο του 2022, με αριθμό θανάτων 55.000 ατόμων. (Germanwatch, 2025)

Η Ισπανία κατατάσσεται 5η, καθώς η χώρα υπέφερε από δασικές πυρκαγιές, σε πολλές περιοχές λόγω ακραίας ζέστης τους μήνες Ιούνιο - Ιούλιο. Επίσης, ο καύσωνας έφτασε τις θερμοκρασίες έως και 43,2°C, οδηγώντας σε περισσότερους από 11.000 θανάτους. (βλ. Παράρτημα Α)

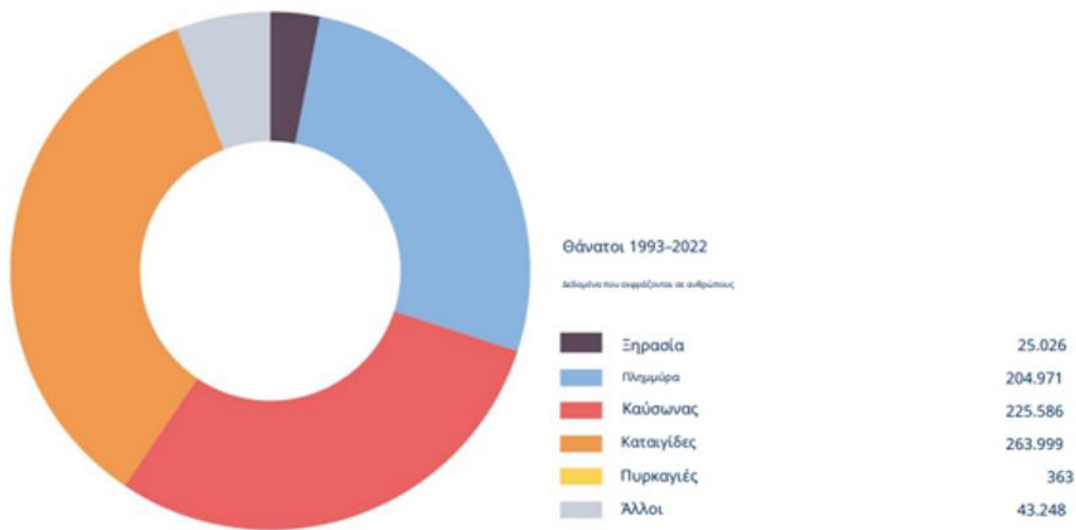
Η Βουλγαρία κατατάσσεται 10η στην λίστα του δείκτη, υπέφερε από υψηλές θερμοκρασίες που έφτασαν τους 39°C. Ο αριθμός των νεκρών εκτιμήθηκε ότι ανέρχεται στα 1.200 άτομα. (Germanwatch, 2025)

Γράφημα 2-2: 10 χώρες που επλήγησαν περισσότερο (2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 2-2. Αναπαραγωγή
από την πρωτότυπη έκθεση

Οι ανθρώπινες απώλειες για το έτος 1993 - 2022 κατηγοριοποιούνται ανάλογα με τα αίτια που τις προκάλεσαν. Ειδικότερα, οι καταιγίδες αποτελούν το 35%, ο καύσωνας το 30% και οι πλημμύρες το 27%. (Germanwatch, 2025)

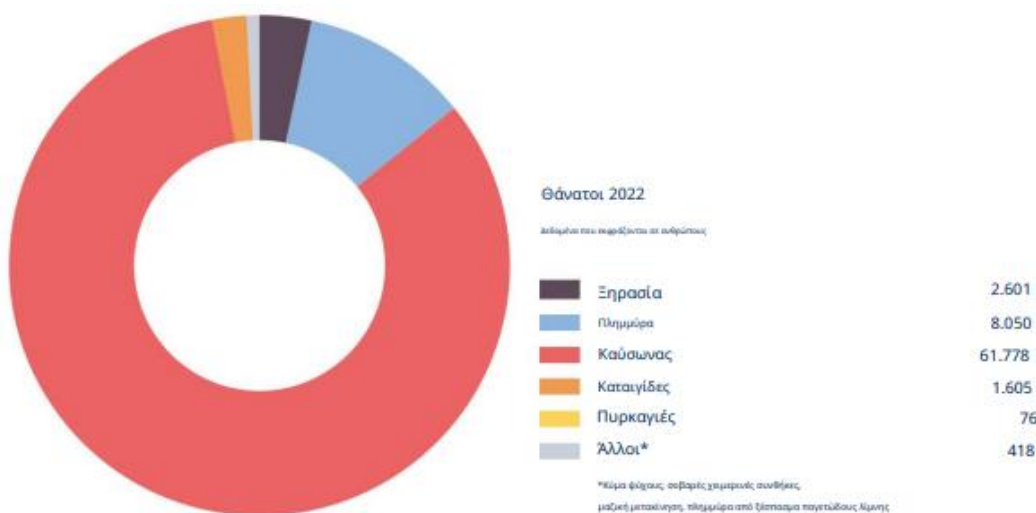

Γράφημα 2-3: Θάνατοι ανά συμβάν την περίοδο (1993-2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 2-3. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

Ειδικότερα για το έτος 2022

Τα κύματα καύσωνα ήταν μακράν τα πιο θανατηφόρα ακραία καιρικά φαινόμενα το 2022. Ο πίνακας 1 δείχνει ότι τα κύματα καύσωνα επανεμφανίστηκαν ευθύνεται για το 83% των θανάτων (61.782) το 2022. Οι πλημμύρες (8.050) και η ξηρασία (2.601) ήταν οι επόμενες. Το ευρωπαϊκό κύμα καύσωνα του 2022 ήταν η κύρια αιτία υψηλού αριθμού θανάτων λόγω καυσώνων. Ένα ασυνήθιστα επίμονο κύμα καύσωνα έπληξε την Ιταλία (3η), την Ελλάδα (4η), την Ισπανία (5η), την Πορτογαλία (9η) και τη Βουλγαρία (10η), καθώς και μεγάλα τμήματα της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Γράφημα 2-4: Θάνατοι ανά συμβάν (2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 2-4. Αναπαραγωγή
από την πρωτότυπη έκθεση

Το έτος 2022 ο καύσωνας αποτέλεσε την μεγαλύτερη αιτία θανάτων. Η παρατεταμένη ξηρασία σε συνδυασμό και τα κύματα καύσωνα αύξησαν τον κίνδυνο πυρκαγιών. Η κλιματική αλλαγή επιδεινώνει την εμφάνιση σύνθετης ξηρασίας και κυμάτων καύσωνα. Για παράδειγμα, η ευρωπαϊκή θερμότητα του 2022 κύμα προκάλεσε εκτεταμένη ξηρασία και πυρκαγιές σε όλη την ήπειρο. (Germanwatch, 2025)

Η ανάλυση του πίνακα που ακολουθεί βοηθάει στην κατηγοριοποίηση των αιτιών ανάλογα με την πηγή προέλευση τους.

Ο πίνακας 2-1 απεικονίζει την επισκόπηση θανάτων, των πληγέντων και τον οικονομικών ζημιών για τους έξι τύπους συμβάντος για το έτος 1993-2022. Οι καύσωνες δημιούργησα 225.600 απώλειες ανθρώπινων ζώων. Επιπρόσθετα, οι πλημμύρες 205.000 και η ξηρασία 25.026 απώλειες ανθρώπινων ζώων. (Germanwatch, 2025)

Πίνακας 2-1: Επισκόπηση των θανάτων, των πληγέντων και των οικονομικών ζημιών για τους έξι τύπους συμβάντων (1993-2022)

Κίνδυνος	Θάνατοι	Προσβεβλημένος (δισεκατομμύρια)	Οικονομική απώλεια (τρισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, προσαρμοσμένα στον πληθωισμό)
Ξηρασία	25.026	1,87	0,273
Πλημμύρα	205.000	2,91	1.33
Καύσωνας	225.600	0,005	0,032
Καταιγίδα	264.000	0,97	2.33
Χαλάρα και βροχές, χιόνι	363	0,018	0,163
Άλλα73	43.248	0,105	0,065

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Table 2-1. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

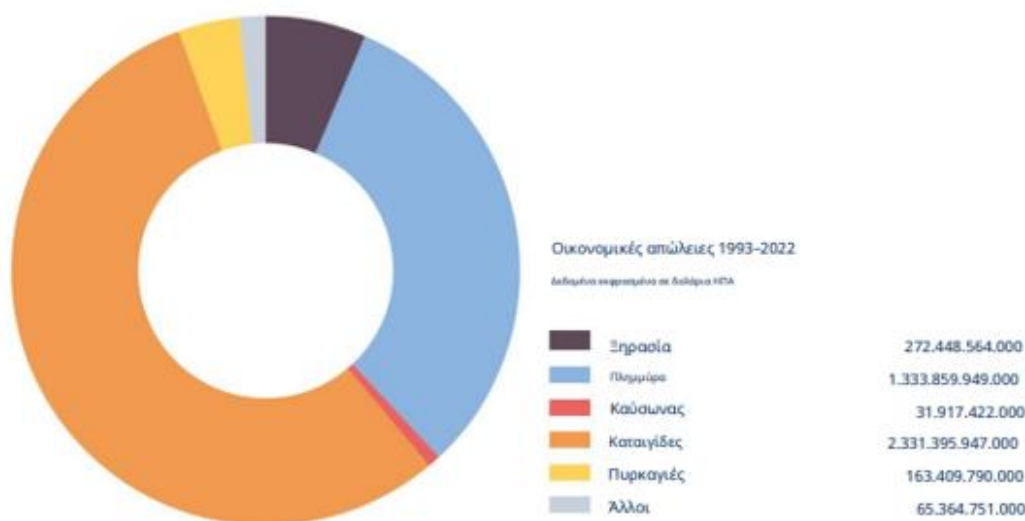
Το έτος 2022 τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον πίνακα 2-2 καταδεικνύουν την ιδιαίτερη επικινδυνότητα των καυσώνων, οι οποίοι ευθύνονται για το 83% των θανάτων, με συνολικό αριθμό 61.782 ανθρώπων. Οι πλημμύρες, παρόλο που πλήττουν σημαντικό αριθμό ανθρώπων και υποδομών, προκάλεσαν λιγότερους θανάτους σε σχέση με τους καύσωνες, ενώ η ξηρασία συνδέεται με 2.601 θανάτους. (Germanwatch, 2025)

Πίνακας 2-2: Επισκόπηση των θανάτων, των πληγέντων και των οικονομικών ζημιών για τους έξι τύπους συμβάντων (2022)

Κίνδυνος	Θάνατοι ⁷⁰	Επηρεασμένοι ⁷¹ (εκατομμύριο)	Οικονομική ζημία ⁷² (εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ, προσαρμοσμένα στον πληθυσμιακό)
Ξηρασία	2.601	107,35	35,65
Πλημμύρα	8.050	57,55	46,78
Καύσωνας	61.782	0,029	0
Καταιγίδα	1.605	16,98	137,43
Αγέληση από θυελλώδη αέριες	76	0,245	1.12
Άλλος	418	0,148	0

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Table 2-2. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

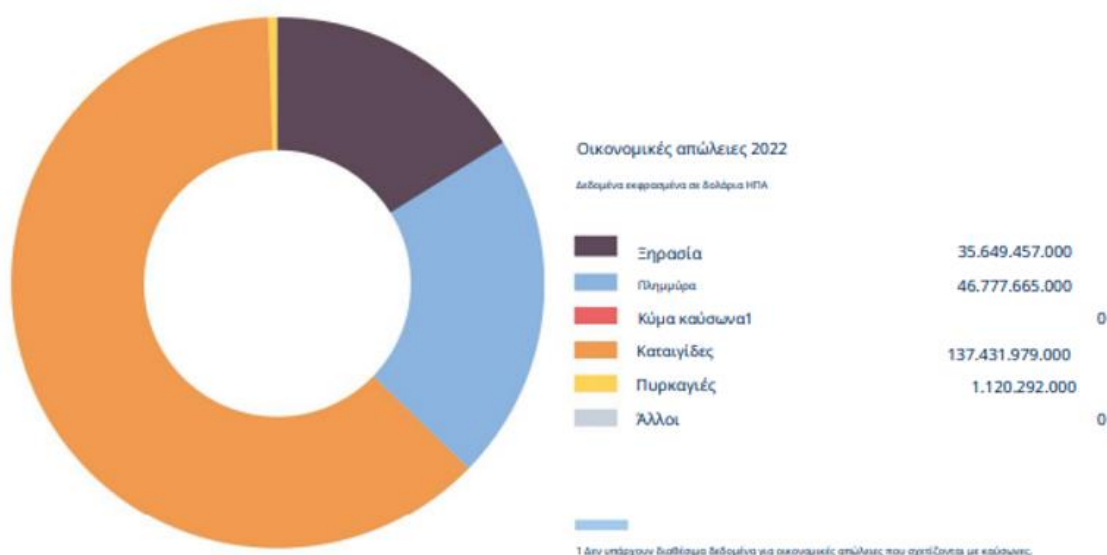
Για τα έτη 1993 - 2022 η μεγαλύτερη οικονομική ζημία προέρχεται από τις καταιγίδες 2.33.395.947.000 δολάρια, ενώ η μικρότερη προέρχεται από άλλες αίτιες με τιμή 65. 367.751.000 δολάρια.

Γράφημα 2-5: Οικονομική απώλειες (1993-2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 2-5. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

Για το έτος 2022 η μεγαλύτερη οικονομική ζημία προέρχεται από τις καταιγίδες 137.431.979.000 δολάρια, ενώ η μικρότερη 35.649.557.000 δολάρια.

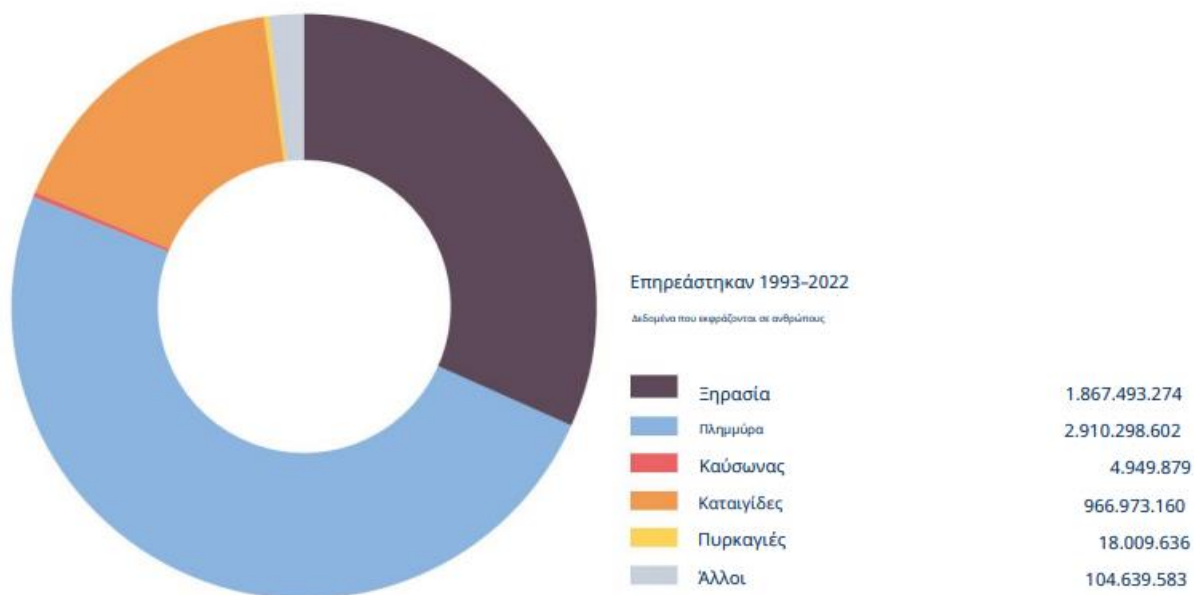

Γράφημα 2-6: Οικονομική απώλειες (2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 2-6. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

Ειδικότερα για το έτος 1993-2022

Σε μια 30ετή προοπτική, οι πλημμύρες ευθύνονταν για το ήμισυ όλων των ανθρώπων που επλήγησαν. Αυτό οφειλόταν συχνά σε ακραία πλημμυρικά φαινόμενα που προκλήθηκαν από έντονες βροχοπτώσεις μετά από σφοδρές καταιγίδες, όπως στη Μιανμάρ το 2008. Η ξηρασία (32%) και οι καταιγίδες (16%) επηρέασαν επίσης πολλούς ανθρώπους.

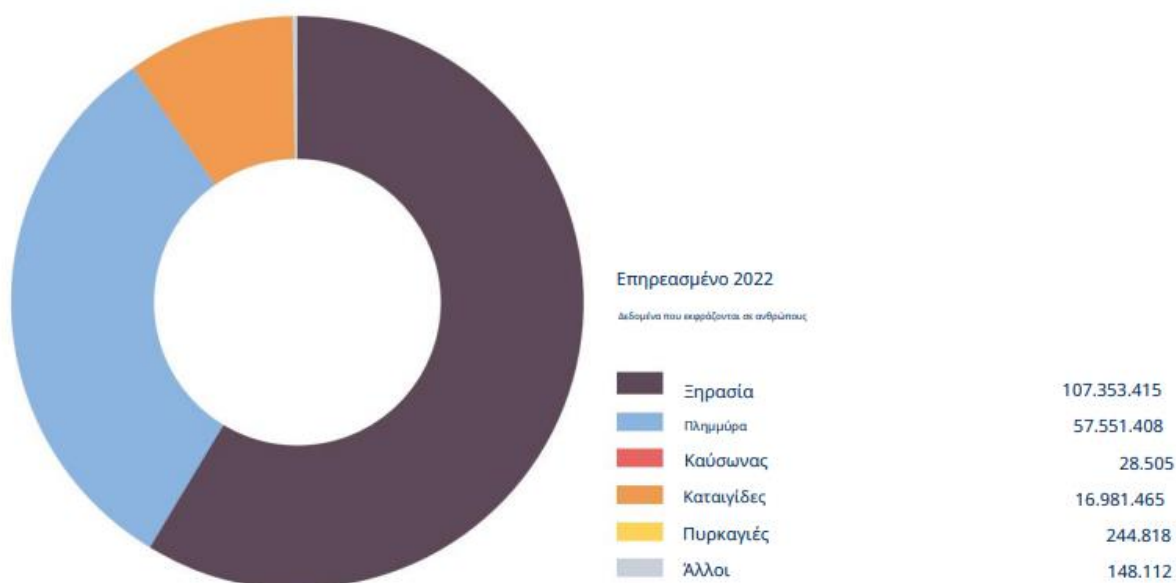

Γράφημα 2-7: Αριθμός ατόμων που επηρεάστηκαν από τα φαινόμενα της κλιματικής αλλαγής (1993-2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 2-7 Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

Ειδικότερα για το έτος 2022

Η μεγαλύτερη οικονομική ζημία οφειλόταν, μακράν, σε καταιγίδες (62% 137,43 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ). Ο τυφώνας Ian προκάλεσε το μεγαλύτερο μερίδιο στις Ηνωμένες Πολιτείες (104 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ), καθιστώντας τον το πιο δαπανηρό ακραίο καιρικό φαινόμενο του 2022.

Γράφημα 2-8: Αριθμός ατόμων που επηρεάστηκαν από τα φαινόμενα της κλιματικής αλλαγής (2022)

Πηγή: Germanwatch (2025), *Climate Risk Index 2025*, Figure 2-8. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

Κλείνοντας, η ανάλυση του δείκτη CRI παρέχει πληροφορίες για τη διαχείριση κινδύνων και χάραξη πολιτικών προστασίας, επιτρέποντας στις κυβερνήσεις και στους φορείς διαχείρισης καταστροφών να εντοπίζουν τις περιοχές υψηλού κινδύνου και να αναπτύσσουν στρατηγικές προσαρμογής. Ο CRI αναδεικνύεται ως ένα κρίσιμο εργαλείο για την επιστημονική τεκμηρίωση, την παρακολούθηση των τάσεων και την υποστήριξη λήψης αποφάσεων σε θέματα κλιματικής προσαρμογής και μείωσης των επιπτώσεων των φυσικών καταστροφών.

2.1.2 Δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (Human development index)

Ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (human development index) είναι ένας σύνθετος δείκτης που αναπτύχθηκε από το όργανο United Nations Development Programme (UNDP) το έτος 1990 και διαμορφώνεται από παράγοντες όπως την υγεία, την εκπαίδευση και το εισόδημα. (Data O. W., 2025)

Στόχος του δείκτη HDI είναι να ανάδειξη ότι η ανάπτυξη δεν είναι μονοδιάστατη και μόνο οικονομικού χαρακτήρα, αλλά επηρεάζεται στο σύνολό της και από παράγοντες κοινωνικούς και περιβαλλοντολογικού (Data O. W., 2025)

Η υγεία μετράτε σύμφωνα με το προσδόκιμο ζωής. Η εκπαίδευση υπολογίζει το μέσο όρο των ετών εκπαίδευσης των ενηλίκων, ενώ τέλος το εισόδημα μετράει το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα κατά κεφαλήν (GNI). (Data O. W., 2025)

Πίνακας 2-3: Τιμές του δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης ανά κατηγορία

Κατηγορία	Τιμή HDI
Πολύ υψηλή ανθρώπινη ανάπτυξη	≥ 0.800
Υψηλή ανθρώπινη ανάπτυξη	0.700–0.799
Μεσαία ανθρώπινη ανάπτυξη	0.550–0.699
Χαμηλή ανθρώπινη ανάπτυξη	< 0.550

Πηγή: UNDP (United Nations Development Programme), Human Development Reports

Οι χώρες της βόρεια και κεντρικής Ευρώπης (π.χ. Ελβετία και Νορβηγία) εμφανίζουν υψηλότερους αριθμούς HDI. (βλ. Παράρτημα Β).

Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (π.χ. Αλβανία και Βουλγαρία) έχουν χαμηλότερους αριθμούς HDI.

Η Ελλάδα τέλος χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα ανθρώπινης ανάπτυξης.

Πίνακας 2-4: Τιμές του δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης ανά χώρα (2022)

Χώρα	HDI 2022
Ελβετία	0,967
Νορβηγία	0,966
Δανία	0,952
Σουηδία	0,952
Γερμανία	0,950
Ιρλανδία	0,950
Ολλανδία	0,946
Βέλγιο	0,942
Φινλανδία	0,942
Ηνωμένο Βασίλειο	0,940
Λουξεμβούργο	0,927
Αυστρία	0,926
Σλοβενία	0,926
Ελλάδα	0,893

Πηγή: UNDP (United Nations Development Programme), Human Development Reports

Χώρες όπως η Αλβανία και η Βουλγαρία που χαρακτηρίζονται από χαμηλές τιμές δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης, έχοντας έμμεσο αντίκτυπο και στους τομείς της

υγείας, της εκπαίδευσης και του εισοδήματος, δυσκολεύοντας με αυτόν τον τρόπο τις χώρες αυτές να ανταποκριθούν σε κεραία ζητήματα της καθημερινότητας. Αυτό λοιπόν, έχει έμμεσο αντίκτυπο και στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής, καθώς οι χώρες αυτές που στερούνται σε οικονομικούς πόρους αδυνατούν να ανταποκριθούν στα ακραία καιρικά φαινόμενα που παρουσιάζει η κλιματική αλλαγή, όπως πλημμύρες, υγρασίες και πυρκαγιές. (Ένωση Ε. , 2025)

Συνοψίζοντας, η κλιματική αλλαγή και ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης αποτελούν δυο άρρηκτα συνδεδεμένες έννοιες. Η κλιματική αλλαγή απειλεί τα θεμέλια της ανθρώπινης ανάπτυξης, εντείνοντας σε μεγάλο βαθμό τις μεταναστευτικές ροές. Για αυτό τον λόγο απαιτείται η υιοθέτηση πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης από αρμόδιους φορείς που μελετούν τέτοιου είδους φαινόμενα, που θα βοηθήσουν στην αποτελεσματική διαχείρισης της μετανάστευσης συμβάλλοντας στην επίτευξη ενός υψηλότερου και πιο δίκαιου δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο.

2.1.3 Παγκόσμιος δείκτης επισιτιστικής ασφάλειας (Global food security index)

Ο παγκόσμιος δείκτης επισιτιστικής ασφάλειας (GFSI) είναι ένα διεθνώς αναγνωρισμένο εργαλείο που αναπτύχθηκε από την Economist Intelligence Unit (EIU), με σκοπό την κατανόηση και αξιολόγηση της επισιτιστικής ασφάλειας. Στόχος του δείκτη είναι να αξιολογήσει το πόσο άρτια οι πληθυσμοί έχουν πρόσβαση σε επαρκή τρόφιμα. Η ανάγκη για ένα τέτοιο εργαλείο προκύπτει από την αυξανόμενη ανησυχία για την επάρκεια τροφίμων σε παγκόσμιο επίπεδο, ιδίως λόγω της αύξησης του πληθυσμού, των αλλαγών στο κλίμα και των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων.

Ο δείκτης βασίζεται σε τέσσερις βασικές διαστάσεις, οι οποίες αποτυπώνουν συνολικά την κατάσταση και τη λειτουργικότητα των συστημάτων τροφίμων, καθώς και την ικανότητά τους να εξασφαλίζουν επισιτιστική ασφάλεια σε έναν μεταβαλλόμενο κόσμο. Η ανάλυση αυτών των διαστάσεων επιτρέπει την πλήρη κατανόηση των δυνατών και αδύναμων σημείων κάθε χώρας στον τομέα της επισιτιστικής ασφάλειας.

Η πρώτη διάσταση είναι η προσιτότητα, η οποία μετρά την ικανότητα των καταναλωτών να αγοράζουν τρόφιμα. Η προσιτότητα σχετίζεται άμεσα με το εισόδημα των νοικοκυριών, την τιμή των τροφίμων και την κοινωνική προστασία. Όσο μεγαλύτερη είναι η δυνατότητα των ατόμων να αποκτήσουν ποιοτικά τρόφιμα σε προσιτές τιμές, τόσο υψηλότερη είναι η βαθμολογία στην προσιτότητα.

Η δεύτερη διάσταση είναι η διαθεσιμότητα, η οποία αξιολογεί την επάρκεια του εφοδιασμού τροφίμων σε εθνικό επίπεδο. Αυτή η διάσταση λαμβάνει υπόψη παράγοντες, όπως η εγχώρια παραγωγή τροφίμων, οι εισαγωγές, οι αποθήκες και η αποτελεσματικότητα των συστημάτων διανομής.

Η τρίτη διάσταση είναι η ποιότητα και η ασφάλεια των τροφίμων, η οποία εξετάζει την ποικιλομορφία της διατροφής και την παρουσία θρεπτικών συστατικών στα τρόφιμα που καταναλώνονται. Η ασφάλεια των τροφίμων συνδέεται με την υγιεινή, την επάρκεια σε θρεπτικά συστατικά και τη συμμόρφωση με διεθνή πρότυπα υγιεινής.

Η τέταρτη διάσταση αφορά τη βιωσιμότητα και την προσαρμογή, αξιολογώντας τους περιβαλλοντικούς κινδύνους, την κλιματική αλλαγή και την ικανότητα των χωρών να προσαρμόζουν τα συστήματα τροφίμων στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Η διάσταση αυτή αναδεικνύει τη σημασία των μακροπρόθεσμων στρατηγικών για την εξασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας σε έναν κόσμο που αντιμετωπίζει περιβαλλοντικές προκλήσεις.

Ο δείκτης βαθμολογείται με τιμές από 0 έως 100, όπου οι υψηλότερες τιμές υποδεικνύουν καλύτερη επισιτιστική ασφάλεια. Μέσω της βαθμολόγησης αυτής, παρέχεται η δυνατότητα κατανόησης των χωρών ως προς την επισιτιστική ασφάλεια και της σύγκρισης μεταξύ τους.

Ο δείκτης συνδέει την ποσοτική ανάλυση με την ποιοτική αξιολόγηση, παρέχοντας ολοκληρωμένη εικόνα για τα συστήματα τροφίμων. Οι πληροφορίες που παρέχει μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον σχεδιασμό στρατηγικών στους τομείς της αύξησης της παραγωγής τροφίμων, της μείωσης της φτώχειας και της βελτίωσης της ποιότητας και ασφάλειας των τροφίμων. Μέσω της συστηματικής παρακολούθησης, οι υπεύθυνοι πολιτικών μπορούν να αναγνωρίζουν περιοχές που χρειάζονται άμεση παρέμβαση, να εντοπίζουν τα δυνατά σημεία και να εφαρμόζουν βέλτιστες πρακτικές από χώρες με υψηλότερους δείκτες. Αποτελεί λοιπόν ο δείκτης ένα κρίσιμο μέσο παρακολούθησης, αξιολόγησης και στρατηγικού σχεδιασμού, το οποίο υποστηρίζει τη βιώσιμη διαχείριση της επισιτιστικής ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Πίνακας 2-5: Τιμές σε εθνικό επίπεδο του δείκτη επισιτιστικής ασφάλειας (2014-2024)

Δείκτης (FIES)	Τιμή (%)	Έτος	Σχόλιο
Μέτρια ή σοβαρή επισιτιστική ανασφάλεια	14.5%	2014 - 2018	Περίοδος οικονομικής κρίσης
Μέτρια ή σοβαρή	12.9%	2015	Υψηλή κοινωνική πίεση
Μέτρια ή σοβαρή	6.5% – 7.5%	2021 - 2024	Σταθεροποίηση
Σοβαρή επισιτιστική ανασφάλεια	~1.5%	2024	Ακραίες περιπτώσεις
Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας/αποκλεισμού	~26%	2023	Έμμεσος δείκτης

Πηγές: FAO/FAOSTAT – Food Insecurity Experience Scale (FIES)· Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Food Insecurity Experience Scale (FIES)· IOBE· Eurostat, EU-SILC/AROPE.

Πίνακας 2-6: Τιμές σε ευρωπαϊκό επίπεδο του δείκτη επισιτιστικής ασφάλειας (2022-2024)

Χώρα	Μέτρια/Σοβαρή επισιτιστική ανασφάλεια (%)	Έτος	Παρατηρήσεις
Ελλάδα	~7%	2024	Μέσο επίπεδο
Γερμανία	~4%	2022 - 2024	Χαμηλά επίπεδα
Γαλλία	~5%	2022 - 2024	Σταθερά χαμηλό
Ιταλία	~8%	2022 - 2024	Παρόμοιο με Ελλάδα
Ισπανία	~9%	2022 - 2024	Επηρεασμένη από ανεργία
Ρουμανία	15% – 20%	2022 - 2024	Υψηλά επίπεδα
Βουλγαρία	~18%	2022 - 2024	Πολύ υψηλά
Σουηδία	~3%	2022 - 2024	Πολύ χαμηλά
Ολλανδία	~3%	2022 - 2024	Από τα χαμηλότερα

Πηγή: FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO (2025), The State of Food Security and Nutrition in the World 2025 (SOFI 2025), στοιχεία FIES για την περίοδο 2022–2024.

2.1.4 Δείκτης περιβαλλοντικής απόδοσης (Environmental performance index)

Ο δείκτης Environmental Performance Index (EPI) είναι ένας δείκτης μέτρησης της περιβαλλοντικής επίδοσης μιας χώρας, με σκοπό την αξιολόγηση και σύγκριση των προσπαθειών για προστασία του περιβάλλοντος. Αποτελεί ένα πολυκριτηριακό, στατιστικά τεκμηριωμένο εργαλείο, το οποίο μετατρέπει σύνθετα περιβαλλοντικά δεδομένα σε λειτουργικό δείκτη πολιτικής αξιολόγησης. (Policy., 2025)

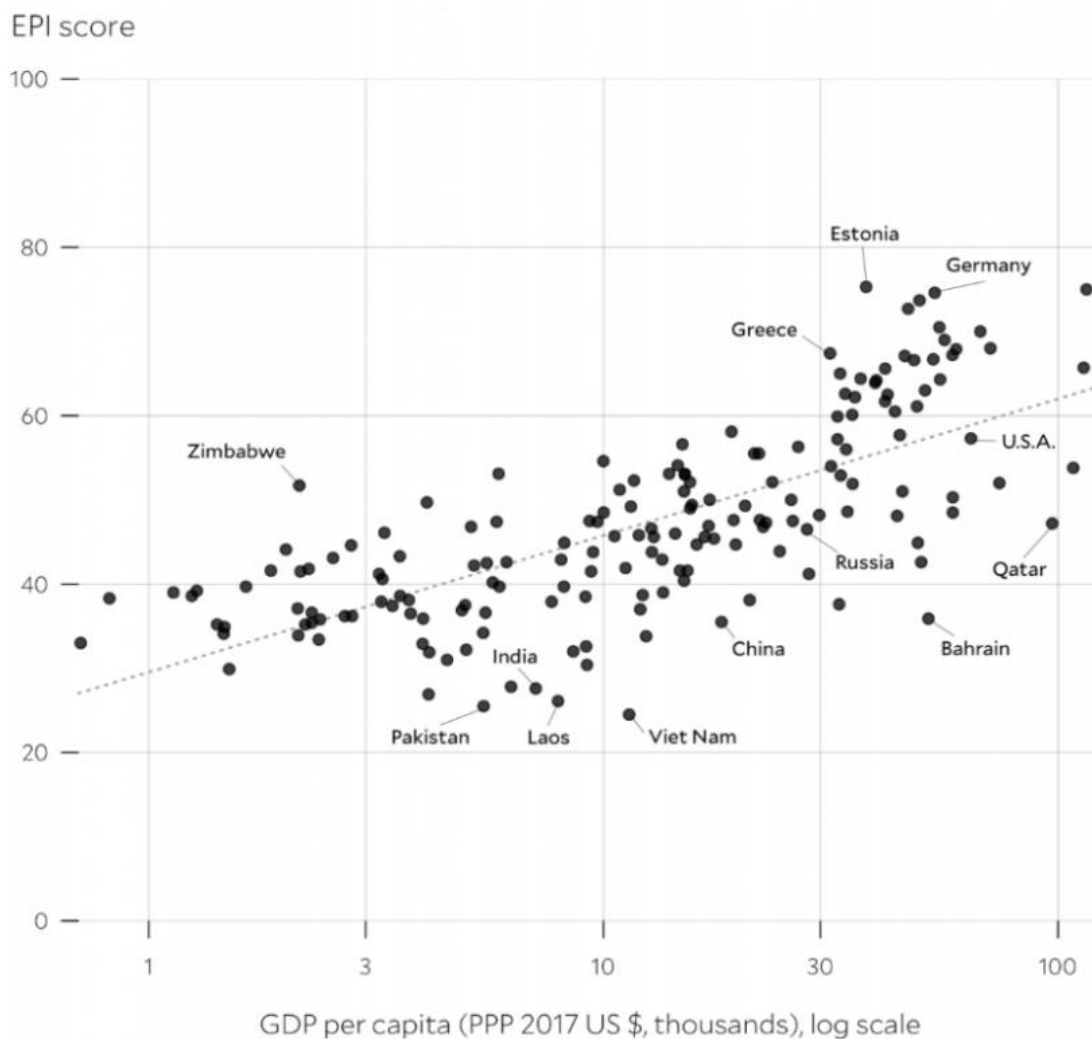
Οι χαμηλές επιδόσεις στον EPI συχνά αντανακλούν, ρύπανση αέρα και νερού, έλλειψη πρόσβασης σε ασφαλείς φυσικούς πόρους και υποβάθμιση οικοσυστημάτων και γεωργικής γης. Οι παράγοντες αυτοί λειτουργούν ως παράγοντες ώθησης για την εσωτερική ή διεθνή μετανάστευση, ιδίως σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η εξάρτηση από το φυσικό περιβάλλον είναι εντονότερη. (Policy., 2025)

Το παρακάτω διάγραμμα απεικονίζει το διάγραμμα διασποράς (scatter plot) από το πρόγραμμα SPSS. Στον οριζόντιο άξονα (X) αναγράφεται το ΑΕΠ κάτοικο (GDP per capita) σε δολάρια ΗΠΑ (PPP 2017). Στον κατακόρυφο άξονα (Y) EPI score (Environmental Performance Index), δείκτης περιβαλλοντικής επίδοσης (0 - 100, όσο υψηλότερο τόσο καλύτερο).

Όσο αυξάνεται το ΑΕΠ ανά κάτοικο, τόσο αυξάνεται κατά μέσο όρο το EPI. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ πλούτου και περιβαλλοντικής επίδοσης. Χαμηλό ΑΕΠ έχουν οι χώρες στα αριστερά Ζιμπάμπουε (EPI περίπου 30 - 45). Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα για ανάγκη για περιβαλλοντικές υποδομές, καθαρή ενέργεια, θεσμική προστασία. Μεσαίο ΑΕΠ όπως Ινδία, Πακιστάν, Ρωσία, Κίνα (EPI 25 - 55). Αυτό σημαίνει ταχεία οικονομική ανάπτυξη συχνά, αυξάνει τη ρύπανση. Υψηλό ΑΕΠ χώρες όπως Γερμανία ΗΠΑ, Ελλάδα (EPI περίπου 55 - 80), καλύτερη περιβαλλοντική επίδραση και περισσότεροι πόροι για καθαρή τεχνολογία, περιβαλλοντικός κανονισμός και βιώσιμες πολιτικές.

Ο δείκτης συνδέεται με τις μεταναστευτικές ροές κυρίως με έμμεσο τρόπο, καθώς δεν αποτυπώνει άμεσα την ανθρώπινη κινητικότητα, αλλά λειτουργεί ως ένα σύνθετο εργαλείο που καταγράφει και ποσοτικοποιεί τις περιβαλλοντικές πιέσεις και μεταβολές, οι οποίες επηρεάζουν καθοριστικά τις συνθήκες διαβίωσης των πληθυσμών. Παράγοντες όπως η υποβάθμιση των φυσικών πόρων, η κλιματική

αλλαγή, η συχνότητα και ένταση ακραίων καιρικών φαινομένων, η ερημοποίηση ή η έλλειψη νερού, δημιουργούν συνθήκες ανασφάλειας και μειώνουν τις δυνατότητες επιβίωσης και οικονομικής δραστηριότητας, ωθώντας σταδιακά ή αιφνίδια πληθυσμούς στη λήψη αποφάσεων μετακίνησης. (Policy., 2025)

Γράφημα 2-9: GDP per capita (2017)

**Πηγή: Yale Center for Environmental Law & Policy / Columbia University,
Environmental Performance Index 2024.**

2.1.5 Δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας (Social resilience index)

Ο δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας (social resilience index) αποτελεί ένα σύνθετο και άμεσο εργαλείο αξιολόγησης της ικανότητας μιας κοινωνίας να αντέχει, να προσαρμόζεται και να ανακάμπτει από επιπτώσεις που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. (Research, 2023)

Η σύνδεση του δείκτη με την κλιματική αλλαγή είναι καθοριστική, καθώς οι κλιματικές επιπτώσεις δεν είναι μόνο περιβαλλοντικές αλλά και κοινωνικές. Η αύξηση της συχνότητας και της έντασης των ακραίων καιρικών φαινομένων αποσταθεροποιεί μέσα διαβίωσης και συστήματα τροφίμων, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο την κοινωνική ανθεκτικότητα.

Η μετανάστευση λειτουργεί, τόσο ως αποτέλεσμα, όσο και ως παράγοντας που επηρεάζει τον δείκτη. Η κλιματική αλλαγή ωθεί πληθυσμούς σε αναγκαστική μετακίνηση, ιδιαίτερα όταν η κοινωνική ανθεκτικότητα στις περιοχές προέλευσης είναι χαμηλή. (Research, 2023)

Η πρώτη διάσταση αφορά την κοινωνική ευαλωτότητα και αναφέρεται στον βαθμό έκθεσης και ευαισθησίας των πληθυσμών σε κλιματικούς κινδύνους, όπως οι καύσωνες, οι πλημμύρες και οι πυρκαγιές. Παράγοντες όπως, το εισόδημα, η ηλικία, η υγεία και οι συνθήκες στέγασης επηρεάζουν καθοριστικά την ικανότητα των ατόμων να προστατευθούν και να ανταποκριθούν σε κρίσεις. Ο εντοπισμός ευάλωτων κοινωνικών ομάδων είναι κρίσιμος για τον σχεδιασμό στοχευμένων πολιτικών πρόληψης και προστασίας. (Research, 2023)

Η δεύτερη διάσταση αφορά το κοινωνικό κεφάλαιο και τη συνοχή, τα οποία συνδέονται με την ύπαρξη δικτύων υποστήριξης, σχέσεων εμπιστοσύνης και δυνατοτήτων συλλογικής δράσης. Κοινωνίες με ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς, ενεργούς τοπικούς φορείς και κουλτούρα αλληλεγγύης εμφανίζουν αυξημένη ανθεκτικότητα, καθώς τα μέλη τους μπορούν να αλληλοϋποστηριχθούν σε περιόδους κρίσης. Η κοινωνική συνοχή ενισχύει τη συλλογική ικανότητα λήψης αποφάσεων και την αποτελεσματική διαχείριση κινδύνων.

Η τρίτη διάσταση σχετίζεται με την πρόσβαση σε πόρους και υπηρεσίες, όπως η υγεία, η κοινωνική προστασία, οι βασικές υποδομές και η αξιόπιστη πληροφορία. Η επαρκής πρόσβαση σε αυτές τις υπηρεσίες μειώνει τις επιπτώσεις των κλιματικών κινδύνων και ταυτόχρονα ενισχύει την ταχεία ανάκαμψη των πληθυσμών. Αντίθετα, οι ανισότητες στην παροχή υπηρεσιών διευρύνουν τις κοινωνικές ανισότητες. (Research, 2023)

Η τέταρτη διάσταση αφορά την ικανότητα προσαρμογής και τη διακυβέρνηση, εστιάζοντας στη θεσμική επάρκεια, τη συμμετοχή των πολιτών, την ετοιμότητα και τη συλλογική μάθηση. Η αποτελεσματική διακυβέρνηση, με διαφανείς διαδικασίες και συμμετοχικό σχεδιασμό, ενισχύει την εμπιστοσύνη και επιτρέπει την προσαρμογή των πολιτικών σε μεταβαλλόμενες συνθήκες. (Research, 2023)

Οι τέσσερις αυτές διαστάσεις συνθέτουν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο κατανόησης και ενίσχυσης της κοινωνικής ανθεκτικότητας απέναντι στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής και της αναγκαστικής μετακίνησης των ανθρώπων. (Research, 2023)

Κλείνοντας, ο δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την αποτύπωση της ικανότητας μιας κοινωνίας να αντέχει, να προσαρμόζεται και να ανακάμπτει από κρίσεις, όπως οικονομικές υφέσεις, υγειονομικές απειλές, φυσικές καταστροφές ή κοινωνικές αναταραχές. Μέσα από τη σύνθεση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, ο δείκτης αναδεικνύει κρίσιμους παράγοντες που διαμορφώνουν τη συλλογική ανθεκτικότητα, όπως η κοινωνική συνοχή, η εμπιστοσύνη στους θεσμούς, η πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, το επίπεδο εκπαίδευσης και η ισότητα ευκαιριών.

Κεφάλαιο 3 : Θεωρητικό - εννοιολογικό πλαίσιο

Στο πλαίσιο ανάλυσης και ερμηνείας του τρίτου κεφαλαίου της διπλωματικής εργασίας με τίτλο «Θεωρητικό - Εννοιολογικό Πλαίσιο» επιχειρείται μια συστηματική και κριτική διερεύνηση της σχέσης κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης, υπό το πρίσμα θεωρητικών προσεγγίσεων. Για την πληρέστερη κατανόηση λοιπόν αυτών των δεδομένων θα αντληθούν πληροφορίες και δεδομένα από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους, περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών επιστημών, που προσπαθούν να κατανοήσουν τόσο τα αίτια, όσο και τις επιπτώσεις που προκαλεί η κλιματική αλλαγή στο σύνολο της δημιουργώντας τάσεις μετανάστευσης.

Η ανάλυση του θεωρητικού και εννοιολογικού πλαισίου αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό στάδιο σε μια διπλωματική εργασία, καθώς μέσα από αυτό προσδιορίζονται οι βασικές αρχές - έννοιες, που θα βοηθήσουν σε μεγάλο βαθμό στην κατανόηση ερμηνείας του φαινομένου. Για αυτόν το λόγο λοιπόν, στην περίπτωση της σχέσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης, η θεωρητική προσέγγιση αποκτά μια ιδιαίτερη σημασία, καθώς πρόκειται για ένα σύνθετο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο που δεν μπορεί να ερμηνευτεί μονάχα μόνο από την οπτική του περιβάλλοντος. Έτσι λοιπόν, η σύγχρονη επιστημονική βιβλιογραφία τονίζει ότι οι περιβαλλοντικές μεταβολές, σε συνδυασμό με κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, επηρεάζουν σημαντικά τις συνθήκες διαβίωσης των πληθυσμών δυσκολεύοντας πολλές φορές με αυτόν τον τρόπο την βιωσιμότητά τους.

Η εφαρμογή ωστόσο της διεπιστημονικότητας στα πλαίσια ανάλυσης του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης κρίνεται απαραίτητη και αναγκαία να χρησιμοποιηθεί, καθώς ο συνδυασμός ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων θα βοηθήσει σε μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση και τεκμηρίωση του θέματος. Ειδικότερα, η διεπιστημονική προσέγγιση επιτρέπει τη σύνθεση διαφορετικών μεθοδολογικών εργαλείων και ερευνητικών προσεγγίσεων (π.χ. δείκτες - θεωρίες). Από τη μία πλευρά, οι περιβαλλοντικές επιστήμες παρέχουν δεδομένα σχετικά με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως για παράδειγμα, η αύξηση της θερμοκρασίας και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας. Από την άλλη

πλευρά, οι κοινωνικές και οικονομικές επιστήμες με την σειρά τους συμβάλλουν στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι κοινωνίες και κατά επέκταση τα άτομα ανταποκρίνονται σε αυτές τις μεταβολές του περιβάλλοντος. Σε συνδυασμό η συνύπαρξη όλων των παραπάνω με ποσοτικά δεδομένα όπως ενδεικτικά ο δείκτης κλιματικής επικινδυνότητας και ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης βοηθούν σε μια αρμονική συνύπαρξη αίτιου - αποτελέσματος της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης.

Η κατανόηση λοιπόν της σχέσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης προϋποθέτει την εξέταση ενός ευρύτερου πλαισίου παραγόντων που επηρεάζουν τις ανθρώπινες αποφάσεις και τις δυνατότητες μετακίνησης. Παράγοντες, όπως είναι για παράδειγμα το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, η πολιτική σταθερότητα, η πρόσβαση σε πόρους, καθώς και τέλος τα θεσμικά και νομικά πλαίσια που συνυπάρχουν σε μια χώρα είναι κάποιο από τους λόγους που μπορούν να οδηγήσουν στην αναγκαστική μετακίνηση των ανθρώπων για την εύρεση ενός καλύτερου βιοτικού επιπέδου τόσο για τους ίδιους όσο και κατά επέκταση για τις οικογένειες τους.

3.1 Παρουσίαση βασικών θεωριών

Η ανάλυση διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων που προσπαθεί να κατανοήσει η σύγχρονη βιβλιογραφία κύριο στόχο έχει να κατανοήσει και παράλληλα να ερμηνεύσει τις πολλαπλές αιτίες και επιπτώσεις που δημιουργεί το φαινόμενο ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Η θεωρία της ώθησης - έλξης (push - pull factors) αποτελεί μια από τις πιο κλασσικές και ευρέως γνωστές χρησιμοποιούμενες προσεγγίσεις στη μελέτη της έννοιας της μετανάστευσης. Σύμφωνα, με αυτή τη θεωρία, οι μεταναστευτικές ροές επηρεάζονται από δύο βασικές κατηγορίες παραγόντων, από την μια τους παράγοντες ώθησης (push factors) και από την άλλη τους παράγοντες έλξης (pull factors). Οι παράγοντες ώθησης αρχικά σχετίζονται με τις αρνητικές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο προέλευσης των ανθρώπων και τους αναγκάζουν να εγκαταλείψουν την περιοχή τους οδηγώντας, άλλοτε σε εσωτερική μετακίνηση και άλλοτε σε εξωτερική. Τέτοιες συνθήκες μπορεί να είναι για παράδειγμα, η φτώχεια η ανεργία και η πολιτική αστάθεια. Οι παράγοντες έλξης (pull factors) αφορούν τις θετικές συνθήκες που προσελκύουν τους ανθρώπους να μεταναστεύσουν σε μια νέα πόλη ή χώρα, όπως είναι για παράδειγμα οι καλύτερες οικονομικές ευκαιρίες και πιο συγκεκριμένα οι υψηλότεροι μισθοί. (Lee, 1966)

Η θεωρία της μετάβασης κινητικότητας ή καμπής μετανάστευσης (mobility transition migration theory) υποστηρίζει ότι οι μεταναστευτικές ροές δεν αυξάνονται απαραίτητα στις πιο φτωχές κοινωνίες, αλλά συχνά ενισχύεται όταν οι κοινωνίες αρχίζουν να αναπτύσσονται οικονομικά και κοινωνικά. Οι κοινωνίες καθώς εξελίσσονται, βελτιώνεται το επίπεδο εκπαίδευσης και αυξάνονται οι οικονομικοί πόροι. Αυτό, έχει ως αποτέλεσμα να διευκολύνεται η μετακίνηση πληθυσμών, τόσο στο εσωτερικό μιας χώρας, όσο και ως προς το εξωτερικό. (Alex de Sherbinin, 2022).

Η θεωρία της επισιτιστικής ανασφάλειας (food insecurity theory), η οποία συνδέει άμεσα την κλιματική αλλαγή με την παραγωγή τροφίμων και τη βιωσιμότητα των ανθρώπινων κοινωνιών. Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει σημαντικά τον πρωτογενή τομέα, καθώς φαινόμενα όπως η αύξηση της θερμοκρασίας, οι παρατεταμένες ξηρασίες και οι ακραίες πλημμύρες που επικρατούν σε μια περιοχή μπορούν να μειώσουν σε μεγάλο βαθμό την γεωργική παραγωγή. Έτσι λοιπόν, η παραγωγή

τροφίμων, καθώς μειώνεται οι τιμές αυξάνονται, αφού δημιουργεί ένα πρόβλημα ζητήματος μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, δημιουργούνται συνθήκες επισιτιστικής ανασφάλειας, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν με την σειρά τους σε κοινωνικές πιέσεις και αδιέξοδα και τελικά σε μεταναστευτικές μετακινήσεις. Επομένως, η επισιτιστική ανασφάλεια λειτουργεί ως ένας σημαντικός μηχανισμός που συνδέει τις περιβαλλοντικές μεταβολές με τον όρο της μετανάστευσης. (FAO, 2026)

Η νεοκλασική οικονομική θεωρία (neoclassical theory) δημιουργεί μια διαφορετική οπτική στις οικονομικές αποφάσεις που φέρνουν αντιμέτωπες τους ανθρώπους. Πιο συγκεκριμένα, οι άνθρωποι έπειτα από μια ορθολογική σκέψη και με γνώμονα το οικονομικό τους συμφέρον. Έτσι λοιπόν, άνθρωποι συγκρίνουν τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στον τόπο προέλευσης με αυτές που υπάρχουν σε άλλες περιοχές και αποφασίζουν να μετακινηθούν όταν θεωρούν καλύτερες προοπτικές ευημερίας. (Marshall, 1920)

Η πολιτική οικολογία (political ecology) εξετάζει τη σχέση μεταξύ περιβάλλοντος, πολιτικής και κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα που δημιουργεί το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής δεν είναι μόνο φυσικά αλλά επηρεάζονται και από τις πολιτικές αποφάσεις – οικονομικές ανισότητες. Για παράδειγμα, οι φτωχότερες και πιο ευάλωτες κοινωνίες πλήττονται περισσότερο από τις περιβαλλοντικές αλλαγές. Αυτό συχνά, οδηγεί σε προβλήματα βιοποριστικού χαρακτήρα όπως πόρων, όπως για παράδειγμα το νερό. Έτσι λοιπόν, ως αποτέλεσμα, πολλοί άνθρωποι αναγκάζονται να μετακινηθούν ή να μεταναστεύσουν για να επιβιώσουν.

Το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο λοιπόν συνδέει την κλιματική αλλαγή με τη μετανάστευση δείχνει ότι το φαινόμενο αυτό δεν μπορεί να ερμηνευθεί από μία μόνο θεωρία. Αντίθετα, απαιτείται ένας συνδυασμός διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων που λαμβάνουν υπόψη, τόσο τις περιβαλλοντικές πιέσεις, όσο και τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες μετανάστευσης.

3.1.1 Θεωρία ώθησης - έλξης (Push - pull theory)

Η θεωρία ώθησης - έλξης (push - pull theory) αναπτύχθηκε τον 19ο αιώνα από τον Ο Ε. G. Ravenstein την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης στην Ευρώπη. Οι παράγοντες ώθησης και οι παράγοντες έλξης έχουν σχέση και αλληλοεπιδρούν άμεσα και με τους τρεις πυλώνες της αειφόρου ανάπτυξης, οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλον, καθώς ο λόγος μετακίνησης των ανθρώπων δεν έχει ένα μονοδιάστατο χαρακτήρα. (Lee, 1966) (βλ Παράρτημα Α').

Οι παράγοντες ώθησης (push factors) ωθούν τους ανθρώπους να μετακινηθούν σε μια άλλη πόλη ή χώρα εξαιτίας αρνητικών συνθηκών που επικρατούν. Για παράδειγμα, κάποιοι λόγοι μετακινήσεις είναι η φτώχεια, η υψηλή ανεργία, η έλλειψη θέσεων εργασίας, η πολιτική αστάθεια, οι πόλεμοι και οι φυσικές καταστροφές.

Οι παράγοντες έλξης (pull factors) ωθούν τους εν δύναμη μετανάστες να επιλέξουν μια μελλοντική χώρα πόλη ή χώρα υποδοχής (εσωτερική ή εξωτερική μετακίνηση) παρέχοντας τους κάποια κίνητρα μετακίνησης. Τέτοιου είδους κίνητρα, είναι για παράδειγμα, η δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και οι υψηλότεροι μισθοί εξασφαλίζοντας τους σε μεγάλο βαθμό την βιωσιμότητα τους. (Lee, 1966)

Η θεωρία ώθησης - έλξης (push - pull factors) εξηγεί τη μετανάστευση ως αποτέλεσμα συνδυασμού αρνητικών παραγόντων στις χώρες προέλευσης και θετικών παραγόντων στους προορισμούς. Ειδικότερα, η θεωρία αναδεικνύει ότι η μετανάστευση είναι προϊόν διαρθρωτικών ανισορροπιών. Απαιτείται λοιπόν, η συμπλήρωσή της με δυναμικές προσεγγίσεις για να αποδοθεί πλήρως και συνολικά η πολυπλοκότητα της σύγχρονης κλιματικής μετανάστευσης. (Lee, 1966)

Κλείνοντας, με τον τρόπο αυτό γίνεται κατανοητό ότι η μετανάστευση αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο, το οποίο επηρεάζεται από οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις που διαδραματίζονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Η κατανόηση των παραγόντων ώθησης και έλξης βοηθά στην καλύτερη ανάλυση των μεταναστευτικών ροών και στη διαμόρφωση πολιτικών που μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις σύγχρονες προκλήσεις που σχετίζονται με τη μετανάστευση.

Οι χώρες με υψηλό κλιματικό κίνδυνο συνδέονται άμεσα με την ένταση των περιβαλλοντικών παραγόντων ώθησης (push factors). Ειδικότερα, οι επαναλαμβανόμενες φυσικές καταστροφές οδηγούν σε μια σειρά από προβλήματα των κοινωνιών, όπως είναι η απώλεια εισοδήματος, η επισιτιστική ανασφάλεια και η καταστροφή υποδομών, δημιουργώντας συνθήκες αναγκαστικής μετακίνησης για βιοποριστικούς λόγους. Ειδικότερα, ο δείκτης επηρεάζει περισσότερο αγροτικές και παράκτιες περιοχές, καθώς πλήττει άμεσα τα μέσα βιοπορισμού (π.χ. καλλιεργήσιμη γη). Τέλος, η μετακίνηση αυτών των ανθρώπων τις περισσότερες φορές είναι εσωτερικού χαρακτήρα, καθώς στερούνται σε βασικούς πόρους, όπως χρήματα. (Lee, 1966)

Στην συνέχεια, οι χώρες με χαμηλό κλιματικό κίνδυνο λειτουργούν κατά κύριο λόγο ως παράγοντες έλξης (pull factors) μεταναστευτικών ροών. Η περιβαλλοντική σταθερότητα, σε συνδυασμό με ανεπτυγμένες οικονομίες και θεσμούς, ενισχύει την ελκυστικότητά των ανθρώπων να μετακινηθούν στην εκάστοτε πόλη ή χώρα. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η κλιματική ασυμμετρία μεταξύ χωρών υψηλού και χαμηλού δείκτη συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στη διεύρυνση των μεταναστευτικών πιέσεων, ιδιαίτερα σε περιόδους αυξημένης συχνότητας ακραίων φαινομένων, όπως συμβαίνει τους καλοκαιρινούς μήνες (Ιούνιο, Ιούλιο και Αύγουστο).

Η θεωρία ώθησης - έλξης εμπλουτίζεται μέσω του δείκτη, καθώς ο δείκτης επιτρέπει τη χωρική και χρονική αποτύπωση των περιβαλλοντικών πιέσεων που λειτουργούν ως δομικοί παράγοντες, άλλοτε ώθησης και άλλοτε έλξης των ανθρώπων. Παράλληλα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η κλιματική αλλαγή δεν δημιουργεί νέες μεταναστευτικές ροές εκ του μηδενός, αλλά εντείνει τις ήδη υφιστάμενες.

Η σύνδεση λοιπόν της θεωρίας ώθησης - έλξης (push - pull factors) με τον δείκτη κλιματική επικινδυνότητας (climate risk index) αναδεικνύει τον ρόλο της κλιματικής αλλαγής ως κρίσιμου αλλά έμμεσου παράγοντα μετανάστευσης. Ο CRI ενισχύει την κατανόηση των περιβαλλοντικών παραγόντων ώθησης, ενώ η θεωρία push-pull προσφέρει το εννοιολογικό πλαίσιο ερμηνείας των μεταναστευτικών αποφάσεων.

3.1.2 Θεωρία μετάβασης κινητικότητας ή καμπής μετανάστευσης (Mobility migration transition theory)

Η θεωρία της μετάβασης κινητικότητας ή καμπής μετανάστευσης (Mobility transition theory or migration transition theory) συνδέεται κυρίως με τον γεωγράφο Wilbur Zelinsky (1971). (Alex de Sherbinin, 2022).

Η θεωρία υποστηρίζει ένα μοντέλο που περιγράφει την κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Πιο συγκεκριμένα, αναδεικνύει τα στάδια "μεταναστευτικής μετάβασης". Υποστηρίζει ότι οι μορφές, οι κατευθύνσεις και οι εντάσεις της μετανάστευσης, αλλάζουν ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης μιας κοινωνίας.

Ο Wilbur Zelinsky προτείνει ότι υπάρχουν πέντε στάδια, που αντιστοιχούν στα στάδια της δημογραφικής μετάβασης.

Στάδιο 1: Προ εξ χρονισμένη παραδοσιακή κοινωνία

Χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά γεννήσεων και θανάτων. Υπάρχει βραχυπρόθεσμη κινητικότητα εντός αγροτικών περιοχών.

Στάδιο 2: Πρώιμη μεταβατική κοινωνία

Παρατηρείται υψηλή μετανάστευση από την ύπαιθρο στις πόλεις (π.χ. αστικοποίηση) για λόγους εργασίας.

Στάδιο 3: Όψιμη μεταβατική κοινωνία

Οι γεννήσεις αρχίζουν να μειώνονται και ο πληθυσμός να σταθεροποιείται σταδιακά. Υπάρχει μείωση των μετακινήσεων από την πόλη προς τα προάστια και ταυτόχρονη αύξηση των μετακινήσεων εντός του αστικού ιστού.

Στάδιο 4: Προηγμένη κοινωνία

Χαρακτηρίζεται από χαμηλά ποσοστά γεννήσεων και θανάτων. Η αστική προς αγροτική μετανάστευση είναι ελάχιστη, ενώ κυριαρχούν οι μετακινήσεις εντός του αστικού δικτύου.

Στάδιο 5: Μελλοντική υπέρ προηγμένη κοινωνία

Οι μετακινήσεις γίνονται εξαιρετικά γρήγορες και αποτελεσματικές. Υπάρχουν σταθερά χαμηλά ποσοστά γονιμότητας.

Ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης (human development index) και η θεωρία της μετάβασης κινητικότητας ή καμπής μετανάστευσης (mobility migration transition theory) προσφέρουν ένα καίριο θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης στον ελληνικό και ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. (Data O. W., 2025)

Ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης, όπως αναπτύσσεται από το πρόγραμμα ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP), αποτυπώνει το επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης μέσω δεικτών υγείας, εκπαίδευσης και εισοδήματος. Χώρες με χαμηλότερο δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης είναι γενικά πιο ευάλωτες στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής (π.χ. ξηρασίες πλημμύρες και πυρκαγιές), καθώς διαθέτουν περιορισμένη θεσμική ικανότητα προσαρμογής αδυνατώντας να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής.

Η θεωρία της μετάβασης κινητικότητας υποστηρίζει ότι η μετανάστευση δεν αυξάνεται γραμμικά με τη φτώχεια. Αντίθετα, καθώς μια κοινωνία αναπτύσσεται, αυξάνονται αρχικά οι μεταναστευτικές ροές, επειδή οι άνθρωποι αποκτούν τους οικονομικούς, κοινωνικούς και γνωστικούς πόρους για να μετακινηθούν. (Data O. W., 2025)

Η Ελλάδα εντάσσεται σε ένα περίπλοκο ζήτημα. Από τη μία πλευρά, ως χώρα με σχετικά υψηλό ΔΑΑ, δεν αποτελεί μαζική πηγή «κλιματικής μετανάστευσης». Από την άλλη, λόγω γεωγραφικής θέσης και κλιματικών πιέσεων στην Ανατολική Μεσόγειο, λειτουργεί ως χώρα υποδοχής και διέλευσης μεταναστευτικών ροών από περιοχές χαμηλότερου ΔΑΑ που πλήττονται εντονότερα από την κλιματική αλλαγή. Παράλληλα, η ίδια η Ελλάδα βιώνει επιπτώσεις όπως δασικές πυρκαγιές, λειψυδρία και απώλεια αγροτικής παραγωγής, οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν σε εσωτερικές μετακινήσεις πληθυσμού.

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, η κλιματική αλλαγή και η μετανάστευση συνδέονται άμεσα με ζητήματα ανισοτήτων ανάπτυξης. Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη επηρεάζονται από τη διαφορά ΔΑΑ μεταξύ χωρών προέλευσης και προορισμού.

Ο συνδυασμός του ΔΑΑ και της θεωρίας της μετάβασης κινητικότητας δείχνει ότι η κλιματική αλλαγή δεν προκαλεί απλώς αναγκαστική μετανάστευση, αλλά αλληλοεπιδρά με τα επίπεδα ανάπτυξης και τις δυνατότητες κινητικότητας. (Data O. W., 2025)

3.1.3 Θεωρία επισιτιστικής ανασφάλειας (Food insecurity)

Η επισιτιστική ανασφάλεια αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της σύγχρονης εποχής, καθώς συνδέεται άμεσα με τη φτώχεια, τις ανισότητες και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Σύμφωνα, με τον ορισμό του Οργανισμού Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Εθνών (FAO), επισιτιστική ασφάλεια υφίσταται όταν όλα τα άτομα, σε κάθε χρονική στιγμή, έχουν φυσική, κοινωνική και οικονομική πρόσβαση σε επαρκή, ασφαλή και θρεπτικά τρόφιμα που καλύπτουν τις διατροφικές τους ανάγκες και τις προτιμήσεις τους για μια ενεργή και υγιή ζωή. (FAO, 2026)

Η θεωρητική προσέγγιση της επισιτιστικής ανασφάλειας βασίζεται σε τέσσερις θεμελιώδεις πυλώνες, τη διαθεσιμότητα, την πρόσβαση, την αξιοποίηση και τη σταθερότητα των τροφίμων. Η διαθεσιμότητα αφορά την επάρκεια της παραγωγής και των αποθεμάτων τροφίμων σε μια περιοχή. Η πρόσβαση σχετίζεται με τη δυνατότητα των ατόμων να αποκτούν τρόφιμα, κυρίως μέσω του εισοδήματος και των τιμών. Η αξιοποίηση αναφέρεται στη σωστή διατροφική χρήση των τροφίμων, λαμβάνοντας υπόψη την υγεία, την υγιεινή και την ποιότητα του νερού, ενώ η σταθερότητα αφορά τη διαχρονική διασφάλιση των προηγούμενων παραγόντων.

Σημαντική θεωρητική συμβολή στην κατανόηση του φαινομένου προσφέρει η προσέγγιση των «δυνατοτήτων» (capabilities), όπως διατυπώθηκε από τον Amartya Sen. Σύμφωνα με αυτήν, η πείνα δεν οφείλεται αποκλειστικά στην έλλειψη τροφίμων, αλλά κυρίως στην αδυναμία των ανθρώπων να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτά λόγω οικονομικών, κοινωνικών ή θεσμικών περιορισμών. Η επισιτιστική ανασφάλεια, επομένως, συνδέεται με την έλλειψη δικαιωμάτων, κοινωνικής προστασίας και ευκαιριών. (FAO, 2026)

Οι επιπτώσεις της επισιτιστικής ανασφάλειας είναι πολυεπίπεδες και αφορούν, τόσο το άτομο, όσο και την κοινωνία συνολικά. Σε ατομικό επίπεδο, οδηγεί σε υποσιτισμό, επιδείνωση της σωματικής και ψυχικής υγείας και μειωμένη εκπαιδευτική επίδοση, ιδιαίτερα στα παιδιά. Σε κοινωνικό επίπεδο, εντείνει τον κοινωνικό αποκλεισμό, αναπαράγει τις ανισότητες και υπονομεύει τη συνοχή και την οικονομική ανάπτυξη.

Συμπερασματικά, η επισιτιστική ανασφάλεια δεν αποτελεί απλώς ζήτημα παραγωγής τροφίμων, αλλά σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που απαιτεί ολοκληρωμένες πολιτικές παρεμβάσεις. Η αντιμετώπισή της προϋποθέτει τη μείωση της φτώχειας, την ενίσχυση της κοινωνικής προστασίας και τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών πρόσβασης σε επαρκή και ποιοτική τροφή. (FAO, 2026)

Η θεωρία της επισιτιστικής ασφάλειας παρέχει το εννοιολογικό πλαίσιο για την κατανόηση των συνθηκών υπό τις οποίες άτομα και πληθυσμοί εξασφαλίζουν επαρκή, ασφαλή και θρεπτική τροφή. Βασίζεται στους τέσσερις θεμελιώδεις πυλώνες της διαθεσιμότητας, της πρόσβασης, της αξιοποίησης και της σταθερότητας των τροφίμων, οι οποίοι αποτυπώνουν τη σύνθετη και πολυδιάστατη φύση του φαινομένου. Η θεωρητική αυτή προσέγγιση έχει μεταφραστεί σε εμπειρική και συγκριτική ανάλυση μέσω σύνθετων δεικτών, με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα τον Παγκόσμιο Δείκτη Επισιτιστικής Ασφάλειας (Global Food Security Index - GFSI).

Ο Παγκόσμιος Δείκτης Επισιτιστικής Ασφάλειας επιχειρεί να ποσοτικοποιήσει την έννοια της επισιτιστικής ασφάλειας, μετατρέποντας τους θεωρητικούς πυλώνες σε μετρήσιμες μεταβλητές. Συγκεκριμένα, ο δείκτης αξιολογεί τις χώρες με βάση τρεις βασικές διαστάσεις: την οικονομική προσιτότητα των τροφίμων, τη διαθεσιμότητα και επάρκεια των εφοδιαστικών συστημάτων, καθώς και την ποιότητα και ασφάλεια της διατροφής. Οι διαστάσεις αυτές αντανακλούν άμεσα τους πυλώνες της θεωρίας, καθώς η οικονομική προσιτότητα συνδέεται με την πρόσβαση, η διαθεσιμότητα με την παραγωγή και τις υποδομές, ενώ η ποιότητα σχετίζεται με την αξιοποίηση των τροφίμων και τη διατροφική επάρκεια.

Η σύνδεση θεωρίας και δείκτη καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς ο GFSI, ο οποίος αναπτύσσεται από το Economist Intelligence Unit, δεν περιορίζεται στην καταγραφή της παραγωγής τροφίμων, αλλά ενσωματώνει κοινωνικούς, οικονομικούς και θεσμικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη δυνατότητα των πληθυσμών να εξασφαλίσουν σταθερή πρόσβαση σε τροφή. Με τον τρόπο αυτό, ο δείκτης ευθυγραμμίζεται με τη θεωρητική θέση ότι η επισιτιστική ανασφάλεια δεν αποτελεί αποκλειστικά ζήτημα φυσικής έλλειψης τροφίμων, αλλά αποτέλεσμα ανισοτήτων, φτώχειας, πολιτικών επιλογών και θεσμικών αδυναμιών.

Συνεπώς, ο παγκόσμιος δείκτης επισιτιστικής ασφάλειας λειτουργεί ως εμπειρική εφαρμογή της θεωρίας της επισιτιστικής ασφάλειας, επιτρέποντας τη συγκριτική αξιολόγηση χωρών και την ανάδειξη των παραγόντων που ενισχύουν ή υπονομεύουν την επισιτιστική επάρκεια. Η σύνδεση αυτή ενισχύει τόσο την αναλυτική κατανόηση του φαινομένου όσο και τη διαμόρφωση στοχευμένων πολιτικών για την αντιμετώπιση της επισιτιστικής ανασφάλειας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

3.1.4 Θεωρία νεοκλασικής οικονομίας (Neoclassical economic theory)

Η νεοκλασική οικονομική θεωρία αποτελεί τη θεμελιώδη προσέγγιση της σύγχρονης οικονομικής επιστήμης, η οποία επικεντρώνεται στις αγορές, τη συμπεριφορά των ατόμων και τη διαμόρφωση των τιμών μέσα από τη διαδικασία της προσφοράς και της ζήτησης. Η θεωρία αναδύθηκε στο τέλος του 19ου αιώνα, αντικαθιστώντας σε μεγάλο βαθμό τις κλασικές οικονομικές θεωρίες του Άνταμ Σμιθ και των συνεχιστών του, και αποτέλεσε το κυρίαρχο πλαίσιο για την ανάλυση της οικονομικής δραστηριότητας μέχρι και σήμερα. Η νεοκλασική προσέγγιση βασίζεται σε βασικές υποθέσεις για τη συμπεριφορά των οικονομικών παραγόντων, την αποτελεσματικότητα των αγορών αλλά και τη σημασία της ισορροπίας στην κατανομή των πόρων. (IOM, 2026)

Βασική αρχή της νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας είναι η υπόθεση ότι τα άτομα ενεργούν ορθολογικά και επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ωφέλειάς τους ή του κέρδους τους, ανάλογα με το αν πρόκειται για καταναλωτές ή επιχειρήσεις. Οι καταναλωτές θεωρούνται ορθολογικοί όταν λαμβάνουν αποφάσεις που μεγιστοποιούν την ατομική τους χρησιμότητα με βάση τους περιορισμούς του εισοδήματός τους. Αντίστοιχα, οι παραγωγικές μονάδες στοχεύουν στη μεγιστοποίηση του κέρδους, επιλέγοντας την καταλληλότερη συνδυαστική χρήση των παραγωγικών συντελεστών – γη, εργασία και κεφάλαιο – για την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού οικονομικού αποτελέσματος. Το ορθολογικό αυτό πλαίσιο επιτρέπει την ανάλυση της συμπεριφοράς με μαθηματικά και ποσοτικά μοντέλα, γεγονός που διαφοροποιεί τη νεοκλασική από την κλασική οικονομική σκέψη, η οποία βασιζόταν περισσότερο σε γενικές φιλοσοφικές αρχές και ιστορικές παρατηρήσεις. (Marshall, 1920)

Ένα κεντρικό στοιχείο της θεωρίας είναι η έννοια της ισορροπίας της αγοράς. Στις νεοκλασικές αγορές, η τιμή ενός αγαθού ή υπηρεσίας καθορίζεται από την αλληλεπίδραση της ζήτησης και της προσφοράς. Η ζήτηση αντικατοπτρίζει την προθυμία των καταναλωτών να αγοράσουν ένα προϊόν σε διαφορετικά επίπεδα τιμών, ενώ η προσφορά εκφράζει την ποσότητα που οι παραγωγοί είναι διατεθειμένοι να παρέχουν. Η τομή των δύο καμπυλών υποδεικνύει την τιμή ισορροπίας και την αντίστοιχη ποσότητα, όπου η αγορά είναι σε ισορροπία και δεν υπάρχουν πιέσεις για αλλαγή των τιμών. Αυτή η διαδικασία θεωρείται ότι οδηγεί σε αποδοτική κατανομή

των πόρων, αφού κάθε αγαθό κατανέμεται εκεί όπου η αξία του για τον καταναλωτή ισούται με το κόστος παραγωγής του.

Η ανάλυση της παραγωγής και του κόστους αποτελεί επίσης κεντρικό σημείο της νεοκλασικής θεωρίας. Η παραγωγική διαδικασία περιγράφεται με βάση συναρτήσεις παραγωγής που δείχνουν τη σχέση μεταξύ εισροών (εργασία, κεφάλαιο, γη) και εκροών (παραγόμενα αγαθά). Ο νόμος της φθίνουσας οριακής απόδοσης αποτελεί θεμελιώδη αρχή: όσο αυξάνεται η χρήση ενός παραγωγικού συντελεστή, κρατώντας τους υπόλοιπους σταθερούς, η προστιθέμενη παραγωγή από κάθε επιπλέον μονάδα εισροής μειώνεται. Αυτό το φαινόμενο εξηγεί γιατί οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν αυξανόμενο κόστος καθώς επεκτείνουν την παραγωγή τους, και γιατί οι τιμές και οι μισθοί καθορίζονται σε σχέση με την οριακή συνεισφορά των συντελεστών στην παραγωγή. (Marshall, 1920)

Η νεοκλασική θεωρία έχει επεκτείνει την ανάλυση αυτή σε πολυάριθμους τομείς, όπως η κατανομή του εισοδήματος, η τιμολόγηση κεφαλαίου και φυσικών πόρων, και η αλληλεπίδραση μεταξύ αγορών εργασίας και προϊόντων. Η θεωρία υποστηρίζει ότι σε συνθήκες ανταγωνισμού και πλήρους πληροφόρησης, οι αγορές τείνουν προς την αποτελεσματικότητα του Παρέτο, δηλαδή μια κατάσταση όπου κανένας δεν μπορεί να βελτιώσει τη θέση του χωρίς να χειροτερέψει την θέση κάποιου άλλου. Αυτή η έννοια της αποδοτικότητας έχει διαμορφώσει την αντίληψη ότι οι ελεύθερες αγορές, υπό κατάλληλους όρους, είναι το καλύτερο εργαλείο για τη μεγιστοποίηση της κοινωνικής ευημερίας. (Blaikie P. , 1985)

Ωστόσο, η νεοκλασική θεωρία δεν παραλείπει να εξετάσει τις περιορισμένες συνθήκες στις οποίες οι αγορές μπορεί να αποτύχουν. Η ύπαρξη μονοπωλίων, εξωτερικών επιδράσεων (όπως η ρύπανση), ασύμμετρης πληροφόρησης και δημόσιων αγαθών μπορεί να οδηγήσει σε αποτυχία της αγοράς. Παρά το γεγονός ότι η αρχική θεωρία επικεντρώνεται σε ιδανικές συνθήκες, οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι έχουν αναπτύξει επεκτάσεις και εργαλεία πολιτικής, όπως η φορολόγηση, οι επιδοτήσεις και οι ρυθμίσεις, για τη διόρθωση αυτών των στρεβλώσεων. (Blaikie P. , 1985)

Η κριτική της νεοκλασικής προσέγγισης έχει ενταθεί τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα λόγω των περιορισμών της όσον αφορά την αντιμετώπιση της αβεβαιότητας, της ανθρώπινης ψυχολογίας και της κοινωνικής ανισότητας. Θεωρίες όπως η συμπεριφορική οικονομική ή η θεωρία των περιορισμένων ικανοτήτων (bounded rationality) προσφέρουν συμπληρωματικές προσεγγίσεις, υποδεικνύοντας ότι οι αποφάσεις των ατόμων συχνά αποκλίνουν από την ορθολογικότητα και ότι οι αγορές δεν είναι πάντα τέλεια αυτορυθμιζόμενες. Παρ' όλα αυτά, η νεοκλασική θεωρία παραμένει βασικό εργαλείο για την οικονομική ανάλυση, καθώς παρέχει σαφή μοντέλα και προβλέψεις για τις επιπτώσεις πολιτικών, τιμών και παραγωγής. (Blaikie P. , 1985)

Συνολικά, η νεοκλασική οικονομική θεωρία συνιστά μια εξαιρετικά σημαντική και διαρκώς εξελισσόμενη προσέγγιση στην κατανόηση των οικονομικών φαινομένων. Η έμφαση στην ορθολογικότητα, την ισορροπία των αγορών, την οριακή ανάλυση και την αποτελεσματική κατανομή των πόρων δημιουργεί ένα συνεκτικό πλαίσιο για την αξιολόγηση της οικονομικής συμπεριφοράς και των πολιτικών. Παρά τις κριτικές και τις προκλήσεις από νέες θεωρίες, η νεοκλασική προσέγγιση συνεχίζει να επηρεάζει τη θεωρία, τη δημόσια πολιτική και την επιχειρηματική στρατηγική σε διεθνές επίπεδο, επιβεβαιώνοντας τη σημασία της για τη σύγχρονη οικονομική σκέψη.

Η σύνδεση γίνεται εμφανής όταν εξετάσουμε πώς οι νεοκλασικές αρχές της ισορροπίας και της ορθολογικής επιλογής μπορούν να υποστηρίξουν ή να περιορίσουν την κοινωνική ανθεκτικότητα. Η ορθολογική κατανομή πόρων και η λειτουργία ανταγωνιστικών αγορών μπορούν να δημιουργήσουν οικονομική σταθερότητα, αυξάνοντας το εισόδημα και την απασχόληση, που με τη σειρά τους ενισχύουν την ικανότητα των νοικοκυριών και των κοινοτήτων να αντιμετωπίζουν κρίσεις. Για παράδειγμα, η βελτιστοποίηση της παραγωγής και η ορθή διαχείριση του κεφαλαίου μπορούν να αυξήσουν τους πόρους που διατίθενται για υποδομές και κοινωνικές υπηρεσίες, ενισχύοντας την ανθεκτικότητα.

Παράλληλα, οι περιορισμοί της νεοκλασικής θεωρίας αναδεικνύουν την ανάγκη για πολιτικές που στηρίζουν τη κοινωνική ανθεκτικότητα. Η θεωρία υποθέτει τέλειο ανταγωνισμό και πλήρη πληροφόρηση, όμως στην πράξη, ανισότητες, μονοπώλια ή αδύναμες κοινωνικές δομές μπορούν να μειώσουν την κοινωνική ανθεκτικότητα. Οι κοινωνίες με χαμηλή πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες ή περιορισμένη συμμετοχή των πολιτών εμφανίζουν μεγαλύτερη ευπάθεια σε κρίσεις, ακόμα και αν η οικονομία εμφανίζεται “αποτελεσματική” με βάση νεοκλασικά κριτήρια. Εδώ, η έννοια της ισορροπίας Παρέτο επεκτείνεται πέρα από την οικονομία και συνδέεται με τη διασφάλιση ότι η κατανομή πόρων δεν θυσιάζει την κοινωνική ευημερία για οικονομική αποδοτικότητα.

Επιπλέον, ο δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας προσφέρει μια πλατφόρμα για την εφαρμογή νεοκλαστικών εργαλείων σε κοινωνικά προβλήματα. Για παράδειγμα, η ανάλυση κόστους-οφέλους και η οριακή αξιολόγηση πόρων μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον σχεδιασμό πολιτικών που βελτιώνουν την εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη ή τις υποδομές, συνεισφέροντας έτσι στη μείωση της κοινωνικής ευπάθειας. Η νεοκλασική προσέγγιση μπορεί να καθοδηγήσει την ορθολογική κατανομή των πόρων, ενώ ο δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας παρέχει ένα μέτρο για την κοινωνική επίδραση αυτής της κατανομής.

Η σύνδεση μεταξύ νεοκλασικής οικονομικής θεωρίας και κοινωνικής ανθεκτικότητας υπογραμμίζει ότι η οικονομική αποτελεσματικότητα αποτελεί μόνο ένα μέρος της συνολικής ευημερίας. Η πλήρης κατανόηση των κοινωνικών συστημάτων απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που συνδυάζει την οικονομική αποδοτικότητα με την κοινωνική βιωσιμότητα και την ικανότητα αντιμετώπισης κρίσεων. Η ενσωμάτωση κοινωνικών δεικτών, όπως ο δείκτης κοινωνικής ανθεκτικότητας, στη διαδικασία λήψης οικονομικών αποφάσεων ενισχύει την ικανότητα των κυβερνήσεων και των επιχειρήσεων να σχεδιάζουν στρατηγικές που υποστηρίζουν τόσο την οικονομική ανάπτυξη όσο και την κοινωνική σταθερότητα, δημιουργώντας μια πιο ολοκληρωμένη και βιώσιμη οικονομική πολιτική.

Συμπερασματικά, ενώ η νεοκλασική οικονομική θεωρία παρέχει εργαλεία για την αποδοτική κατανομή των πόρων και την ανάλυση οικονομικών ισορροπιών, η έννοια της κοινωνικής ανθεκτικότητας επεκτείνει το πεδίο της ανάλυσης, προσθέτοντας κρίσιμους κοινωνικούς δείκτες που αξιολογούν την ικανότητα μιας κοινωνίας να προσαρμόζεται, να αντέχει και να ευημερεί σε συνθήκες κρίσης. Η αλληλοσύνδεση αυτών των δύο προσεγγίσεων προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την κατανόηση και την ενίσχυση της συνολικής βιωσιμότητας των κοινωνιών.

3.1.5 Θεωρία πολιτικής οικολογίας (Political ecology)

Η πολιτική οικολογία αποτελεί ένα διεπιστημονικό πεδίο μελέτης που εξετάζει τη σχέση μεταξύ περιβάλλοντος, κοινωνίας, οικονομίας και πολιτικής εξουσίας. Η βασική ιδέα της προσέγγισης αυτής είναι ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν είναι απλώς φυσικά ή τεχνικά ζητήματα, αλλά συνδέονται άμεσα με κοινωνικές δομές, πολιτικές αποφάσεις και οικονομικές ανισότητες. Με άλλα λόγια, η πολιτική οικολογία προσπαθεί να κατανοήσει ποιος επηρεάζει το περιβάλλον, ποιος ωφελείται από τη χρήση των φυσικών πόρων και ποιος υφίσταται τις αρνητικές συνέπειες της περιβαλλοντικής υποβάθμισης. (Blaikie P. &, 1987)

Η πολιτική οικολογία υποστηρίζει ότι οι επιπτώσεις του φαινομένου δεν κατανέμονται ισότιμα μεταξύ των κοινωνιών. Αντίθετα, οι πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και οι φτωχότερες χώρες είναι εκείνες που πλήττονται περισσότερο, παρόλο που συχνά έχουν συμβάλει λιγότερο στην πρόκληση του προβλήματος. Οι ανεπτυγμένες οικονομίες, μέσω της βιομηχανικής ανάπτυξης, της εκτεταμένης κατανάλωσης ενέργειας και της εντατικής εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, έχουν συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου. Ωστόσο, οι συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, όπως η ξηρασία, οι πλημμύρες, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και η απώλεια γεωργικής παραγωγής, επηρεάζουν δυσανάλογα περιοχές του παγκόσμιου Νότου, όπου οι κοινωνίες διαθέτουν λιγότερους πόρους για να προσαρμοστούν. (Blaikie P. &, 1987)

Μέσα από αυτό το πρίσμα, η πολιτική οικολογία συνδέει άμεσα την κλιματική αλλαγή με κοινωνικές ανισότητες και ζητήματα εξουσίας. Η πρόσβαση στους φυσικούς πόρους, όπως το νερό, η γη και η ενέργεια, επηρεάζεται συχνά από πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις που λαμβάνονται σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Σε πολλές περιπτώσεις, μεγάλες οικονομικές δραστηριότητες, όπως η εξόρυξη, η εκτεταμένη γεωργία ή τα μεγάλα ενεργειακά έργα, μπορούν να οδηγήσουν σε περιβαλλοντική υποβάθμιση και ταυτόχρονα να περιορίσουν την πρόσβαση των τοπικών κοινοτήτων στους πόρους από τους οποίους εξαρτάται η επιβίωσή τους. (Blaikie P. &, 1987)

Η σχέση μεταξύ πολιτικής οικολογίας και μετανάστευσης γίνεται ιδιαίτερα εμφανής όταν οι περιβαλλοντικές αλλαγές επηρεάζουν άμεσα τις συνθήκες διαβίωσης των πληθυσμών. Σε περιοχές όπου η γεωργία αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος, η κλιματική αλλαγή μπορεί να μειώσει σημαντικά την παραγωγικότητα της γης λόγω ξηρασίας, ερημοποίησης ή ακραίων καιρικών φαινομένων. Όταν οι τοπικές κοινωνίες δεν έχουν επαρκή μέσα για να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες, η μετακίνηση προς άλλες περιοχές ή χώρες συχνά γίνεται αναγκαία επιλογή.

Η πολιτική οικολογία τονίζει ότι η μετανάστευση που σχετίζεται με περιβαλλοντικούς παράγοντες δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο από το φυσικό περιβάλλον. Αντίθετα, αποτελεί αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης περιβαλλοντικών, οικονομικών και πολιτικών παραγόντων. Για παράδειγμα, μια ξηρασία μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια καλλιεργειών, αλλά η ένταση των επιπτώσεων εξαρτάται επίσης από παράγοντες όπως η φτώχεια, η έλλειψη κρατικής υποστήριξης, οι άνισες κοινωνικές δομές και η περιορισμένη πρόσβαση σε τεχνολογία ή υποδομές.

Επιπλέον, η προσέγγιση της πολιτικής οικολογίας εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο οι κυβερνήσεις και οι διεθνείς οργανισμοί διαχειρίζονται τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Οι πολιτικές για την κλιματική αλλαγή, την ανάπτυξη ή τη διαχείριση των φυσικών πόρων μπορεί να επηρεάσουν σημαντικά τις τοπικές κοινωνίες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, έργα που παρουσιάζονται ως λύσεις για την κλιματική κρίση, όπως μεγάλα φράγματα, ενεργειακές υποδομές ή επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, μπορούν να οδηγήσουν στον εκτοπισμό πληθυσμών ή στην απώλεια παραδοσιακών τρόπων ζωής. (Blaikie P. &, 1987)

Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο της πολιτικής οικολογίας είναι η έμφαση στη δικαιοσύνη και την ισότητα. Η έννοια της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης υποστηρίζει ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον και σε δίκαιη πρόσβαση στους φυσικούς πόρους. Παράλληλα, επισημαίνει ότι οι κοινωνίες που πλήττονται περισσότερο από την κλιματική αλλαγή θα πρέπει να λαμβάνουν μεγαλύτερη υποστήριξη σε επίπεδο διεθνών πολιτικών και χρηματοδότησης.

Συνολικά, η πολιτική οικολογία προσφέρει ένα σημαντικό θεωρητικό πλαίσιο για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης. Αντί να αντιμετωπίζει την κλιματική κρίση μόνο ως περιβαλλοντικό πρόβλημα, την εξετάζει ως αποτέλεσμα σύνθετων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών διαδικασιών. Μέσα από αυτή την προσέγγιση γίνεται σαφές ότι η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των μεταναστευτικών πιέσεων απαιτεί όχι μόνο τεχνολογικές λύσεις, αλλά και πολιτικές που θα μειώνουν τις ανισότητες, θα ενισχύουν την ανθεκτικότητα των κοινωνιών και θα προωθούν πιο δίκαιες μορφές διαχείρισης των φυσικών πόρων. (Blaikie P. &, 1987)

Η προσέγγιση της Political Ecology εξετάζει τη σχέση μεταξύ περιβάλλοντος, κοινωνικών ανισοτήτων και πολιτικής εξουσίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον τρόπο με τον οποίο η περιβαλλοντική υποβάθμιση επηρεάζει διαφορετικά τις κοινωνικές ομάδες. Στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής, η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι οι επιπτώσεις των περιβαλλοντικών μεταβολών δεν κατανέμονται ισότιμα, αλλά πλήττουν περισσότερο τις κοινωνίες που διαθέτουν λιγότερους οικονομικούς και θεσμικούς πόρους. Ένας σημαντικός τρόπος κατανόησης αυτών των ανισοτήτων είναι μέσω του Human Development Index (HDI), ο οποίος μετρά το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας με βάση τρεις βασικές διαστάσεις: το προσδόκιμο ζωής, το επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημα.

Σύμφωνα με την οπτική της πολιτικής οικολογίας, οι χώρες με χαμηλότερο HDI είναι συνήθως πιο ευάλωτες στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Αυτό συμβαίνει επειδή διαθέτουν περιορισμένες υποδομές, χαμηλότερη οικονομική ανάπτυξη και μικρότερη δυνατότητα προσαρμογής σε περιβαλλοντικές κρίσεις. Για παράδειγμα, σε περιοχές όπου η οικονομία βασίζεται κυρίως στη γεωργία, η αύξηση της θερμοκρασίας, η ξηρασία ή οι πλημμύρες μπορούν να μειώσουν δραματικά την αγροτική παραγωγή. Όταν οι κοινωνίες αυτές δεν έχουν επαρκείς πόρους για να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες, η μετανάστευση συχνά αποτελεί μία από τις βασικές στρατηγικές επιβίωσης. (Data O. W., 2025)

Παράλληλα, ο δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης επιτρέπει την κατανόηση της σύνδεσης μεταξύ κοινωνικών ανισοτήτων και περιβαλλοντικής ευαλωτότητας. Οι χώρες με υψηλότερο HDI έχουν συνήθως καλύτερες υποδομές, μεγαλύτερη πρόσβαση σε τεχνολογία και ισχυρότερους θεσμούς διακυβέρνησης, γεγονός που τις καθιστά πιο ικανές να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Αντίθετα, χώρες με χαμηλό HDI συχνά αντιμετωπίζουν πολλαπλές προκλήσεις, όπως φτώχεια, έλλειψη εκπαίδευσης και περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες. Οι παράγοντες αυτοί αυξάνουν την ευαλωτότητα των πληθυσμών και ενισχύουν την πιθανότητα μετακίνησης προς άλλες περιοχές ή χώρες.

Η πολιτική οικολογία τονίζει επίσης ότι η σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης δεν είναι απλώς αποτέλεσμα φυσικών φαινομένων, αλλά συνδέεται με ευρύτερες πολιτικές και οικονομικές δομές. Οι ανισότητες που αποτυπώνονται στον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης αντικατοπτρίζουν συχνά ιστορικές και γεωπολιτικές διαδικασίες, όπως η άνιση κατανομή των πόρων, οι αναπτυξιακές ανισορροπίες και οι διαφορετικές δυνατότητες πρόσβασης στην τεχνολογία και την εκπαίδευση. Ως αποτέλεσμα, η κλιματική αλλαγή μπορεί να ενισχύσει ήδη υπάρχουσες ανισότητες και να οδηγήσει σε αυξημένες μεταναστευτικές πιέσεις. (Blaikie P. &, 1987)

Συνολικά, η ανάλυση της πολιτικής οικολογίας σε συνδυασμό με τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης προσφέρει ένα χρήσιμο εργαλείο για την κατανόηση της κλιματικής μετανάστευσης. Μέσα από αυτή την προσέγγιση γίνεται σαφές ότι οι μετακινήσεις πληθυσμών που σχετίζονται με το περιβάλλον δεν οφείλονται μόνο σε φυσικούς παράγοντες, αλλά και σε κοινωνικοοικονομικές ανισότητες που επηρεάζουν την ικανότητα των κοινωνιών να προσαρμοστούν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

3.1.6 Θεωρία πολιτικής ανθεκτικότητας (Resilience theory)

Η θεωρία της πολιτικής ανθεκτικότητας αποτελεί ένα σημαντικό πλαίσιο για την κατανόηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης, εστιάζοντας στην ικανότητα των κοινοτήτων και των συστημάτων να αντιμετωπίζουν, να προσαρμόζονται και να ανακάμπτουν από περιβαλλοντικές και κοινωνικές διαταραχές. Στο πλαίσιο αυτό, η ανθεκτικότητα συνδέεται άμεσα με την ικανότητα των ανθρώπινων πληθυσμών να περιορίσουν τις επιπτώσεις των ακραίων καιρικών φαινομένων, της ξηρασίας, των πλημμυρών και της υποβάθμισης φυσικών πόρων, μειώνοντας την ανάγκη για αναγκαστική μετακίνηση. (Walker, 2004)

Η θεωρία της ανθεκτικότητας περιλαμβάνει βασικά στοιχεία όπως η ανθεκτικότητα συστήματος, δηλαδή η δυνατότητα μιας κοινότητας να διατηρήσει τη λειτουργικότητά της παρά τις περιβαλλοντικές πιέσεις, και η αντιδραστική ικανότητα, που αφορά τη δυνατότητα προσαρμογής και αποκατάστασης μετά από καταστροφές. Επιπλέον, η προσαρμοστικότητα επιτρέπει σε κοινότητες και οργανισμούς να αναπτύσσουν νέες στρατηγικές αντιμετώπισης κινδύνων, ενώ η ελαστικότητα (transformability) αφορά τη δυνατότητα θεμελιώδους αλλαγής δομών ή λειτουργιών για να ανταποκριθούν σε νέες προκλήσεις. Στο πλαίσιο της κλιματικής αλλαγής, αυτές οι δυνατότητες καθορίζουν κατά πόσο μια κοινότητα θα αντιμετωπίσει τις συνέπειες περιβαλλοντικών καταστροφών χωρίς να οδηγηθεί σε αναγκαστική μετανάστευση. (Walker, 2004)

Η εφαρμογή της θεωρίας της ανθεκτικότητας στην Ελλάδα καταδεικνύει την πρακτική σημασία της. Σε παράκτιες και νησιωτικές περιοχές, η ενίσχυση υποδομών που αντέχουν σε πλημμύρες, καταιγίδες και άνοδο της στάθμης της θάλασσας αποτελεί κρίσιμη στρατηγική για τη μείωση του κινδύνου εκπαίδευσης των πληθυσμών σε αναγκαστική μετακίνηση. Σε αγροτικές περιοχές που πλήττονται από ξηρασία, η εφαρμογή βιώσιμων γεωργικών πρακτικών, η διαχείριση νερού και η εκπαίδευση των τοπικών πληθυσμών ενισχύουν την προσαρμοστικότητα και την ανθεκτικότητα. Όταν οι περιοχές αδυνατούν να προσαρμοστούν, παρατηρείται αυξημένη εσωτερική ή διεθνής μετανάστευση λόγω περιβαλλοντικών πιέσεων, γεγονός που καταδεικνύει τη στενή σχέση μεταξύ ανθεκτικότητας και μεταναστευτικών ροών.

Συνολικά, η θεωρία της ανθεκτικότητας προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την κατανόηση των μηχανισμών που καθορίζουν την κινητικότητα των πληθυσμών υπό την πίεση της κλιματικής αλλαγής. Η ανάπτυξη στρατηγικών ανθεκτικότητας σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο είναι απαραίτητη για τη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων των περιβαλλοντικών καταστροφών και για την πρόληψη αναγκαστικής μετανάστευσης. Μέσω της ενίσχυσης υποδομών, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής συνοχής και των πολιτικών προσαρμογής, οι κοινότητες μπορούν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος, διασφαλίζοντας βιωσιμότητα, ασφάλεια και κοινωνική σταθερότητα. (Walker, 2004)

Κεφάλαιο 4 : Πολιτικές διαστάσεις και θεσμικό πλαίσιο

Το νομοθετικό πλαίσιο που μελετάει και εξετάζει το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης διαμορφώνεται μέσα από ένα σύνθετο πλαίσιο, τόσο διεθνών συμβάσεων, περιφερειακών πολιτικών, όσο και εθνικών νομοθετικών διατάξεων. Πιο συγκεκριμένα, στο τομέα της κλιματικής αλλαγής έχουν οριστεί μια σειρά από διεθνείς συμβάσεις που επιδιώκουν τον περιορισμό των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου και πιο συγκεκριμένα την προσαρμογή των κοινωνιών στις περιβαλλοντικές μεταβολές, συμβάλλοντας με έμμεσο τρόπο στη μείωση μεταναστευτικών ροών.

Η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής. Η αύξηση της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη, η συχνότερη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων και η υποβάθμιση των οικοσυστημάτων έχουν οδηγήσει τόσο την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και τα κράτη μέλη της στη διαμόρφωση ολοκληρωμένων πολιτικών για τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και την ενίσχυση της βιώσιμης ενεργειακής μετάβασης. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία έχει η ανάπτυξη των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ), οι οποίες αποτελούν βασικό εργαλείο για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας.

Η σχέση μεταξύ της ευρωπαϊκής και της εθνικής νομοθεσίας είναι ιδιαίτερα στενή στον τομέα της ενεργειακής και κλιματικής πολιτικής. Οι ευρωπαϊκές οδηγίες και κανονισμοί καθορίζουν το γενικό πλαίσιο και τους στρατηγικούς στόχους που πρέπει να επιτύχουν τα κράτη μέλη, ενώ η εθνική νομοθεσία εξειδικεύει τα μέτρα και τα εργαλεία για την εφαρμογή των πολιτικών αυτών.

Το διεθνές προσφυγικό και μεταναστευτικό δίκαιο κύριο μέλημα έχει την προστασία πρωτίστως των ατόμων που εγκαταλείπουν τις χώρες τους λόγω διώξεων ή άλλων σοβαρών απειλών και κατά επέκταση την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Ωστόσο, αν και το νομοθετικό πλαίσιο το τελευταίο διάστημα έχει εξελιχθεί σε μεγάλο βαθμό ακόμα και σήμερα το φαινόμενο δεν έχει λυθεί.

Όσον αφορά τη μετανάστευση η Ελλάδα αποτελεί πύλη εισόδου προς την Ευρώπη γεγονός που καθιστά το ζήτημα ιδιαίτερα σημαντικό. Το νομοθετικό πλαίσιο ρυθμίζει θέματα όπως η υποδοχή και η ταυτοποίηση των μεταναστών και των προσφύγων,

καθώς και η ένταξη τους στην κοινωνία.

Η κατανόηση λοιπόν του φαινομένου υπό το πρίσμα νομοθετικών διατάξεων, τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο μπορεί να συμβάλει στην διαμόρφωση κατάλληλων μέτρων και δράσεων από αρμόδιους φορείς, που ως κύριο μέλημα θα έχουν πρωτίστως την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και κατά επέκταση την προστασία του περιβάλλοντος, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο αισθητά τις μεταναστευτικές ροές των ανθρώπων.

4.1 Εθνική νομοθεσία - κλιματική αλλαγή

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η σύγχρονη ελληνική κοινωνία, με πολυδιάστατες επιπτώσεις σε κοινωνικό οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και χώρα με μια ιδιαίτερη γεωγραφική θέση που αποτελεί σταυροδρόμι μεταξύ ανατολής και δύσης καλείται να διαμορφώσει και να εφαρμόσει ένα συνεκτικό νομοθετικό πλαίσιο που να ανταποκρίνεται, τόσο στις διεθνείς δεσμεύσεις, όσο και στις εσωτερικές της ανάγκες.

Στο τομέα της κλιματικής αλλαγής η ελληνική νομοθεσία τα τελευταία χρόνια έχει εξελιχθεί σημαντικά, ευθυγραμμιζόμενη με τις ευρωπαϊκές πολιτικές και τις διεθνείς συμφωνίες, όπως η Συμφωνία των Παρισίων, υιοθετήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2015 (COP21), στην οποία τίθεται ως στόχος ο περιορισμός της παγκόσμιας αύξησης της θερμοκρασίας αρκετά κάτω από τους 2°C (ιδανικά 1,5°C) πάνω από τα προβιομηχανικά επίπεδα. Πιο συγκεκριμένα, η υιοθέτηση εθνικών στρατηγικών για την ενέργεια και το κλίμα, καθώς και η θέσπιση νόμων για την μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου αποτελούν βασικούς πυλώνες αυτής της προσπάθειας. Επίσης, δίνεται έμφαση στην προσαρμογή των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής που αφορούν την διαχείριση υδάτινων πόρων, την πρόληψη φυσικών καταστροφών και την προστασία της βιοποικιλότητας.

Η κύρια νομοθετική βάση για την κλιματική αλλαγή στην Ελλάδα περιλαμβάνει τον Νόμο 4414/2016, που ως στόχο έχει να ρυθμίζει την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και να ενισχύει τις πολιτικές μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Πιο συγκεκριμένα, ο νόμος στοχεύει στην μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης και παράλληλα την προώθηση βιώσιμων πρακτικών σε γεωργία, βιομηχανία και μεταφορές, με σκοπό την διασφάλιση της προστασίας των ευάλωτων περιοχών, όπως είναι οι παράκτιες ζώνες και οι περιοχές υψηλού κινδύνου για φυσικές καταστροφές.

Το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) αποτελεί τον οδικό χάρτη της Ελλάδας για την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 με σκοπό την επίτευξη των στόχων της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνία. Βασικοί στόχοι είναι η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55% έως το 2030 (σε σχέση με το 1990),

μέσω της απολιγνιτοποίησης έως το 2028, η προώθηση ΑΠΕ, η ενεργειακή αναβάθμιση σε μεταφορές, βιομηχανία, γεωργία, διαχείριση απορριμμάτων και στον οικιακό τομέα. (Ενέργειας, 2024)

Η ελληνική νομοθεσία στηριζόμενη και ακολουθώντας τις ευρωπαϊκές οδηγίες για την προστασία της κλιματικής αλλαγής λαμβάνει μια σειρά οικονομικά και περιβαλλοντικά μέτρα, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος και ειδικότερα των ανθρώπων που πλήττονται περισσότερο από τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης. Η χώρα παρά τις προκλήσεις που παρουσιάζει συνεχίζει να δημιουργεί διεθνείς συνεργασίες που διασφαλίζουν την πολλαπλή αντιμετώπιση των πολύπλοκων συνεπειών της κλιματικής αλλαγής.

Πίνακας 4-1: Εθνική νομοθεσία - κλιματική αλλαγή

Νομοθεσία	Κατηγορία	Περιγραφή
Νόμος 3468/2006	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)	Θεσπίζει το βασικό θεσμικό πλαίσιο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ στην Ελλάδα.
Νόμος 4414/2016	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)	Εισάγει νέο σύστημα στήριξης για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ
Νόμος 4936/2022 (Εθνικός Κλιματικός Νόμος)	Κλιματική Πολιτική	Θέτει το πλαίσιο για την κλιματική ουδετερότητα της Ελλάδας έως το 2050, με ενδιάμεσους στόχους μείωσης εκπομπών 55% έως το 2030 και 80% έως το 2040 και

Πηγή: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ)

Νόμος 3468/2006

Ο Νόμος 3468/2006 με τίτλο «Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές και Συμπαράγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης» αποτελεί τον πρώτο βασικό νόμο στην Ελλάδα που θέτει ολοκληρωμένο ένα πλαίσιο για την προώθηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και της συμπαράγωγής υψηλής απόδοσης. Ορίζει επίσης τις διαδικασίες αδειοδότησης, σύνδεσης με το ηλεκτρικό δίκτυο και παρακολούθησης των έργων ΑΠΕ, καθιστώντας σαφείς τις αρμοδιότητες των φορέων όπως ο Διαχειριστής του Συστήματος και του Δικτύου. (Ελλάδα, Ν. 3468/2006, 2006)

Στόχος του νόμου είναι η ανάπτυξη βιώσιμων ενεργειακών μονάδων που μειώνουν την εξάρτηση της χώρας από ορυκτά καύσιμα και συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, ενισχύοντας παράλληλα την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. (Ελλάδα, Ν. 3468/2006, 2006)

Ο νόμος εισάγει το Μηχανισμό Στήριξης των ΑΠΕ, προβλέποντας ότι οι παραγωγοί που εγκαθιστούν έργα ΑΠΕ δικαιούνται εγγυημένη τιμή για την ηλεκτρική ενέργεια που παράγουν. Οι τιμές αυτές καθορίζονται για κάθε τύπο ΑΠΕ, εξασφαλίζοντας οικονομική σταθερότητα και κίνητρα για επενδύσεις στον τομέα της καθαρής ενέργειας. (Ελλάδα, Ν. 3468/2006, 2006)

Σημαντική διάσταση του νόμου είναι η περιβαλλοντική του συμβολή, καθώς η αύξηση της παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ μειώνει την εκπομπή διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) και άλλων ρυπαντών, ενώ προωθεί την ενεργειακή ασφάλεια και τη βιώσιμη ανάπτυξη της χώρας. Η στήριξη των ΑΠΕ μέσα από το νόμο συνδέεται άμεσα με την εθνική στρατηγική για την κλιματική αλλαγή, ενισχύοντας την προσαρμογή και την ανθεκτικότητα της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας στις περιβαλλοντικές προκλήσεις.

Τέλος, ο Νόμος 3468/2006 θέτει τα θεμέλια για τη μακροχρόνια ανάπτυξη της καθαρής ενέργειας στην Ελλάδα. Αυτό, θα επιτευχθεί με την εφαρμογή οικονομικών κινήτρων, σαφών διαδικασιών και περιβαλλοντικών προδιαγραφών, συμβάλλοντας στην ενεργειακή μετάβαση της χώρας.

Νόμος 4414/2016

Ο Νόμος 4414/2016 με τίτλο «Εθνικό Σύστημα Στήριξης της Παραγωγής Ηλεκτρικής Ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και Συμπαράγωγή Υψηλής Απόδοσης» αποτελεί θεμελιώδες εργαλείο της ελληνικής νομοθεσίας για την προώθηση καθαρής ενέργειας και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. (Ελλάδα, Ν. 4414/2016 (ΦΕΚ), 2016)

Ο νόμος ψηφίστηκε με στόχο την ενίσχυση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) όπως η ηλιακή, η αιολική, η υδροηλεκτρική ενέργεια και η βιομάζα, μειώνοντας παράλληλα τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και την εξάρτηση της χώρας από τα ορυκτά καύσιμα. (Ελλάδα, Ν. 4414/2016 (ΦΕΚ), 2016)

Κεντρικό στοιχείο του νόμου αποτελεί το Εθνικό Σύστημα Στήριξης (ΕΣΣ), μέσω του οποίου οι παραγωγοί ΑΠΕ λαμβάνουν οικονομική ενίσχυση για την παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια. (Ελλάδα, Ν. 4414/2016 (ΦΕΚ), 2016)

Ο νόμος προβλέπει επίσης σαφείς ρυθμίσεις για τη διοικητική διαχείριση των έργων ΑΠΕ, καθορίζοντας τις αρμοδιότητες του Διαχειριστή του Συστήματος και του Δικτύου.

Σημαντική διάσταση του νόμου αποτελεί η σύνδεσή του με την κλιματική αλλαγή, καθώς συμβάλλει στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, προωθεί τη βιώσιμη ενεργειακή ανάπτυξη και ενισχύει την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας. Παράλληλα, η εφαρμογή του νόμου υποστηρίζει την προστασία του περιβάλλοντος, την ανάπτυξη τοπικών κοινωνιών μέσω επενδύσεων σε ΑΠΕ και τη διαμόρφωση μιας οικονομίας χαμηλού άνθρακα. (Ελλάδα, Ν. 4414/2016 (ΦΕΚ), 2016)

Ο Νόμος 4414/2016 συνδυάζει περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά κίνητρα, προωθώντας την ενεργειακή μετάβαση της Ελλάδας και συμβάλλοντας στην εθνική στρατηγική αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής.

Νόμος 4936/2022

Ο Εθνικός Κλιματικός Νόμος (Ν. 4936/2022) αποτελεί τον κεντρικό «οδικό χάρτη» της Ελλάδας για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, θέτοντας ως τελικό σκοπό την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. Ο νόμος επιδιώκει να μετατρέψει τη χώρα σε μια οικονομία που δεν επιβαρύνει το περιβάλλον, ορίζοντας συγκεκριμένους ενδιάμεσους στόχους μείωσης των ρύπων κατά 55% το 2030 και 80% το 2040. (Ελλάδα, Ν. 4936/2022 (ΦΕΚ 105/Α/27-05-2022),, 2022)

Για να το πετύχει αυτό, εισάγει δραστικές αλλαγές στην καθημερινότητα, όπως η οριστική διακοπή της χρήσης λιγνίτη για παραγωγή ρεύματος έως το 2028, η σταδιακή υποχρεωτική στροφή στην ηλεκτροκίνηση για τα νέα οχήματα από το 2030 και η απαγόρευση εγκατάστασης καυστήρων πετρελαίου σε νέα κτίρια. (Ελλάδα, Ν. 4936/2022 (ΦΕΚ 105/Α/27-05-2022),, 2022)

Η ανάπτυξη των ΑΠΕ, η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και η προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής αποτελούν κεντρικούς άξονες της σύγχρονης ενεργειακής πολιτικής. Η επιτυχής εφαρμογή των νομοθετικών αυτών πλαισίων θα συμβάλει όχι μόνο στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου αλλά και στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας, της οικονομικής ανάπτυξης και της περιβαλλοντικής προστασίας.

4.2 Ευρωπαϊκή νομοθεσία - κλιματική αλλαγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετωπίζει την κλιματική αλλαγή ως μία από τις κύριες προκλήσεις του 21ου αιώνα, με άμεσες επιπτώσεις στο περιβάλλον, στην οικονομία και στην κοινωνία των κρατών-μελών. Στην προσπάθεια καταπολέμησης και περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, της προώθησης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και της προσαρμογής στις κλιματικές αλλαγές, η ΕΕ έχει θεσπίσει ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο που συνδέεται άμεσα και με την αντιμετώπιση των κοινωνικών επιπτώσεων, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστευτικών ροών λόγω περιβαλλοντικών φαινομένων.

Ένα από τα πρώτα σημαντικά νομοθετήματα της ΕΕ στον τομέα των ΑΠΕ ήταν η Οδηγία 2009/28/ΕΚ. Η οδηγία αυτή θέτει δεσμευτικούς στόχους για κάθε κράτος-μέλος όσον αφορά την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και την αντικατάσταση των ορυκτών καυσίμων με καθαρές μορφές ενέργειας. Επιπλέον, προβλέπει μηχανισμούς ελέγχου της εφαρμογής και την υποχρέωση των κρατών-μελών να ενσωματώσουν την οδηγία στην εθνική τους νομοθεσία. Στόχος είναι η προώθηση βιώσιμων επενδύσεων, η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και η συμβολή στην επίτευξη των ευρωπαϊκών δεσμεύσεων για την κλιματική αλλαγή. (Ένωση Ε. , Οδηγία 2009/28/ΕΚ, 2009)

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 516/2014 και το πλαίσιο για την υποδοχή και προστασία μεταναστών και προσφύγων παρέχουν κανόνες για τη διαχείριση ατόμων που πλήττονται από φυσικές ή ανθρωπιστικές κρίσεις. Επιπλέον, το Σχέδιο Δράσης της ΕΕ για την Κλιματική Μετανάστευση στο πλαίσιο του Green Deal προτείνει μέτρα πρόληψης, εκπαίδευσης και ενίσχυσης των κοινοτήτων που είναι πιο ευάλωτες σε περιβαλλοντικά προβλήματα.

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119, γνωστός ως Ευρωπαϊκός Νόμος για το Κλίμα. Ο νόμος αυτός καθιστά νομικά δεσμευτικό τον στόχο της ΕΕ για μείωση των εκπομπών τουλάχιστον κατά 55% μέχρι το 2030 και την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050. (Ένωση Ε. , Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119, 2021)

Η ΕΕ προωθεί επίσης τη Στρατηγική Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή, η οποία έχει στόχο την προστασία των πολιτών από τις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων. Η στρατηγική αυτή αναγνωρίζει ότι οι περιβαλλοντικές κρίσεις συχνά οδηγούν σε εσωτερική και διεθνή μετανάστευση, ειδικά σε περιοχές με υψηλό κίνδυνο φυσικών καταστροφών. Έτσι, ενισχύει μέτρα πρόληψης και προσαρμογής, ενθαρρύνοντας επενδύσεις σε βιώσιμες υποδομές και πολιτικές διαχείρισης κινδύνου, μειώνοντας ταυτόχρονα τις πιέσεις που οδηγούν σε μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών.

Η ευρωπαϊκή νομοθεσία ενσωματώνει έτσι την έννοια της σύνδεσης περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και κοινωνικής προστασίας, αναγνωρίζοντας ότι η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής δεν είναι μόνο ζήτημα ενέργειας και περιβάλλοντος, αλλά και ανθρωπιστικής πολιτικής. Μέσα από τη θέσπιση δεσμευτικών στόχων για ΑΠΕ, τη μείωση των εκπομπών και την προστασία των πολιτών, η ΕΕ δημιουργεί ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο που συμβάλλει στην πρόληψη και διαχείριση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και της περιβαλλοντικής μετανάστευσης.

Η ευρωπαϊκή νομοθεσία παρέχει ένα πολυεπίπεδο και συνεκτικό σύστημα πολιτικών και κανονισμών, όπου η ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, η κλιματική ουδετερότητα και η προστασία των πολιτών από περιβαλλοντικές κρίσεις συνδέονται άμεσα. Το πλαίσιο αυτό αποτελεί πρότυπο για τη συνεργασία μεταξύ περιβαλλοντικής και κοινωνικής πολιτικής, ενισχύοντας τόσο την ανθεκτικότητα των κρατών-μελών όσο και τη δυνατότητα αντιμετώπισης των μεταναστευτικών προκλήσεων που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή.

Πίνακας 4-2: Ευρωπαϊκή νομοθεσία - κλιματική αλλαγή

Νομοθεσία	Κατηγορία	Περιγραφή
Οδηγία 2009/28/EK	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας	Θέτει δεσμευτικούς εθνικούς στόχους για το μερίδιο των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας έως το 2020
Κανονισμός (ΕΕ) 516/2014	Περιβαλλοντική Πολιτική	Θεσπίζει χρηματοδοτικό μέσο για την υποστήριξη δράσεων που συμβάλλουν στην εφαρμογή της περιβαλλοντικής και κλιματικής πολιτικής της ΕΕ,
Οδηγία 2018/2001/ΕΕ	Ενεργειακή Μετάβαση	Καθορίζει κοινό πλαίσιο προώθησης των ΑΠΕ και στόχο τουλάχιστον 32% συμμετοχής των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας της ΕΕ έως το 2030, με κανόνες για ηλεκτρισμό, θέρμανση - ψύξη.
Στρατηγική Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή της ΕΕ	Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή	Στοχεύει στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας της Ευρώπης στην κλιματική αλλαγή έως το 2050 μέσω καλύτερων δεδομένων, ενσωμάτωσης της προσαρμογής σε πολιτικές και ενίσχυσης δράσεων προσαρμογής.
Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119 – Ευρωπαϊκός Νόμος για το Κλίμα	Κλιματική Πολιτική	Καθιστά νομικά δεσμευτικό τον στόχο της κλιματικής ουδετερότητας της ΕΕ έως το 2050 και θεσπίζει ενδιάμεσο στόχο μείωσης εκπομπών έως το 2030.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Ένωση

Οδηγία 2009/28/EK

Η Οδηγία 2009/28/EK αποτελεί θεμελιώδη νομοθετική πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Οδηγία θεσπίστηκε στις 23 Απριλίου 2009 και εισήγαγε δεσμευτικούς στόχους για όλα τα κράτη-μέλη της ΕΕ, με σκοπό την αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ στην τελική ενεργειακή κατανάλωση και τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Η εφαρμογή της αποτελεί κεντρικό στοιχείο της στρατηγικής της ΕΕ για την επίτευξη βιώσιμης και χαμηλού άνθρακα οικονομίας έως το 2020 και μετά. (Ένωση Ε., Οδηγία 2009/28/EK, 2009)

Η Οδηγία 2009/28/EK διαρθρώνεται γύρω από τρεις κύριους άξονες. Πρώτον, καθορίζει δεσμευτικούς ποσοτικούς στόχους για την παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ σε κάθε κράτος-μέλος, προκειμένου να διασφαλίζεται συνολική αύξηση της συμμετοχής των ΑΠΕ στην ενεργειακή κατανάλωση. Συγκεκριμένα, η Οδηγία προβλέπει ότι το συνολικό μερίδιο ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην ΕΕ θα πρέπει να φτάσει τουλάχιστον το 20% έως το 2020, με κάθε κράτος-μέλος να υποχρεούται να καθορίσει εθνικούς στόχους και σχέδια δράσης για την επίτευξή τους. Η εστίαση αυτή στα ποσοτικά αποτελέσματα αποτελεί καινοτομία, καθώς παρέχει σαφή μετρήσιμα κριτήρια για την πρόοδο κάθε χώρας και προάγει τη διαφάνεια στον έλεγχο της εφαρμογής της πολιτικής. Δεύτερον, η Οδηγία εισάγει μηχανισμούς υποστήριξης και προώθησης επενδύσεων σε ΑΠΕ, όπως η δημιουργία εθνικών σχεδίων δράσης για τις ΑΠΕ, συστήματα οικονομικής ενίσχυσης (feed-in tariffs, feed-in premiums) και φορολογικά κίνητρα για επενδυτές. Η ρύθμιση αυτή επιδιώκει να μειώσει τις οικονομικές αβεβαιότητες των παραγωγών καθαρής ενέργειας και να ενθαρρύνει τη συμμετοχή τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα. Επιπλέον, η Οδηγία προωθεί τη διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών, καθιστώντας δυνατή τη μεταφορά και ανταλλαγή ανανεώσιμης ενέργειας μέσω ευρωπαϊκών δικτύων, γεγονός που ενισχύει την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα των ενεργειακών συστημάτων.

Τρίτον, η Οδηγία 2009/28/EK ενσωματώνει σημαντικές διατάξεις για περιβαλλοντική προστασία και βιώσιμη ανάπτυξη. Οι εγκαταστάσεις ΑΠΕ πρέπει να σχεδιάζονται και να λειτουργούν με τρόπο που να ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον και τη βιοποικιλότητα. Επιπλέον, η Οδηγία υπογραμμίζει την ανάγκη για ορθολογική χρήση των φυσικών πόρων, προωθώντας την ενσωμάτωση των ΑΠΕ σε πολεοδομικό και χωροταξικό σχεδιασμό, ώστε να αποφεύγονται συγκρούσεις με άλλες χρήσεις γης. Το συγκεκριμένο πλαίσιο αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την επίτευξη ενός ενεργειακού μοντέλου που συνδυάζει οικονομική ανάπτυξη, κοινωνική συνοχή και περιβαλλοντική προστασία. (Ένωση Ε. , Οδηγία 2009/28/EK , 2009)

Η εφαρμογή της Οδηγίας στην εθνική νομοθεσία απαιτεί από τα κράτη-μέλη τη δημιουργία εθνικών σχεδίων δράσης για τις ΑΠΕ, στα οποία πρέπει να προσδιορίζονται οι στρατηγικές, οι τεχνολογικές επιλογές και οι οικονομικοί μηχανισμοί που θα χρησιμοποιηθούν για την επίτευξη των στόχων. Τα σχέδια αυτά περιλαμβάνουν ανάλυση των αναγκαίων υποδομών, εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων και καθορισμό πλαισίων συνεργασίας με ιδιωτικούς φορείς. Η υποχρέωση αυτή διασφαλίζει ότι η μετάβαση σε καθαρή ενέργεια γίνεται με συνεκτικό και μετρήσιμο τρόπο, ενισχύοντας τη λογοδοσία και την παρακολούθηση της προόδου. (Ένωση Ε. , Οδηγία 2009/28/EK , 2009)

Η Οδηγία 2009/28/EK αποτέλεσε τη βάση για τις μεταγενέστερες νομοθετικές πρωτοβουλίες της ΕΕ, όπως η Οδηγία 2018/2001/ΕΕ (RED II), που ενίσχυσε τους στόχους και επεκτάθηκε χρονικά έως το 2030. Η σημασία της έγκειται στην καθιέρωση μιας ενιαίας ευρωπαϊκής προσέγγισης για τις ΑΠΕ, τη δημιουργία σταθερού επενδυτικού πλαισίου και την ενσωμάτωση των αρχών βιώσιμης ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας στον ενεργειακό τομέα. (Ένωση Ε. , Οδηγία 2009/28/EK , 2009)

Συμπερασματικά, η Οδηγία 2009/28/EK αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, συνδυάζοντας ποσοτικούς στόχους, μηχανισμούς οικονομικής ενίσχυσης και περιβαλλοντικά κριτήρια. Η Οδηγία όχι μόνο προώθησε την παραγωγή καθαρής ενέργειας και την μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, αλλά δημιούργησε και ένα πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ κρατών-μελών, ενισχύοντας την ενεργειακή ασφάλεια, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη

διαχείριση των κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. (Ενωση Ε. , Οδηγία 2009/28/ΕΚ , 2009)

Κανονισμός (ΕΕ) 516/2014

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 516/2014 αποτελεί σημαντικό νομικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υποδοχή, προστασία και διαχείριση μεταναστών και προσφύγων σε περιόδους κρίσεων, με ιδιαίτερη έμφαση σε εκείνες που σχετίζονται με ανθρωπιστικές και περιβαλλοντικές καταστάσεις. Ο κανονισμός υιοθετήθηκε το 2014 και ενσωματώνει τις βασικές αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, διασφαλίζοντας ότι η ΕΕ διαθέτει ένα συντονισμένο και συνεκτικό πλαίσιο διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών.

Η σημασία του Κανονισμού 516/2014 έγκειται στη σύνδεση της μεταναστευτικής πολιτικής με τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Ο κανονισμός αναγνωρίζει ότι οι μεταναστευτικές ροές δεν προκαλούνται μόνο από πολιτικές ή οικονομικές συνθήκες, αλλά και από περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως πλημμύρες, ξηρασίες, θύελλες και άλλες φυσικές καταστροφές. Σε αυτό το πλαίσιο, ο κανονισμός παρέχει μηχανισμούς για την υποδοχή και προστασία ατόμων που πλήττονται από τέτοιες καταστάσεις, εξασφαλίζοντας ανθρωπιστική ανταπόκριση και μειώνοντας τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις στις χώρες υποδοχής.

Ένας από τους βασικούς άξονες του κανονισμού είναι η συστηματική υποδοχή και καταγραφή των μεταναστών και προσφύγων. Ο κανονισμός προβλέπει ότι τα κράτη-μέλη πρέπει να εξασφαλίζουν άμεση καταγραφή και αξιολόγηση των αναγκών των ατόμων που φτάνουν στο έδαφός τους, με ιδιαίτερη έμφαση σε ευάλωτες ομάδες όπως γυναίκες, παιδιά και άτομα με αναπηρίες. Η διαδικασία αυτή διασφαλίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη δυνατότητα αξιολόγησης των αναγκών για στέγαση, υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Ο κανονισμός προβλέπει επίσης την καθοδήγηση και υποστήριξη των κρατών-μελών σε περιόδους αυξημένων μεταναστευτικών πιέσεων, μέσω συντονισμού από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τη χρήση μηχανισμών αλληλεγγύης μεταξύ κρατών. Αυτό περιλαμβάνει την κατανομή πόρων, τεχνογνωσίας και τεχνικής υποστήριξης, ώστε οι χώρες υποδοχής να μπορούν να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις αυξημένες ανάγκες. Ο μηχανισμός αυτός μειώνει τις πιέσεις στις χώρες πρώτης υποδοχής και

διασφαλίζει ότι η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών γίνεται με συντονισμένο και συνεκτικό τρόπο, ενισχύοντας τη συνοχή της ευρωπαϊκής πολιτικής.

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό του Κανονισμού 516/2014 είναι η προβλεπόμενη προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο και των μεταναστών. Ο κανονισμός απαιτεί ότι όλα τα άτομα που βρίσκονται υπό προστασία της ΕΕ πρέπει να έχουν πρόσβαση σε δίκαιες διαδικασίες αίτησης ασύλου, αξιολόγηση των αιτήσεων τους και πρόσβαση σε νομική υποστήριξη. Επιπλέον, ο κανονισμός διασφαλίζει ότι δεν γίνεται επαναπροώθηση ατόμων σε χώρες όπου κινδυνεύουν από παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων, συμβάλλοντας στην προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και στην εφαρμογή των διεθνών υποχρεώσεων της ΕΕ, όπως η Σύμβαση της Γενεύης για τους Πρόσφυγες.

Η κοινωνική διάσταση του κανονισμού είναι εξίσου κρίσιμη. Η πρόβλεψη υποστήριξης για εκπαίδευση, κοινωνική ένταξη, υγειονομική περίθαλψη και εργασία ενισχύει τη δυνατότητα των μεταναστών να ενταχθούν ομαλά στις τοπικές κοινωνίες, μειώνοντας εντάσεις και συγκρούσεις. Η στρατηγική αυτή ενθαρρύνει την ανάπτυξη προγραμμάτων τοπικής υποδοχής, κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης, τα οποία συμβάλλουν στη μακροπρόθεσμη ανθεκτικότητα των κοινοτήτων και στην ελαχιστοποίηση των αρνητικών κοινωνικών επιπτώσεων.

Ο Κανονισμός 516/2014 παρέχει επίσης πλαίσιο για τη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και τρίτες χώρες, αναγνωρίζοντας ότι οι μεταναστευτικές ροές και οι ανθρωπιστικές κρίσεις απαιτούν πολυεπίπεδη διαχείριση. Συνεργασία με οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ, η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες και άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις επιτρέπει την παροχή άμεσης βοήθειας σε περιοχές κρίσης, την υλοποίηση εκπαιδευτικών και προληπτικών προγραμμάτων και την αποτελεσματική διαχείριση των ροών με ανθρώπινο και βιώσιμο τρόπο.

Ο Κανονισμός ενσωματώνει επίσης διατάξεις σχετικές με την κλιματική μετανάστευση, αναγνωρίζοντας ότι οι φυσικές καταστροφές και οι μακροχρόνιες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής αυξάνουν την ανάγκη για προστασία και συντονισμένη αντίδραση σε διασυνοριακό επίπεδο. Η ενσωμάτωση της διάστασης της κλιματικής αλλαγής στο μεταναστευτικό πλαίσιο αποτελεί καινοτομία, καθώς αντιμετωπίζει τις νέες μορφές ευαλωτότητας που προκύπτουν λόγω φυσικών και περιβαλλοντικών κρίσεων.

Συνολικά, ο Κανονισμός (ΕΕ) 516/2014 παρέχει ένα συνολικό, πολυεπίπεδο πλαίσιο διαχείρισης μεταναστευτικών ροών, συνδυάζοντας νομική προστασία, κοινωνική ένταξη, οικονομική υποστήριξη και περιβαλλοντική διάσταση. Η εφαρμογή του συμβάλλει στη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στην προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κρατών-μελών απέναντι σε μεταναστευτικές και ανθρωπιστικές κρίσεις, που συχνά συνδέονται με την κλιματική αλλαγή.

Οδηγία 2018/2001/ΕΕ

Η Οδηγία 2018/2001/ΕΕ, αποτελεί εξέλιξη και ενίσχυση της Οδηγίας 2009/28/ΕΚ, ενσωματώνοντας τις σύγχρονες ανάγκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προώθηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Η Οδηγία θεσπίστηκε στις 11 Δεκεμβρίου 2018, με στόχο τη διασφάλιση της συνέχειας και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών για τις ΑΠΕ έως το 2030, ενισχύοντας παράλληλα το πλαίσιο βιώσιμης ανάπτυξης και ενεργειακής ασφάλειας στην Ευρώπη. (Union E. , Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 , 2018)

Η RED II εισάγει δεσμευτικούς ποσοτικούς στόχους για όλα τα κράτη-μέλη, προβλέποντας ότι το συνολικό μερίδιο ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην τελική ενεργειακή κατανάλωση θα πρέπει να φτάσει τουλάχιστον 32% έως το 2030, με δυνατότητα αναθεώρησης προς τα πάνω. Οι στόχοι αυτοί καλύπτουν όλους τους τομείς της ενέργειας, συμπεριλαμβανομένων της ηλεκτροπαραγωγής, της θέρμανσης και ψύξης, καθώς και των μεταφορών. Η ευρεία κάλυψη διασφαλίζει μια ολιστική προσέγγιση, όπου η ενσωμάτωση των ΑΠΕ γίνεται σε όλο το φάσμα της ενεργειακής κατανάλωσης, ενισχύοντας τη συνολική βιωσιμότητα του ενεργειακού συστήματος. (Union E. , Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 , 2018)

Ένας από τους βασικούς άξονες της είναι η ενίσχυση των μηχανισμών στήριξης των ΑΠΕ, με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών για επενδύσεις σε καθαρή ενέργεια. Η Οδηγία καθορίζει ότι τα κράτη-μέλη μπορούν να χρησιμοποιούν διαγωνισμούς (auctions) για την επιλογή έργων ΑΠΕ, να εφαρμόζουν εγγυημένες τιμές (feed-in tariffs) ή να παρέχουν feed-in premiums, εξασφαλίζοντας παράλληλα οικονομική σταθερότητα για τους παραγωγούς. Οι διατάξεις αυτές στοχεύουν στη μείωση των κινδύνων για επενδυτές και στην προώθηση του ανταγωνισμού, με τελικό αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ και την αποτελεσματικότερη κατανομή των πόρων. (Union E. , Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 , 2018)

Η RED II εισάγει επίσης αυστηρά περιβαλλοντικά και βιώσιμα κριτήρια για την παραγωγή και χρήση βιοκαυσίμων, βιοαερίου και άλλων μορφών ανανεώσιμης ενέργειας. Η Οδηγία απαιτεί ότι η παραγωγή αυτών των μορφών ενέργειας δεν πρέπει να οδηγεί σε καταστροφή δασών, απώλεια βιοποικιλότητας ή υπερβολική χρήση

φυσικών πόρων. Οι κατευθύνσεις αυτές διασφαλίζουν ότι η ανάπτυξη των ΑΠΕ δεν αντιστρατεύεται τους στόχους της περιβαλλοντικής προστασίας, ενισχύοντας τη συνοχή μεταξύ ενεργειακής πολιτικής και βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων.

Σημαντικό στοιχείο της RED II είναι η προώθηση της συμμετοχής των πολιτών και των τοπικών κοινοτήτων στην παραγωγή ανανεώσιμης ενέργειας. Η Οδηγία αναγνωρίζει την αξία της κοινωνικής συμμετοχής και της αποκέντρωσης των ενεργειακών μονάδων, επιδιώκοντας τη δημιουργία κοινωνικών οφελών, όπως η τοπική απασχόληση, η ενίσχυση της ενεργειακής δημοκρατίας και η ενσωμάτωση των ΑΠΕ στις τοπικές κοινωνίες. Επιπλέον, η συμμετοχή αυτή συμβάλλει στην αποδοχή των έργων ΑΠΕ και στη μείωση κοινωνικών αντιδράσεων που συχνά συνοδεύουν νέες ενεργειακές υποδομές. (Union E. , Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 , 2018)

Η Οδηγία 2018/2001/ΕΕ εισάγει και ρυθμίζει παρακολούθηση και αξιολόγηση, απαιτώντας από τα κράτη-μέλη να υποβάλλουν περιοδικές εκθέσεις στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με την πρόοδο επίτευξης των στόχων, τη χρήση μηχανισμών στήριξης και την εφαρμογή περιβαλλοντικών κριτηρίων. Η διαδικασία αυτή ενισχύει τη διαφάνεια και επιτρέπει την έγκαιρη λήψη διορθωτικών μέτρων, εξασφαλίζοντας ότι οι πολιτικές για τις ΑΠΕ παραμένουν αποτελεσματικές και συνεπείς με τις δεσμεύσεις της ΕΕ για κλιματική ουδετερότητα. (Union E. , Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 , 2018)

Συμπερασματικά, η RED II αποτελεί ένα ολοκληρωμένο και συνεκτικό πλαίσιο για την ανάπτυξη των ΑΠΕ στην Ευρώπη. Συνδυάζει δεσμευτικούς στόχους, οικονομικά κίνητρα, περιβαλλοντικά κριτήρια και κοινωνική συμμετοχή, δημιουργώντας μια στρατηγική που συνδέει την ενεργειακή μετάβαση με την περιβαλλοντική προστασία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η εφαρμογή της οδηγίας ενισχύει την ενεργειακή ασφάλεια, μειώνει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου και συμβάλλει στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, ενώ παράλληλα ενθαρρύνει τη συμμετοχή των κρατών-μελών και των κοινωνικών εταίρων σε ένα ενιαίο ευρωπαϊκό ενεργειακό πλαίσιο. (Union E. , Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 , 2018)

Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119

Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119, γνωστός ως «Ευρωπαϊκός Νόμος για το Κλίμα», αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα νομοθετήματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της περιβαλλοντικής πολιτικής και της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής. Με τον κανονισμό αυτό η Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίζει ένα δεσμευτικό νομικό πλαίσιο που αποσκοπεί στην επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, μετατρέποντας έτσι έναν πολιτικό στόχο σε νομική υποχρέωση για όλα τα κράτη μέλη. Ο νόμος εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και σηματοδοτεί τη μετάβαση της Ευρώπης σε ένα βιώσιμο και περιβαλλοντικά φιλικό μοντέλο ανάπτυξης.

Κεντρικός στόχος του κανονισμού είναι η επίτευξη μηδενικών καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050. Αυτό σημαίνει ότι οι εκπομπές που παράγονται από ανθρώπινες δραστηριότητες θα πρέπει να εξισορροπούνται πλήρως από μηχανισμούς απορρόφησης, όπως τα δάση ή τεχνολογίες δέσμευσης και αποθήκευσης άνθρακα. Παράλληλα, τίθεται ένας ενδιάμεσος δεσμευτικός στόχος για το 2030, που προβλέπει μείωση των καθαρών εκπομπών κατά τουλάχιστον 55% σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Ο στόχος αυτός αποτελεί σημαντικό βήμα προς την επίτευξη της τελικής κλιματικής ουδετερότητας και καθοδηγεί τις πολιτικές των κρατών μελών για την επόμενη δεκαετία.

Ο κανονισμός δεν περιορίζεται μόνο στον καθορισμό στόχων, αλλά εισάγει και ένα ολοκληρωμένο σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης της προόδου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει την ευθύνη να ελέγχει σε τακτική βάση αν η Ένωση βρίσκεται σε τροχιά επίτευξης των στόχων της, ενώ κάθε πέντε χρόνια πραγματοποιείται συνολική αξιολόγηση της προόδου. Σε περίπτωση απόκλισης, η Επιτροπή μπορεί να προτείνει διορθωτικά μέτρα και να εκδώσει συστάσεις προς τα κράτη μέλη, τα οποία υποχρεούνται να τις λάβουν υπόψη κατά τη διαμόρφωση των πολιτικών τους. Παράλληλα, δημιουργείται ένα ανεξάρτητο επιστημονικό συμβουλευτικό όργανο που παρέχει τεκμηριωμένες γνωμοδοτήσεις και ενισχύει τη διαφάνεια και την αξιοπιστία της διαδικασίας.

Ιδιαίτερη σημασία δίνεται και στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Ο κανονισμός αναγνωρίζει ότι, πέρα από τη μείωση των εκπομπών, είναι απαραίτητο τα κράτη μέλη να προετοιμαστούν για τις ήδη αναπόφευκτες επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης. Για τον λόγο αυτό καλούνται να αναπτύξουν εθνικές στρατηγικές προσαρμογής, να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα των υποδομών τους και να προστατεύσουν τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και περιοχές. Η προσαρμογή αυτή συνδέεται άμεσα με τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.

Επιπλέον, ο κανονισμός επηρεάζει ένα ευρύ φάσμα τομέων της οικονομίας, προωθώντας έναν συνολικό μετασχηματισμό. Στον τομέα της ενέργειας ενθαρρύνεται η αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών, στις μεταφορές προωθείται η ηλεκτροκίνηση και τα καθαρά καύσιμα, ενώ στη βιομηχανία δίνεται έμφαση στην καινοτομία και στη μείωση των εκπομπών. Αντίστοιχα, στη γεωργία ενισχύονται βιώσιμες πρακτικές που περιορίζουν το περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Ο μετασχηματισμός αυτός συνοδεύεται από οικονομικά εργαλεία και χρηματοδοτικούς μηχανισμούς, όπως το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, που στοχεύουν στη στήριξη των περιοχών και των κοινωνικών ομάδων που επηρεάζονται περισσότερο.

Η σημασία του Κανονισμού (ΕΕ) 2021/1119 είναι ιδιαίτερα μεγάλη, καθώς καθιστά την Ευρωπαϊκή Ένωση παγκόσμιο πρωτοπόρο στην καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, δημιουργεί ένα σταθερό και προβλέψιμο πλαίσιο για επενδύσεις, ενισχύοντας την καινοτομία και την ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών. Ωστόσο, η εφαρμογή του δεν είναι χωρίς προκλήσεις, καθώς απαιτεί σημαντικούς οικονομικούς πόρους, τεχνολογική πρόοδο και προσεκτική διαχείριση των κοινωνικών επιπτώσεων, ώστε να αποφευχθούν ανισότητες.

Συνολικά, ο κανονισμός αποτελεί θεμέλιο λίθο της ευρωπαϊκής κλιματικής πολιτικής και καθορίζει την πορεία της Ένωσης προς ένα πιο βιώσιμο μέλλον. Η επιτυχία του εξαρτάται από τη συνεργασία των κρατών μελών, τη συμμετοχή των πολιτών και την αποτελεσματική εφαρμογή των προβλεπόμενων μέτρων. Με τον τρόπο αυτό, η Ευρώπη επιχειρεί να αντιμετωπίσει μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της εποχής μας, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την προστασία του περιβάλλοντος και την ευημερία των επόμενων γενεών.

Στρατηγική Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή

Η Στρατηγική Προσαρμογής στην Κλιματική Αλλαγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EU Adaptation Strategy) που υιοθετήθηκε το 2021, αποτελεί θεμελιώδη πολιτική της ΕΕ για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κρατών-μελών και των κοινωνιών έναντι των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης. Η στρατηγική έρχεται ως συνέχεια των προηγούμενων προσπαθειών της ΕΕ, όπως η Στρατηγική Προσαρμογής του 2013, αλλά με αναβαθμισμένους στόχους, αυστηρότερη παρακολούθηση και ενισχυμένα μέτρα εφαρμογής, αντικατοπτρίζοντας την αυξανόμενη σοβαρότητα των κλιματικών κινδύνων σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

Η στρατηγική στοχεύει στην ενίσχυση της προσαρμοστικής ικανότητας των κρατών-μελών, των περιφερειών, των πόλεων και των τοπικών κοινοτήτων, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως θερμοκρασιακά κύματα, πλημμύρες, ξηρασίες και πυρκαγιές, που συνδέονται άμεσα με την κλιματική αλλαγή. Η EU Adaptation Strategy θεμελιώνεται σε τέσσερις βασικούς πυλώνες, την βελτίωση της γνώσης και παρακολούθησης των κινδύνων, την ενίσχυση της ετοιμότητας και της ανθεκτικότητας, την προώθηση των επενδύσεων και της χρηματοδότησης για δράσεις προσαρμογής και την ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Ο πρώτος πυλώνας αφορά τη βελτίωση της γνώσης και της παρακολούθησης των κλιματικών κινδύνων, μέσω ανάπτυξης εργαλείων αξιολόγησης κινδύνου, χαρτογράφησης περιοχών ευάλωτων σε φυσικές καταστροφές και συλλογής δεδομένων σε πραγματικό χρόνο. Η στρατηγική προβλέπει την ενσωμάτωση επιστημονικών δεδομένων και προβλέψεων κλιματικών σε εθνικά και τοπικά σχέδια προσαρμογής, δημιουργώντας μία βάση για τεκμηριωμένες αποφάσεις. Η εστίαση στη γνώση επιτρέπει στα κράτη-μέλη να αναγνωρίζουν τις περιοχές υψηλού κινδύνου και να προσαρμόζουν κατάλληλα τις πολιτικές και υποδομές τους, μειώνοντας τις πιθανές απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, οικονομικούς πόρους και φυσικό κεφάλαιο.

Ο δεύτερος πυλώνας της στρατηγικής επικεντρώνεται στην ενίσχυση της ετοιμότητας και της ανθεκτικότητας των κοινωνιών και των υποδομών. Αυτό περιλαμβάνει την εφαρμογή μέτρων πρόληψης, όπως σύγχρονα συστήματα προειδοποίησης για πλημμύρες και ξηρασίες, ενίσχυση των αμυντικών υποδομών, προσαρμογή κτιριακών και αστικών δομών στις νέες κλιματικές συνθήκες και εκπαίδευση πολιτών και δημόσιων υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των κλιματικών καταστροφών. Η στρατηγική δίνει έμφαση στη διατομεακή προσέγγιση, ενσωματώνοντας την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στους τομείς της γεωργίας, της ενέργειας, των μεταφορών και της υγείας, ώστε να ελαχιστοποιούνται οι αλυσιδωτές επιπτώσεις ακραίων φαινομένων.

Ο τρίτος πυλώνας επικεντρώνεται στην ενίσχυση των επενδύσεων και της χρηματοδότησης για δράσεις προσαρμογής. Η στρατηγική προτείνει τη σύσταση ευρωπαϊκών και εθνικών ταμείων, καθώς και τη διευκόλυνση πρόσβασης σε χρηματοδότηση για τοπικές και περιφερειακές αρχές που υλοποιούν έργα προσαρμογής. Επιπλέον, προωθείται η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα σε επενδύσεις σε ανθεκτικές υποδομές και τεχνολογίες πρόληψης, ενισχύοντας την οικονομική βιωσιμότητα των δράσεων και την ελαχιστοποίηση των κινδύνων για τις επιχειρήσεις και τους πολίτες. Μέσα από αυτήν την προσέγγιση, η στρατηγική στοχεύει στην αξιοποίηση των διαθέσιμων οικονομικών εργαλείων ώστε να υποστηρίζονται τόσο βραχυπρόθεσμες όσο και μακροπρόθεσμες πολιτικές προσαρμογής.

Ο τέταρτος πυλώνας αφορά την ενίσχυση της συνεργασίας και του συντονισμού σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η στρατηγική προωθεί την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, τη συνεργασία σε έρευνα και καινοτομία για τεχνολογίες προσαρμογής και την εναρμόνιση πολιτικών μεταξύ κρατών-μελών. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην ενσωμάτωση των πολιτικών προσαρμογής σε ευρωπαϊκά πλαίσια όπως η Πράσινη Συμφωνία (European Green Deal) και το Ταμείο Ανθεκτικότητας, εξασφαλίζοντας συντονισμένη δράση και μέγιστη αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων μέτρων.

Η στρατηγική της ΕΕ για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή αναγνωρίζει επίσης τη σχέση της κλιματικής αλλαγής με τη μετανάστευση. Οι ακραίες καιρικές συνθήκες και οι φυσικές καταστροφές οδηγούν σε εντοπισμένες ή διασυννοριακές μετακινήσεις πληθυσμών, ενώ η προσαρμογή σε τοπικό επίπεδο μειώνει τις πιέσεις

και προλαμβάνει ανθρωπιστικές κρίσεις. Η στρατηγική προωθεί την ενίσχυση ανθεκτικών κοινοτήτων και υποδομών σε περιοχές υψηλού κινδύνου, συμβάλλοντας τόσο στην προστασία των πολιτών όσο και στη διατήρηση της κοινωνικής και οικονομικής σταθερότητας.

Συνολικά, η EU Adaptation Strategy (2021) παρέχει ένα ολοκληρωμένο και πολυεπίπεδο πλαίσιο πολιτικών και μέτρων, συνδέοντας την επιστημονική γνώση με την εφαρμογή στην πράξη, την περιβαλλοντική προστασία με την κοινωνική και οικονομική ανθεκτικότητα και τη συνεργασία σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η στρατηγική ενισχύει την ικανότητα της Ευρώπης να αντιμετωπίζει τις τρέχουσες και μελλοντικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, προωθεί τη βιώσιμη ανάπτυξη και διασφαλίζει ότι οι δράσεις προσαρμογής εφαρμόζονται με συνοχή, διαφάνεια και αποτελεσματικότητα.

Η ανάλυση της ευρωπαϊκής και της ελληνικής νομοθεσίας σχετικά με την κλιματική αλλαγή και τη μετανάστευση δείχνει ότι, παρά τις κοινές αρχές και τους κοινούς στόχους, υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις στην εφαρμογή τους σε εθνικό επίπεδο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση καθορίζει ένα συνεκτικό νομικό πλαίσιο που στοχεύει στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου, την προώθηση της πράσινης μετάβασης και την ενίσχυση της κοινωνικής και περιβαλλοντικής ανθεκτικότητας. Μέσω κανονισμών, οδηγιών και συμφωνιών όπως ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος και το New Pact on Migration and Asylum, η ΕΕ προάγει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, τη διαφάνεια στις διαδικασίες ασύλου και τη βιώσιμη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Η ελληνική νομοθεσία ενσωματώνει σε μεγάλο βαθμό τις ευρωπαϊκές απαιτήσεις, ιδιαίτερα στον τομέα της κλιματικής αλλαγής μέσω του Εθνικού Κλιματικού Νόμου, και στον τομέα της μετανάστευσης μέσω του Κώδικα Μετανάστευσης και των διαδικασιών ασύλου. Παράλληλα, η Ελλάδα προσπαθεί να προσαρμοστεί σε ευρωπαϊκά πρότυπα προστασίας περιβάλλοντος και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αντιμετωπίζοντας ωστόσο νομικές και διοικητικές προκλήσεις, όπως η συμμόρφωση με σχέδια διαχείρισης κινδύνων και η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Συνολικά, η σύγκλιση ευρωπαϊκών και ελληνικών πολιτικών δείχνει ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης απαιτεί συστηματική, πολυεπίπεδη και συνεκτική προσέγγιση, η οποία συνδυάζει νομικό πλαίσιο, κοινωνική πολιτική, προστασία περιβάλλοντος και διεθνή συνεργασία. Η προοπτική αυτή υπογραμμίζει την ανάγκη για συνεχή επαγρύπνηση, αναθεώρηση και συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών ώστε να επιτευχθεί η βιωσιμότητα και η κοινωνική συνοχή σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

4.3 Εθνική νομοθεσία - μετανάστευση

Η εθνική νομοθεσία για την μετανάστευση αποτελεί βασικό εργαλείο άσκησης κρατικής πολιτικής, καθώς είναι αρμόδια για την ρύθμιση, τόσο της εισόδου, την παραμονή, όσο και την ένταξη των αλλοδαπών στο εσωτερικό μιας χώρας. Η διαμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου των χωρών δεν αποτελεί αποκλειστική υπόθεση των κρατών, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κανόνων που διαμορφώνεται από το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εθνική νομοθεσία λοιπόν καλείται να ισορροπήσει τον έλεγχο ανάμεσα στον έλεγχο των συνόρων και στην υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών. (Υπηρεσία Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, 2011)

Η εθνική νομοθεσία επηρεάζεται στο σύνολο της από το πλαίσιο που ορίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Ειδικότερα, οι εθνικές ρυθμίσεις δεν λειτουργούν μεμονωμένα αλλά επηρεάζουν στο σύνολό της ένα σύνολο κανόνων που αποσκοπούν στην διασφάλιση κοινών προτύπων προστασίας. (Υπηρεσία Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, 2011)

Συνοψίζοντας, η εθνική νομοθεσία για την μετανάστευση αποτελεί ένα δυναμικό και εξελισσόμενο πεδίο, το οποίο αντανakλά τόσο τις εσωτερικές ανάγκες ενός κράτους, όσο και τις διεθνείς συμβάσεις. Προϋπόθεση όλων των παραπάνω είναι η εξασφάλιση ανάμεσα στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και στην προστασία των δικαιωμάτων των ανθρώπων που μετακινούνται. Η αποτελεσματική ρύθμιση λοιπόν της μετανάστευσης προϋποθέτει συνεχή προσαρμογή των κανόνων, με στόχο την επίτευξη μιας ισορροπίας ανάμεσα στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και την προστασία των δικαιωμάτων των ανθρώπων που μετακινούνται.

Πίνακας 4-3: Εθνική νομοθεσία - μετανάστευση

Νομοθεσία	Κατηγορία	Περιγραφή
Νόμος 1975/1991	Μετανάστευση	Πρώτη οργανωμένη προσπάθεια ρύθμισης της εισόδου, παραμονής και εργασίας αλλοδαπών στην Ελλάδα.
Νόμος 2910/2001	Μεταναστευτική Πολιτική	Περιλαμβάνει διαδικασίες νομιμοποίησης μεγάλου αριθμού αλλοδαπών.
Νόμος 3386/2005	Μετανάστευση και κοινωνική Ένταξη	Εκσυγχρονίζει τη μεταναστευτική πολιτική, ρυθμίζει άδειες διαμονής και ενισχύει μέτρα ένταξης μεταναστών.
Νόμος 3838/2010	Πολιτικά Δικαιώματα	Εισάγει αλλαγές στην απόδοση ελληνικής ιθαγένειας σε παιδιά μεταναστών και δικαίωμα συμμετοχής σε τοπικές εκλογές.
Νόμος 3907/2011	Άσυλο	Εναρμονίζεται με ευρωπαϊκές οδηγίες για το άσυλο, δημιουργεί Υπηρεσία Ασύλου και ρυθμίζει διαδικασίες επιστροφής παράτυπων μεταναστών.

Πηγή: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ)

Νόμος 1975/1991

Ο Νόμος 1957/1991 αποτελεί την πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια της ελληνικής πολιτείας να ρυθμίσει το φαινόμενο της μετανάστευσης δίνοντας προτεραιότητα κατά κύριο λόγο στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και όχι στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών. Προβλέπει αυστηρές προϋποθέσεις για την νόμιμη είσοδο, παραμονή και εργασία των αλλοδαπών, απαιτώντας άδειες παραμονής και εργασίας. (Ασύλου Υ. Μ., Νόμος 1975/1991 , 1991)

Την ίδια στιγμή ο νόμος παρατυποήσουςε την παράνομη μετανάστευση, μέσω αλληπάλληλων απελάσεων και κυρώσεων, τόσο για τους ίδιους τους μετανάστες, όσο και για τους εργοδότες που τους απασχολούσαν. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο νόμος δεν περιλάμβανε μέτρα κοινωνικής ένταξης ή προστασίας, με αποτέλεσμα να συμβάλει στην αύξηση της παράνομης μετανάστευσης και να θεωρείται ανεπαρκής. (Υπηρεσία Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, 2011)

Ο συγκεκριμένος νόμος αντανakλούσε την εντύπωση ότι η μετανάστευση αντιμετωπιζόταν κυρίως ως ζήτημα ασφάλειας και διοικητικού ελέγχου και όχι ως κοινωνικό ή οικονομικό φαινόμενο. Ο νόμος λοιπόν, παρά την προσπάθεια που έγινε για να διαμορφώσει ένα ορθό πλαίσιο οργάνωσης και καταπολέμησης του φαινομένου, δημιουργήθηκαν αλληπάλληλες αρνητικές συνέπειες. Πιο συγκεκριμένα, δημιουργήθηκαν κοινωνικές και διοικητικές πιέσεις καθώς ένα πολύ μεγάλο μέρος των μεταναστών παρέμενε σε καθεστώς αβεβαιότητας. Έτσι λοιπόν, ο νόμος λειτούργησε περισσότερο ως μεταβατικό στάδιο στην εξέλιξη της μεταναστευτικής πολιτικής της Ελλάδας, ανοίγοντας τον δρόμο για πιο ολοκληρωμένες και ρυθμιστικές προσεγγίσεις τα επόμενα χρόνια.

Νόμος 2910/2001

Ο Νόμος 2910/2001 αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στην μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας, καθώς επιχείρησε να διορθώσει αδυναμίες του προηγούμενου πλαισίου και να διαχειριστή μια πιο οργανωμένη παρουσία μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα, ο νόμος καθόρισε κατηγορίες αδειών παραμονής που ήδη διέμεναν στην χώρα χωρίς τα κατέχουν τα απαραίτητα έγγραφα. Καθόρισε άδειες παραμονής και συνέδεσε την νόμιμη διαμονή με την εργασία και την ασφάλιση εντάσσοντας τους μετανάστες στην οικονομική και κοινωνική ζωή των χωρών που διέμεναν. Ωστόσο, και αυτό ο νόμος με την σειρά του όπως και ο προηγούμενος διατηρούσε γραφειοκρατικές δυσκολίες και περιορισμούς γεγονότος που εμπόδιζε σε μεγάλο βαθμό την ανάδειξη αποτελεσματικών αναγκών για περαιτέρω ρυθμίσεις. (Ασλυλου, 2001)

Η εφαρμογή του νόμου αντιμετώπιζε σημαντικές δυσκολίες κατά την εφαρμογή του κυρίως λόγω της πολυπλοκότητας των διαδικασιών και της έλλειψης επαρκούς διοικητικής υποστήριξης. Πιο συγκεκριμένα, οι δημόσιες υπηρεσίες δεν ήταν πλήρως προετοιμασμένες γεγονός που οδήγησε σε ταλαιπωρία των μεταναστών. Επιπρόσθετα, η εξάρτηση της άδειας παραμονής και οι συνεχές ανασφάλειές που δημιουργούνταν, πολλοί μετανάστες κινδύνευαν να χάσουν το νόμιμο καθεστώς τους σε περιόδους ανεργίας ή αδήλωτης εργασίας.

Τα προβλήματα αυτά ανέδειξαν τα όρια μιας πολιτικής που εστιάζουν κυρίως στον έλεγχο και λιγότερο στην ουσιαστική κοινωνική ένταξη. Τα επόμενα χρόνια προωθήθηκαν νέες μεταρρυθμιστικές ρυθμίσεις που ως κύριο μέλημα έχουν την βελτίωση των όρων διαβίωσής των μεταναστών. Ο νόμος συνέβαλε σημαντικά στην διαμόρφωση μιας πιο ολοκληρωμένης πολιτικής αναγνωρίζοντας την ανάγκη για ισορροπία ανάμεσα στη ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών και στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών.

Νόμος 3386/2005

Ο Νόμος 3386/2005 αποτέλεσε σημαντική εξέλιξη της ελληνικής νομοθετικής πολιτικής

επιχειρώντας να δημιουργήσει ένα πιο σαφές και ολοκληρωμένο πλαίσιο διαχείρισης των μεταναστών ροών. Ο νόμος ρύθμιζε αναλυτικά την είσοδο, την διαμονή και την εργασία των τρίτων χωρών, ενώ εισήγαγε πιο συστηματικές κατηγορίες αδειών παραμονής συνδέοντας τις με την απασχόληση και την κοινωνική ασφάλιση. (Ασύλου Υ. Μ., Νόμος 3386/2005 , 2005)

Για πρώτη φορά δόθηκε έμφασή στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών αναγνωρίζοντας την ανάγκη συμμετοχής τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή της χώρας. Δημιουργήθηκαν ωστόσο παρά τις βελτιώσεις του νόμου την ανάγκη για περαιτέρω βελτιώσεις των νομοθετικών διατάξεων ανάγκη για περαιτέρω μεταρρυθμίσεις.

Ο Νόμος 3386/2005 προσπάθησε να ενίσχυση τον κρατικό έλεγχο της μετανάστευσης μέσω αυστηριοποίησης των καταγραφών παρακολούθησης των μεταναστευτικών ροών. Την ίδια στιγμή προέβλεψε κυρώσεις για την παράνομη διαμονή και εργασία, ενισχύοντας την διάσταση της αποτροπής. Η αυστηριοποίηση των ελέγχων συχνά περιόρισε αισθητά την ευελιξία του συστήματος, καθιστώντας δύσκολη την προσαρμογή σε κοινωνικές οικονομικές συνθήκες.

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι ο νόμος ανέδειξε και τον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κοινωνικών φορέων στη διαχείριση της μετανάστευσης, αν και η συμβολή τους παρέμεινε περιορισμένη στην πράξη. Η εφαρμογή του εξαρτήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τη διοικητική ικανότητα και τις υποδομές, οι οποίες δεν ήταν πάντοτε επαρκείς, οδηγώντας σε ανισότητες και καθυστερήσεις.

Νόμος 3838/2010

Ο Νόμος 3838/2010 αποτέλεσε μια από τις σημαντικότερες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις της ελληνικής μετανάστευσης και ιθαγένειας, καθώς διευκόλυνε τα παιδιά των μεταναστών που γεννιούνταν ή μεγάλωναν στην Ελλάδα καθώς και τους μακροχρόνια διαμένοντας αλλοδαπούς να αποκτήσουν ελληνική ιθαγένεια. Την ίδια στιγμή διευκόλυνε την συμμετοχή των νόμιμων μεταναστών να ενταχθούν στην κοινωνική και πολιτική ζωή της χώρας. (Ασύλου Υ. Μ., Νόμος 3838/2010, 2010)

Ο νόμος αυτός δημιούργησε μια διαφορετική οπτική αντιμετώπιση των μεταναστών στην κοινωνική ζωή καθώς έστρεψε το ενδιαφέρον της στην ένταξη των ανθρώπων αυτών στα δρόμενα της χώρας. Από την άλλη ωστόσο δημιούργησε αλλεπάλληλες κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις αποδεικνύοντας την δυσκολία εφαρμογής του.

Ο Νόμος 3386/2005 επιχείρησε να ενισχύσει τον κρατικό έλεγχο της μετανάστευσης μέσα από αυστηρότερες διαδικασίες καταγραφής και παρακολούθησης των μεταναστευτικών ροών. Εισήγαγε μηχανισμούς που στόχευαν στην καλύτερη οργάνωση των υπηρεσιών και στη διασύνδεση διαφορετικών διοικητικών φορέων, προκειμένου να υπάρχει πιο αποτελεσματική εποπτεία.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι ο νόμος ανέδειξε και τον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης και των κοινωνικών φορέων στη διαχείριση της μετανάστευσης, αν και η συμβολή τους παρέμεινε περιορισμένη στην πράξη. Η εφαρμογή του εξαρτήθηκε σε μεγάλο βαθμό από τη διοικητική ικανότητα και τις υποδομές, οι οποίες δεν ήταν πάντοτε επαρκείς, οδηγώντας σε ανισότητες και καθυστερήσεις. Έτσι, παρά τις φιλοδοξίες του για ένα πιο ολοκληρωμένο σύστημα, ο νόμος κατέδειξε τα όρια της διοικητικής μεταρρύθμισης χωρίς παράλληλη ενίσχυση των θεσμών και των υπηρεσιών.

Νόμος 3907/2011

Ο Νόμος 3907/2011 αποτέλεσε μια κρίσιμη μεταρρύθμιση στην μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας, καθώς εισήγαγε για πρώτη φορά στην ιστορία ένα οργανωμένο θεσμικό πλαίσιο ασύλου και την υποδοχή των μεταναστών. Σκοπός του νόμου είναι η δημιουργία υπηρεσίας ασύλου με την αρμοδιότητα διεθνούς προστασίας καταγραφής και άμεσης διαχείρισης των νεοσειχαχθέντων μεταναστών. (Ασύλου Υ. Μ., Νόμος Ν 3908/2011, 2011)

Ο νόμος ενσωμάτωσε νέες οδηγίες, επιδιώκοντας την συμμόρφωση της Ελλάδας με τα πρότυπα της ΕΕ σε θέματα που αφορούν το άσυλο. Ενισχύει τον διαχωρισμό μεταξύ μεταναστευτικής πολιτικής συμβάλλοντας στην βελτίωση της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών. Ενίσχυσε τον διαχωρισμό μεταξύ μεταναστευτικής πολιτικής και πολιτικής ασύλου, συμβάλλοντας στην βελτίωση της διαχείρισης μεταναστευτικών ροών.

Ο Νόμος 3907/2011 έδωσε ιδιαίτερη έμφαση και στη διαδικασία των επιστροφών, θεσπίζοντας ένα πιο οργανωμένο σύστημα για την απομάκρυνση όσων δεν δικαιούνται διεθνή προστασία. Στο πλαίσιο αυτό, εισήχθησαν κανόνες για την εθελούσια επιστροφή, αλλά και για την κράτηση υπό προϋποθέσεις, επιχειρώντας να εξισορροπήσουν την ανάγκη ελέγχου με τον σεβασμό των δικαιωμάτων των μεταναστών. Παράλληλα, καθορίστηκαν διαδικαστικές εγγυήσεις, όπως το δικαίωμα προσφυγής και η ενημέρωση των ενδιαφερομένων, στοιχείο που ευθυγραμμίζεται με τα ευρωπαϊκά πρότυπα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η εφαρμογή αυτών των διατάξεων ανέδειξε σημαντικές προκλήσεις. Οι καθυστερήσεις στην εξέταση αιτημάτων ασύλου, η υπερφόρτωση των αρμόδιων υπηρεσιών και οι ελλείψεις σε υποδομές υποδοχής περιόρισαν την αποτελεσματικότητα του νόμου. Επιπλέον, παρά τη θεσμική πρόοδο, η διάκριση μεταξύ αιτούντων άσυλο και παράτυπων μεταναστών δεν ήταν πάντα σαφής στην πράξη, γεγονός που δημιούργησε προβλήματα τόσο στη διαχείριση όσο και στην προστασία των δικαιωμάτων. Έτσι, ο νόμος αποτέλεσε σημαντικό βήμα εκσυγχρονισμού, αλλά ταυτόχρονα ανέδειξε την ανάγκη για συνεχή ενίσχυση των διοικητικών μηχανισμών και περαιτέρω προσαρμογή στις πραγματικές συνθήκες.

4.4 Ευρωπαϊκή νομοθεσία - μετανάστευση

Η ευρωπαϊκή νομοθεσία για τη μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο και πολυεπίπεδο σύστημα κανόνων που ρυθμίζει την είσοδο, τη διαμονή και την προστασία πολιτών τρίτων χωρών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσπαθούν να συνδυάσει την ανάγκη για έλεγχο των συνόρων με τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών και των προσφύγων. (Migration, 2024)

Η ευρωπαϊκή πολιτική μετανάστευσης στηρίζεται σε μια σειρά κανονισμών και οδηγιών που έχουν υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως η Σύμβαση του Δουβλίνου και η Συνθήκη Σένγκεν. Οι ρυθμίσεις αυτές καθορίζουν ποιο κράτος-μέλος είναι υπεύθυνο για την εξέταση αιτήσεων ασύλου και διευκολύνουν την ελεύθερη κυκλοφορία εντός του χώρου Σένγκεν. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων άσυλο, σύμφωνα με τις αρχές του διεθνούς δικαίου και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. (Migration, 2024)

Τέλος, η ευρωπαϊκή προσέγγιση στη μετανάστευση εξελίσσεται συνεχώς, με στόχο την καλύτερη διαχείριση των ροών και την ενίσχυση της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών. Η ανάγκη για μια πιο ενιαία και αποτελεσματική μεταναστευτική πολιτική καθίσταται ολοένα και πιο επιτακτική, ιδιαίτερα υπό το φως των σύγχρονων γεωπολιτικών και ανθρωπιστικών προκλήσεων. (Migration, 2024)

Πίνακας 4-4: Ευρωπαϊκή νομοθεσία - μετανάστευση

Νομοθεσία	Κατηγορία	Περιγραφή
Σύμβαση της Γενεύης	Διεθνές Δίκαιο / Προστασία Προσφύγων	Θεμελιώδης διεθνής σύμβαση που καθορίζει ποιος θεωρείται πρόσφυγας και ποια δικαιώματα έχει. Κατοχυρώνει την αρχή της μη επαναπροώθησης (non-refoulement), δηλαδή την απαγόρευση επιστροφής προσφύγων σε χώρες όπου κινδυνεύει η ζωή ή η ελευθερία τους.
Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης για το Καθεστώς των Προσφύγων	Διεθνές Δίκαιο / Προστασία Προσφύγων	Συμπληρωματικό της Σύμβασης της Γενεύης (1951), καταργεί τους χρονικούς και γεωγραφικούς περιορισμούς της αρχικής σύμβασης, επεκτείνοντας την προστασία των προσφύγων παγκοσμίως. Διατηρεί τον ίδιο ορισμό του πρόσφυγα και τις βασικές αρχές, όπως η μη επαναπροώθηση.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Ένωση

Σύμβαση της Γενεύης

Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 (κυρώθηκε από την Ελλάδα το 1959) είναι η πρώτη διεθνής συμφωνία που καθόρισε ποιος θεωρείται πρόσφυγας, καθώς και τα δικαιώματά του και τις υποχρεώσεις των κρατών, με βασικότερη την αρχή της «μη επαναπροώθησης». Καλύπτει άτομα που διώκονται λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή κοινωνικής ομάδας. Υπογράφηκε από περίπου 140 χώρες και δημιουργήθηκε για να αντιμετωπίσει τις συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. (UNHCR The UN Refugee Greece)

Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης

Το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967) αποτελεί μία από τις σημαντικότερες διεθνείς νομικές πράξεις στον τομέα της προστασίας των προσφύγων και συνδέεται άμεσα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Υιοθετήθηκε στη Νέα Υόρκη με σκοπό να επεκτείνει την εφαρμογή της Σύμβασης του 1951, η οποία αρχικά είχε περιορισμούς τόσο χρονικούς όσο και γεωγραφικούς. Το Πρωτόκολλο κατάργησε αυτούς τους περιορισμούς, καθιστώντας το καθεστώς προστασίας πιο καθολικό.

Η Σύμβαση του 1951 κάλυπτε αρχικά μόνο πρόσωπα που είχαν γίνει πρόσφυγες λόγω γεγονότων που συνέβησαν πριν από την 1η Ιανουαρίου 1951 και κυρίως στην Ευρώπη. Με το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης, αυτοί οι περιορισμοί αφαιρέθηκαν, επιτρέποντας την προστασία προσφύγων ανεξάρτητα από το πότε και πού προέκυψε ο εκτοπισμός τους.

Το Πρωτόκολλο διατηρεί τον βασικό ορισμό του πρόσφυγα, δηλαδή το άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του λόγω βάσιμου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Τα κράτη που το έχουν υπογράψει υποχρεούνται να προστατεύουν τα άτομα αυτά και να μην τα επιστρέφουν σε χώρες όπου κινδυνεύει η ζωή ή η ελευθερία τους.

Το Πρωτόκολλο ενισχύει τη διεθνή συνεργασία μέσω της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), η οποία έχει κεντρικό ρόλο στην παρακολούθηση της εφαρμογής των κανόνων και στην παροχή βοήθειας προς τα κράτη.

Συνολικά, το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967 αποτελεί κρίσιμη εξέλιξη στο διεθνές προσφυγικό δίκαιο, καθώς κατέστησε το σύστημα προστασίας πιο καθολικό και σύγχρονο. Εξακολουθεί να αποτελεί μέχρι σήμερα το βασικό νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση των προσφυγικών ροών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η Σύμβαση του Δουβλίνου

Στη Σύμβαση του Δουβλίνου το 1990, τέθηκε σε ισχύ το 1997, αποτέλεσε το θεμέλιο για το σύστημα καθορισμού του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης ασύλου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στόχος ήταν η μείωση της μετακίνησης αιτούντων άσυλο εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1999 έφερε κάποιες σημαντικές αλλαγές, μειώνοντας την εξουσία του Συμβουλίου και εισάγοντας πολιτικές στην Ε.Ε. που σχετίζονται με τον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων, το άσυλο, τα δικαιώματα των υπηκόων τρίτων χωρών και τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Συμβούλιο του Τάμπερε

Στο Συμβούλιο του Τάμπερε το 1999 αποφασίστηκε η συνεργασία με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών, η δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου, η διασφάλιση δίκαιης μεταχείρισης για τους υπηκόους τρίτων χωρών και η θέσπιση ενός πλαισίου για τη νόμιμη μετανάστευση και παράλληλα η λήψη μέτρων κατά της παράνομης μετανάστευσης.

Συμβούλιο της Σεβίλλης

Το Συμβούλιο της Σεβίλλης το 2002 επικεντρώθηκε στην αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης, προτείνοντας την ενσωμάτωση μεταναστευτικών ρητρών στις σχέσεις με τρίτες χώρες, την επιτάχυνση των προγραμμάτων επαναπατρισμού αλλά και τη φύλαξη των συνόρων της Ε.Ε

Συμβούλιο Θεσσαλονίκης

Στο Συμβούλιο Θεσσαλονίκης το 2003 αποφασίστηκε η δημιουργία της δύναμης FRONTEX για την φύλαξη των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.

Συμβούλιο Βρυξελλών 2003

Στο Συμβούλιο Βρυξελλών το 2003 εγκρίθηκε το πρόγραμμα της Χάγης : ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τις εξής προτεραιότητες: α) διευκόλυνση νόμιμης μετανάστευσης, καταπολέμησης της "μαύρης εργασίας" και έλεγχο της παράνομης μετανάστευσης, β) η μεταναστευτική πολιτική γίνεται ατζέντα των εξωτερικών υποθέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γ) ενσωμάτωση μεταναστών και δ) κοινό σύστημα απόδοσης ασύλου για την Ε.Ε.

Συμβούλιο Βρυξελλών 2005

Το Συμβούλιο Βρυξελλών το 2005 σηματοδοτήθηκε από μια σημαντική στροφή στη μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ, υιοθετώντας την «Παγκόσμια Προσέγγιση της Μετανάστευσης». Ενέκρινε άμεσες δράσεις προτεραιότητας για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, εστιάζοντας στη συνεργασία με τρίτες χώρες (χώρες προέλευσης και διέλευσης). Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ανάγκη ενίσχυσης του διαλόγου με τα αφρικανικά κράτη, με αφορμή τις αυξημένες ροές, ειδικά προς την Ισπανία.

Συμβούλιο Βρυξελλών 2007

Στο Συμβούλιο Βρυξελλών του 2007 αποφασίστηκε η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών για την περίοδο 2007-2013.

Συμβούλιο Βρυξελλών 2008

Στο Συμβούλιο Βρυξελλών του 2008 εγκρίθηκε το Ευρωπαϊκού Συμφώνου για την Μετανάστευση και το Άσυλο αναλαμβάνει πέντε θεμελιώδεις δεσμεύσεις, οι οποίες θα συνεχίσουν να μετουσιώνονται σε συγκεκριμένα μέτρα, ιδίως στο πρόγραμμα που θα διαδεχθεί το 2010 το πρόγραμμα της Χάγη: α) οργάνωση της νόμιμης μετανάστευσης βάσει των δυνατοτήτων κάθε κράτους-μέλους (σε επίπεδο αγοράς εργασίας, στέγασης και κοινωνικών υπηρεσιών κ.α.) και ενθάρρυνση της ενσωμάτωσης, β) καταπολέμηση παράνομης μετανάστευσης - επαναπατρισμός, γ) ενίσχυση φύλαξης συνόρων και δ) συγκρότηση της Ευρώπης ως χώρας ασύλου ε) δημιουργία σφαιρικής εταιρικής σχέσης με τις χώρες καταγωγής και διέλευσης ευνοώντας τη συνέργεια μεταξύ μετανάστευσης και ανάπτυξης.

Συμβούλιο Βρυξελλών 2009

Στο Συμβούλιο Βρυξελλών του 2009 ψηφίστηκε το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης (2010-2014): α) μηχανισμός αξιολόγησης συμφωνιών επανεισδοχής, β) συμφωνίες επανεισδοχής με χώρες όπως Αφγανιστάν ή Ιράκ, γ) χρηματοδότηση για υποδομές σε τρίτες χώρες με σκοπό τη διαχείριση της παράνομης μετανάστευσης και δ) διάλογος με τρίτες χώρες για αποφυγή των ανθρωπιστικών τραγωδιών της παράνομης μετανάστευσης (λόγω επικινδυνότητας των μεθόδων).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας

Η Συνθήκη της Λισαβόνας του 2009, κατέστησε το Κοινοβούλιο συννομοθέτη επί ίσοις όροις με το Συμβούλιο, ενισχύοντας καθοριστικά την κοινή ευρωπαϊκή πολιτική για τη μετανάστευση, μετατρέποντας τον τομέα αυτό από διακυβερνητική ευθύνη σε αποκλειστική ή συντρέχουσα αρμοδιότητα της ΕΕ. Ενσωμάτωσε τα ζητήματα ασύλου, ελέγχου συνόρων και ένταξης μεταναστών σε ένα πιο ομοιόμορφο νομικό πλαίσιο, εισάγοντας τη λήψη αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο και ενισχύοντας τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ακόμη και με αυτές τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις, η επίτευξη μιας πραγματικά κοινής μεταναστευτικής πολιτικής αποδείχθηκε δύσκολη, όπως και η επίτευξη ενός ολοκληρωμένου Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου, κυρίως λόγω διαφωνιών μεταξύ των κρατών. Ειδικότερα στον τομέα της μετανάστευσης, η επίτευξη μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής, όπως επιτάσσει η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

Η Οδηγία διαδικασιών 2013/32/EU θεσπίζει τις διαδικασίες που εγγυώνται την διεθνή προστασία.

Η Οδηγία συνθηκών 2013/33/EU που χαλαρώνει τα κριτήρια για την αποδοχή των αιτούντων διεθνούς προστασίας.

Ο Κανονισμός (ΕΥ) 604/2013 που καθορίζει τα κριτήρια και τους μηχανισμούς για με βάση τα οποία τα κράτη μέλη είναι υπεύθυνα για να εξετάσουν μία αίτηση για διεθνή προστασία από υπήκοο τρίτης χώρας ή ανιθαγενή.

Κεφάλαιο 5 : Προτάσεις - Συμπεράσματα

5.1 Προτάσεις

Παρακάτω παρουσιάζεται μια SWOT σχετικά με την ανάλυση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής και της εν δύναμη δυνάμεις, αδυναμίες ευκαιρίες και απειλές, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση και ερμηνεία του.

Πίνακας 5-1: SWOT ανάλυση

Strengths (Δυνάμεις)	Weaknesses (Αδυναμίες)
Εναισθητοποίηση για το κλίμα και τις μεταναστευτικές ροές	Έλλειψη συντονισμένων διεθνών πολιτικών
Διεθνείς οργανισμοί που ασχολούνται με την προστασία περιβάλλοντος και των μεταναστευτικών ροών	Ανεπαρκής χρηματοδότηση για διαχείριση μεταναστευτικών ροών
Επιστημονική γνώση που βοηθούν στην τεκμηρίωση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής - μετανάστευσής	Πολιτικές αντιπαραθέσεις γύρω από τη μετανάστευση - κλιματική αλλαγή
Συνεργασίες μεταξύ αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών	Αδυναμία πολλών χωρών να προσαρμοστούν στην κλιματική αλλαγή
Καινοτόμες λύσεις για προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή	Έλλειψη βασικών υποδομών σε περιοχές υποδοχής
Προγράμματα χρηματοδότησης από διεθνείς οργανισμούς	Δυσκολία συλλογής ακριβών δεδομένων
Ανάπτυξη στρατηγικών πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης	Κοινωνικές εντάσεις στις χώρες υποδοχής
Δυνατότητα ενίσχυσης πολυπολιτισμικών κοινωνιών	Ανεπαρκής νομική αναγνώριση των «κλιματικών προσφύγων»
Καλύτερη κατανόηση της σχέσης περιβάλλοντος - μετανάστευσης	Χρονοβόρες διαδικασίες λήψης αποφάσεων
Ενεργοποίηση ΜΚΟ	Διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης μεταξύ χωρών
Ευκαιρίες για καινοτομία στην πράσινη οικονομία	Ανεπαρκής ενημέρωση του κοινού

Opportunities (Ευκαιρίες)	Threats (Απειλές)
Ανάπτυξη πράσινων θέσεων εργασίας	Αύξηση ακραίων καιρικών φαινομένων
Ενίσχυση διεθνών συμφωνιών για το κλίμα	Μαζικές μεταναστευτικές ροές λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών
Καλύτερη διαχείριση φυσικών πόρων	Πιέσεις σε οικονομίες και κοινωνικές υπηρεσίες
Τεχνολογική καινοτομία στην ενέργεια και τη γεωργία - κτηνοτροφία	Πολιτική αστάθεια σε ευάλωτες περιοχές
Επενδύσεις σε ανθεκτικές υποδομές	Συγκρούσεις για φυσικούς πόρους
Ανάπτυξη πολιτικών βιώσιμης αστικής ανάπτυξης	Αύξηση ξενοφοβίας και κοινωνικών εντάσεων
Δημιουργία νέων πλαισίων προστασίας για κλιματικούς μετανάστες	Επισιτιστική ανασφάλεια
Ενίσχυση διεθνούς συνεργασίας	Αύξηση φτώχειας σε ευάλωτες χώρες
Προώθηση εκπαίδευσης για την κλιματική αλλαγή	Υποβάθμιση οικοσυστημάτων
Καινοτομία στην αγροτική παραγωγή	Αύξηση ανισοτήτων μεταξύ χωρών
Προώθηση κυκλικής οικονομίας	Ανεπαρκής διεθνής συνεργασία

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία

Η αντιμετώπιση λοιπόν της κλιματικής αλλαγής και των συνακόλουθων μεταναστευτικών πιέσεων στην Ελλάδα και στον ευρωπαϊκό χώρο απαιτεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική σε εθνικό επίπεδο και ευρωπαϊκό επίπεδο, συνδυάζοντας πολιτικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές δράσεις.

Αρχικά, προτείνεται η ενίσχυση των προγραμμάτων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, προκειμένου να μειωθεί η εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα και να επιτευχθεί η εθνική δέσμευση για μείωση των εκπομπών CO₂ έως το 2030.

Επίσης, προτείνεται η ενίσχυση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την κλιματική συνείδηση και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, ώστε οι τοπικές κοινότητες να συμμετέχουν ενεργά στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προκλήσεων.

Η δημιουργία οικονομικών κινήτρων για την ανάπτυξη βιώσιμων υποδομών σε αστικά και αγροτικά κέντρα, καθώς και η ενίσχυση συνεργασιών δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για επενδύσεις και ανάπτυξη σε πράσινες τεχνολογίες.

Η ενίσχυση προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας για ευάλωτες ομάδες, περιλαμβανομένων των μεταναστών και των κατοίκων περιοχών υψηλού κινδύνου, εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο την πρόσβασή τους σε βασικές υπηρεσίες και στέγαση.

Η ανάπτυξη προγραμμάτων έρευνας και καινοτομίας στον τομέα της κλιματικής αλλαγής και των μεταναστευτικών προκλήσεων, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο τη συλλογή δεδομένων και την αξιολόγηση πολιτικών.

Η συνεχής αξιολόγηση και αναθεώρηση των εθνικών πολιτικών, ώστε να ανταποκρίνονται στις μεταβαλλόμενες κλιματικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες.

Προτείνεται η ενίσχυση ευρωπαϊκών μηχανισμών παρακολούθησης και εκτίμησης των κινδύνων από ακραία καιρικά φαινόμενα, ώστε να υποστηρίζονται οι εθνικές πολιτικές.

Η ενίσχυση εκστρατειών ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης για την κλιματική αλλαγή και τη μετανάστευση, ώστε οι πολίτες και οι τοπικές κοινότητες να συμμετέχουν ενεργά στην εφαρμογή πολιτικών και μέτρων προσαρμογής.

Η ενίσχυση συνεργασιών μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, με στόχο την υλοποίηση πράσινων έργων και βιώσιμων υποδομών.

Η συμμετοχή της επιστημονικής κοινότητας των ΜΚΟ και των κοινωνικών φορέων στην ανάπτυξη και υλοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων, ώστε να εξασφαλίζεται συνοχή και αποτελεσματικότητα.

Τέλος, συνιστάται η διαρκής αξιολόγηση των πολιτικών και η προσαρμογή τους σε βάθος χρόνου, ώστε η Ευρωπαϊκή Ένωση να παραμείνει προετοιμασμένη και ανθεκτική απέναντι στις περιβαλλοντικές και κοινωνικές προκλήσεις του μέλλοντος.

5.2 Συμπεράσματα

Στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας αποδείχθηκε ότι και οι δύο αυτές έννοιες που εξετάζονται, τόσο ως προς τα αίτια, όσο και ως προς τις επιπτώσεις τους συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους. Αυτό συμβαίνει, γιατί η κλιματική αλλαγή λειτουργεί πολλές φορές ως καταλύτης του φαινομένου, ωθώντας με αυτόν τον τρόπο όλο και περισσότερο ανθρώπους σε αναγκαστική μετακίνηση.

Εκτός από τις κατεξοχήν αιτίες εκτοπισμού των ανθρώπων από την πατρίδα τους, όπως είναι οι ένοπλες συγκρούσεις, προστίθενται και αίτια, όπως οι πλημύρες, οι ακραίοι καύσωνες, οι κατολισθήσεις, η ξηρασία και η έλλειψη νερού. Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής λειτουργεί ως ένας «πολλαπλασιαστής απειλών», καθώς επιδεινώνει σε ένα μεγάλο βαθμό κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές εντάσεις.

Σημαντικό είναι επίσης ότι η κλιματική αλλαγή επηρεάζει τις μεταναστευτικές ροές τόσο άμεσα, όσο και έμμεσα. Άμεσα, μέσω ακραίων καιρικών φαινομένων που αναγκάζουν πληθυσμούς να εγκαταλείψουν τις περιοχές τους, και έμμεσα, μέσω των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων που συσσωρεύονται με την πάροδο του χρόνου. Οι έμμεσες επιπτώσεις περιλαμβάνουν τη μείωση της γεωργικής παραγωγής, την απώλεια εισοδήματος, την αύξηση της επισιτιστικής ανασφάλειας και την επιδείνωση των κοινωνικών συνθηκών, οι οποίες με τη σειρά τους οδηγούν σε εσωτερική ή διεθνή μετανάστευση.

Στην ποιοτική αναλύση η επιστημονική βιβλιογραφία τονίζει ότι η σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και μετανάστευσης χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας. Η μετανάστευση σπάνια αποτελεί το άμεσο και αποκλειστικό αποτέλεσμα περιβαλλοντικών μεταβολών. Αντίθετα, η κλιματική αλλαγή λειτουργεί συχνά ως ένας παράγοντας που ενισχύει ήδη υπάρχουσες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές πιέσεις. Σε περιοχές που αντιμετωπίζουν ήδη προβλήματα φτώχειας, ανεργίας, πολιτικής αστάθειας ή περιορισμένης πρόσβασης σε φυσικούς πόρους, οι περιβαλλοντικές αλλαγές μπορούν να επιδεινώσουν τις συνθήκες διαβίωσης και να ενισχύσουν τις τάσεις μετακίνησης των πληθυσμών. Για τον λόγο αυτό, η σύγχρονη επιστημονική προσέγγιση αντιμετωπίζει την κλιματική μετανάστευση ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης περιβαλλοντικών, κοινωνικών και οικονομικών

παραγόντων.

Στην ποσοτική ανάλυση καταδεικνύται ότι με σαφήνεια ότι η κλιματική αλλαγή συνιστά καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης των μεταναστευτικών ροών, κυρίως μέσω φαινομένων όπως της όξυνσης της φτώχειας, της ανεργίας και γενικότερα της κοινωνικής ευαλωτότητας. Η αυξανόμενη ένταση και πολυπλοκότητα των πληθυσμιακών μετακινήσεων, η γεωγραφική διαφοροποίησή τους, καθώς και η στενή σύνδεσή τους τόσο με ακραία όσο και με σταδιακά κλιματικά φαινόμενα, αναδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη για συντονισμένες πολιτικές παρεμβάσεις από τους αρμόδιους φορείς σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Παράλληλα, την ίδια στιγμή η συστηματική συλλογή, ανάλυση και αξιοποίηση ποσοτικών δεδομένων αποτελεί κρίσιμο εργαλείο για την κατανόηση, την πρόβλεψη και την αποτελεσματική αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Η ενσωμάτωση των δεδομένων αυτών στη διαδικασία χάραξης πολιτικής δύναται να ενισχύσει την ετοιμότητα, την προσαρμοστικότητα και την ανθεκτικότητα των κοινωνιών απέναντι στις σύγχρονες περιβαλλοντικές κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν οι χώρες στοχεύοντας σε μια πιο ισορροπημένη κοινωνία που θα στοχεύει στην ισόρροπη ανάπτυξη των κοινωνιών υπό το πρίσμα της βιώσιμης ανάπτυξης.

Στον ελλαδικό χώρο η Ελλάδα κατέχει ιδιαίτερη θέση στο ευρωπαϊκό μεταναστευτικό σύστημα, καθώς αποτελεί ένα από τα βασικά εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σημαντικό σημείο εισόδου μεταναστών και προσφύγων προς τον ευρωπαϊκό χώρο. Η γεωγραφική της θέση στη νοτιοανατολική Ευρώπη την καθιστά άμεσα συνδεδεμένη με τις μεταναστευτικές εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στη Μεσόγειο και στις γειτονικές περιοχές. Παράλληλα, η χώρα συγκαταλέγεται στις περιοχές που επηρεάζονται ιδιαίτερα από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, λόγω της γεωγραφικής μορφολογίας της και της πολυμορφίας των περιοχών της, όπως η αύξηση της θερμοκρασίας, οι συχνότερες και εντονότερες δασικές πυρκαγιές, οι περίοδοι παρατεταμένης ξηρασίας καθώς και η διάβρωση των ακτών. Οι εξελίξεις αυτές επηρεάζουν σημαντικούς τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως ο αγροτικός τομέας και ο τουρισμός αλλά και την καθημερινή ζωή των κατοίκων καθώς οι αστικές περιοχές αντιμετωπίζουν προβλήματα που σχετίζονται με τα θερμικά κύματα, την αυξημένη ατμοσφαιρική ρύπανση και τη συσσώρευση πληθυσμού,

φαινόμενα που επιβαρύνουν την υγεία και την ποιότητα ζωής των κατοίκων.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, η κλιματική αλλαγή αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά τις μελλοντικές μεταναστευτικές τάσεις. Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής εμφανίζονται με διαφορετική ένταση και μορφή ανάλογα με τη γεωγραφική θέση των χωρών. Η περιοχή της Μεσογείου θεωρείται μία από τις πιο ευάλωτες περιοχές στις επιπτώσεις της κλιματικής μεταβολής, καθώς προβλέπεται αύξηση της θερμοκρασίας, μείωση των βροχοπτώσεων και ενίσχυση των φαινομένων όπως οι παρατεταμένες περίοδοι ξηρασίας και τα ακραία καιρικά γεγονότα. Οι εξελίξεις αυτές ενδέχεται να επηρεάσουν σημαντικά την νότια Ευρώπη αλλά και τις γειτονικές περιοχές της, ιδιαίτερα τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή, όπου ήδη καταγράφονται σημαντικές κοινωνικοοικονομικές προκλήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, η κλιματική αλλαγή μπορεί να λειτουργήσει ως παράγοντας που ενισχύει τις μεταναστευτικές ροές προς την Ευρώπη, αν και σπάνια αποτελεί τον μοναδικό λόγο μετακίνησης των πληθυσμών.

Η κατανόηση των πολύπλοκων αλληλεπιδράσεων μεταξύ περιβαλλοντικών μεταβολών και κοινωνικών διεργασιών είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών αντιμετώπισης των σύγχρονων προκλήσεων. Για την Ελλάδα και τον ευρωπαϊκό χώρο, η έγκαιρη αναγνώριση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και η διαμόρφωση κατάλληλων στρατηγικών προσαρμογής και διαχείρισης της μετανάστευσης αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για τη διασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και της περιφερειακής σταθερότητας στο μέλλον.

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση λοιπόν, των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής απαιτεί την ανάπτυξη ανθεκτικών κοινοτήτων, την προστασία των φυσικών πόρων και τη συνεργασία σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στην Ελλάδα, αυτό σημαίνει ενίσχυση των υποδομών ανθεκτικότητας, βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων, προώθηση σύγχρονων γεωργικών πρακτικών και περιβαλλοντική εκπαίδευση. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών, η ανταλλαγή πληροφοριών και η ανάπτυξη κοινών στρατηγικών συμβάλλουν στη μείωση των κινδύνων και στη διασφάλιση σταθερότητας. Συνολικά, η κλιματική αλλαγή και η μετανάστευση απαιτούν πολυεπίπεδη, μακροπρόθεσμη στρατηγική που συνδυάζει

πολιτικές προστασίας, εκπαίδευση, βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων και διεθνή συνεργασία, ώστε να δημιουργηθεί ένα ασφαλές και βιώσιμο μέλλον για τις επόμενες γενιές.

Η στρατηγική αντιμετώπισης του φαινομένου οφείλει να εστιάσει την προσοχή της στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας των ευάλωτων περιοχών μέσω της διάχυσης της τεχνογνωσίας. Αυτό θα υλοποιηθεί με μια σειρά από επενδύσεις σε υποδομές, που θα αντέχουν στον χρόνο και στην κλιματική αλλαγή, θα προώθουν την αναγεννητική γεωργία αλλά και θα διασφαλίζουν την πρόσβαση σε υδάτινους πόρους στις χώρες προέλευσης, επιτρέποντας στους πληθυσμούς να παραμείνουν στον τόπο τους.

Τα τελευταία χρόνια λόγω έξαρση του φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής δημιουργήθηκε αύξηση των μεταναστευτικών ροών. Για αυτό τον λόγο, οι αρμόδιοι φορείς, όπως οι διεθνείς οργανισμοί και οι κυβερνήσεις των χωρών προσπαθούν να αναπτύξουν ένα πιο ολοκληρωμένο σχέδιο αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών αιτιών της μετανάστευσης. Η Συμφωνία του Παρισιού θεσπίζει ένα πλαίσιο για την κλιματική δράση, το οποίο λαμβάνει υπόψη την ανθρώπινη κινητικότητα με στόχο την αποτροπή, την ελαχιστοποίηση και τη διαχείριση των εκτοπίσεων στο πλαίσιο της κλιματικής κρίσης.

Η κλιματική μετανάστευση υπογραμμίζει την ανάγκη για συνεχείς και λεπτομερείς ποσοτικές αναλύσεις. Η παρακολούθηση των μεταβολών, τόσο σε τοπικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο επιτρέπει την κατανόηση και ερμηνεία των πολύπλοκων σχέσεων μεταξύ κλιματικών φαινομένων, κοινωνικών ανισοτήτων και μεταναστευτικών τάσεων. Επιπλέον, η χρήση ιστορικών δεδομένων και προσομοιώσεων επιτρέπει τη δημιουργία σεναρίων που μπορούν να υποστηρίξουν την πολιτική σχεδίαση, την πρόληψη κρίσεων και την ανάπτυξη στρατηγικών προσαρμογής για τις πιο ευάλωτες κοινότητες.

Ο αποτελεσματικός χειρισμός του μεταναστευτικού φαινομένου προϋποθέτει μια πολυδιάστατη στρατηγική, διεθνή σύμπραξη και μια προσέγγιση βασισμένη στις αρχές του ανθρωπισμού. Οι βασικές συνιστώσες αυτού του πλαισίου περιλαμβάνουν την ενθάρρυνση της νόμιμης και οργανωμένης μετανάστευσης, την ενίσχυση της προστασίας των εκτοπισμένων και των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, την αρμονική ενσωμάτωση των μεταναστών στις κοινωνίες υποδοχής, καθώς και την αντιμετώπιση

των ριζοσπαστικών ιδεολογιών και της παράτυπης μετανάστευσης, με τρόπο που να είναι ταυτόχρονα αποτελεσματικός και να σέβεται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η διαχείριση της κλιματικής μετανάστευσης δεν είναι απλά μια διοικητική υπόθεση είναι μια μεγάλη δοκιμασία για την παγκόσμια αλληλεγγύη μας και για το κατά πόσο θα μπορούσε να κτιστεί ένα βιώσιμο μέλλον.

Η προστασία του περιβάλλοντος, η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και η προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης είναι βασικοί πυλώνες για να διασφαλίσουν έναν πλανήτη στον οποίο οι επόμενες γενιές θα μπορούν να ζουν με ασφάλεια, σταθερότητα και αξιοπρέπεια. Σε έναν τέτοιο κόσμο, η μετακίνηση των ανθρώπων δεν θα αποτελεί αναγκαστική λύση απέναντι στις συνέπειες της περιβαλλοντικής καταστροφής, αλλά μια συνειδητή επιλογή τους στο πλαίσιο της ελευθερίας και της προοπτικής ζωής.

Κλείνοντας, η έννοια του «κλιματικού μετανάστη» δεν έχει ακόμη πλήρως θεσμοθετηθεί στο διεθνές δίκαιο. Παρόλο που ο όρος χρησιμοποιείται ευρέως στην επιστημονική βιβλιογραφία και στη δημόσια συζήτηση, δεν υπάρχει σαφής νομικός ορισμός που να εντάσσει τους πληθυσμούς αυτούς σε ένα συγκεκριμένο καθεστώς προστασίας, όπως συμβαίνει με τους πολιτικούς πρόσφυγες. Αυτό δημιουργεί σημαντικές προκλήσεις για τη διαμόρφωση πολιτικών διαχείρισης και προστασίας των πληθυσμών που αναγκάζονται να μετακινηθούν λόγω περιβαλλοντικών πιέσεων. Ως αποτέλεσμα, πολλοί ερευνητές προτιμούν να χρησιμοποιούν όρους όπως «περιβαλλοντική κινητικότητα» ή «μετανάστευση επηρεαζόμενη από κλιματικούς παράγοντες», οι οποίοι αποδίδουν καλύτερα την πολυπλοκότητα του φαινομένου.

Φορείς - Προγράμματα - Μέτρα - Δράσεις

Παρακάτω παρουσιάζεται μια ανάλυση μέτρων και δράσεων που προτείνονται από διεθνείς και εθνικούς φορείς για την πληρέστερη αντιμετώπιση του φαινομένου.

Πίνακας 5-2 : Φορείς - Προγράμματα - Μέτρα - Δράσεις

Φορέας	Προγράμματα	Μέτρα	Δράσεις
Ευρωπαϊκή Επιτροπή	European Green Deal	Στρατηγικές μείωσης εκπομπών και ενίσχυσης ανθεκτικότητας	Χρηματοδότηση πράσινων έργων και πολιτικών μετανάστευσης
Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM)	Migration, Environment and Climate Change (MECC)	Υποστήριξη κυβερνήσεων για διαχείριση μεταναστευτικών ροών	Έρευνα και προγράμματα για κλιματική μετανάστευση
Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR)	Climate Resilience Projects	Προσαρμογή υποδομών σε καταυλισμούς	Προστασία εκτοπισμένων λόγω κλίματος
Πρόγραμμα Περιβάλλοντος ΟΗΕ (UNEP)	Climate Adaptation Initiatives	Ενίσχυση πολιτικών προσαρμογής	Προγράμματα ενίσχυσης βιώσιμης ανάπτυξης
Παγκόσμια Τράπεζα	Climate Migration Reports & Projects	Επενδύσεις σε ανθεκτικές υποδομές	Χρηματοδότηση έργων
Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ILO)	Green Jobs Programme	Προώθηση βιώσιμης οικονομίας	Δημιουργία «πράσινων» θέσεων εργασίας
Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας - Ελλάδα	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα	Νομοθεσία για κλιματική ουδετερότητα	Μείωση εκπομπών και ανάπτυξη ΑΠΕ
Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου - Ελλάδα	Προγράμματα ένταξης μεταναστών	Διαχείριση των μεταναστευτικών ροών	Υποστήριξη προσφύγων και μεταναστών
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	Νομοθεσία για το κλίμα και τη μετανάστευση	Κανονισμοί για προστασία πληθυσμών	Ψήφιση πολιτικών για την προστασία του περιβάλλοντος
Δήμοι και Περιφέρειες	Τοπικά σχέδια κλιματικής προσαρμογής	Ανθεκτικές υποδομές	Δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης
Greenpeace	Climate Campaigns	Πίεση για αυστηρότερη περιβαλλοντική πολιτική	Εκστρατείες ενημέρωσης
WWF	Climate & Migration Research	Διατήρηση φυσικών πόρων	Προστασία οικοσυστημάτων

Oxfam	Climate Justice Programs	Ανθρωπιστική βοήθεια	Υποστήριξη ευάλωτων κοινοτήτων
Red Cross	Disaster Response Programs	Υποστήριξη εκτοπισμένων πληθυσμών	Αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών
UNDP	Climate Adaptation Projects	Χρηματοδότηση πράσινων λύσεων	Βιώσιμη ανάπτυξη σε αναπτυσσόμενες χώρες
FAO	Climate Resilient Agriculture	Μείωση επισιτιστικής ανασφάλειας	Βιώσιμη γεωργία και κτηνοτροφία
Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος	Climate Monitoring Systems	Παροχή επιστημονικών στοιχείων	Παρακολούθηση κλιματικών δεδομένων
Διεθνής Επιτροπή Διάσωσης (IRC)	Refugee Support Programs	Ανθρωπιστική βοήθεια	Στήριξη εκτοπισμένων λόγω κλιματικής κρίσης
Caritas Internationalis	Humanitarian Programs	Κοινωνική ενσωμάτωση	Στήριξη μεταναστών
Save the Children	Climate & Child Protection Programs	Εκπαίδευση και ανθρωπιστική υποστήριξη	Προστασία ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού (π.χ. παιδιά)

Πηγή: International Organization for Migration (IOM), Integrating Migration into Environment and Climate Change Interventions: A Toolkit for International Cooperation and Development Actors, 2022, σε συνδυασμό με τα επίσημα προγράμματα και τις πολιτικές των αναφερόμενων φορέων.

Ο πίνακας 5 - 2 «Φορέας - Προγράμματα - Μέτρα - Δράσεις» παρουσιάζει μια σειρά διεθνών - ευρωπαϊκών οργανισμών εθνικών θεσμών και τοπικών φορέων που δραστηριοποιούνται σε ζητήματα που συνδέουν την κλιματική αλλαγή, την μετανάστευση και την βιώσιμη ανάπτυξη. Οι στήλες «Υλοποιήσεις - Προγράμματα», «Μέτρα» και «Δράσεις», αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλουν στην διαχείριση των συνεπειών της κρίσης και πιο συγκεκριμένα σε αυτή της κλιματικής μετανάστευσης.

Σε διεθνές επίπεδο για παράδειγμα οργανισμοί του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών συμμετέχουν ενεργά στη διαχείριση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Ο International Organization for Migration έχει αναπτύξει το πρόγραμμα Migration, Environment and Climate Change (MECC), το οποίο εστιάζει στην έρευνα και στην ανάπτυξη πολιτικών για την αντιμετώπιση της κλιματικής μετανάστευσης. (Black R. B., 2011)

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η European Commission μέσω της στρατηγικής European Green Deal προωθεί μια ολοκληρωμένη πολιτική για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το πρόγραμμα αυτό χρηματοδοτεί πράσινα έργα, επενδύσεις σε καθαρές τεχνολογίες και πολιτικές που σχετίζονται έμμεσα με την μετανάστευση. (Union E. , Climate change, environmental degradation, and migration, 2013)

Σε εθνικό επίπεδο τα κράτη εφαρμόζουν πολιτικές που συνδέουν το περιβάλλον με τη διαχείριση της μετανάστευσης. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας υλοποιεί το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα, το οποίο περιλαμβάνει μέτρα για τη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας με σκοπό την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας.

Σε τοπικό επίπεδο τέλος εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος των τοπικών αρχών, όπως οι δήμοι και οι περιφέρειες. Οι φορείς αυτοί εφαρμόζουν τοπικά σχέδια προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, προωθώντας δράσεις βιώσιμης ανάπτυξης και δημιουργώντας ανθεκτικές υποδομές.

Η αντιμετώπιση λοιπόν της κλιματικής αλλαγής και των μεταναστευτικών ροών αποτελεί ένα σύνθετο ζήτημα που απαιτεί συντονισμένη δράση σε πολλά επίπεδα. Οι διεθνείς οργανισμοί παρέχουν το πλαίσιο και τη χρηματοδότηση, οι κυβερνήσεις

εφαρμόζουν πολιτικές σε εθνικό επίπεδο, ενώ οι τοπικές αρχές και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις υλοποιούν πρακτικές δράσεις στην κοινωνία. Μέσα από αυτή τη συνεργασία δημιουργείται ένα πολυδιάστατο σύστημα πολιτικών και παρεμβάσεων που στοχεύει, τόσο στην αντιμετώπιση των αιτίων της κλιματικής αλλαγής, όσο και στην προστασία των ανθρώπων που επηρεάζονται από αυτήν.

Αναπάντητα ερωτήματα εργασίας - αδυναμίες εργασίας

Αρχικά, η δυσκολία απομόνωσης της κλιματικής αλλαγής ως αποκλειστικού παράγοντα μετανάστευσης αποτελεί βασική αδυναμία, καθώς οι μετακινήσεις πληθυσμών επηρεάζονται ταυτόχρονα από οικονομικούς, περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς παράγοντες.

Παραμένουν επίσης ανοιχτά ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαθέτουν επαρκείς μηχανισμούς προσαρμογής και πολιτικές διαχείρισης των λεγόμενων «κλιματικών μεταναστών», καθώς και για το αν το υφιστάμενο διεθνές και ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις νέες προκλήσεις που δημιουργεί η κλιματική κρίση.

Κλείνοντας, απαιτείται περαιτέρω έρευνα για τις μακροπρόθεσμες κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής μετανάστευσης τόσο στις χώρες υποδοχής όσο και στις χώρες προέλευσης.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία και λαμβάνοντας υπόψιν τους παραπάνω περιορισμούς το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής και της μετανάστευσης όσον αφορά το νομοθετικό πλαίσιο που διέπεται στο ευρωπαϊκό και εθνικό δίκαιο θα μπορούσε να αναδιαμορφωθεί και να βελτιωθεί ως προς την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και την βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Θα πρέπει επίσης να γίνει εκτενέστερη ποσοτική έρευνα αναφορικά με τα δεδομένα που δημιουργούν περιβαλλοντικές κρίσεις, δημιουργώντας σοβαρά κλιματικά προβλήματα, βοηθώντας τους αρμόδιους φορείς που υιοθετούν τα δεδομένα αυτά να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα και πολιτικές για την αρμονική συνύπαρξη μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυγμένων χωρών.

Κλείνοντας, θα πρέπει να πραγματοποιηθεί μια λεπτομερέστερη προσέγγιση των ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων εμβαθύνοντας στο πρόβλημα αξιοποιώντας αριθμητικά δεδομένα, με σκοπό την εύρεση κατάλληλων λύσεων και προτάσεων που θα εστιάζουν στο πρόβλημα υποβοηθώντας στην επίλυση του φαινομένου.

Περιορισμοί εργασίας

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας αντιμετώπισε και ορισμένα εμπόδια. Η παρούσα έρευνα περιορίστηκε στα ποιοτικά χαρακτηριστικά που συνδέουν την κλιματική αλλαγή και την μετανάστευση. Είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθεί η περιβαλλοντική μετανάστευση επειδή υπάρχουν πολύ παράγοντες που επηρεάζουν την μετακίνηση των πληθυσμών. Σε παγκόσμιο επίπεδο δεν υπάρχουν επί του παρόντος ολοκληρωμένα σύνολα δεδομένων σχετικά με την κλιματική μετανάστευση. Επίσης ο περιορισμός της παρούσας έρευνας κατά κύριο λόγο σε βιβλιογραφική επισκόπηση έγινε καθώς το κομμάτι των συνεντεύξεων θα δυσκόλευε την εύρεση του κατάλληλου υλικού, με σκοπό την ενσωμάτωση του στην εργασία.

Πιθανές θεωρητικές προσεγγίσεις - Πρακτικές εφαρμογές των αποτελεσμάτων της εργασίας

Η παρούσα εργασία εξετάζει πιθανές θεωρητικές προσεγγίσεις που θα μπορούν να ερμηνεύσουν τα αποτελέσματα της έρευνας. Η παρούσα εργασία εξετάζει πιθανές θεωρητικές προσεγγίσεις που μπορούν να ερμηνεύσουν τα αποτελέσματα της έρευνας. Οι προσεγγίσεις αυτές βασίζονται σε ήδη υπάρχουσες επιστημονικές θεωρίες και μοντέλα. Στόχος τους είναι η καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν τα ευρήματα. Παράλληλα αναδύκονται και πρακτικές εφαρμογές των αποτελεσμάτων στην καθημερινή πράξη. Οι εφαρμογές αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν σε διάφορους τομείς, όπως η εκπαίδευση. Η σύνδεση λοιπόν θεωρίας και πράξης ενισχύει την αξία της μελέτης. Τέλος, προτείνονται κατευθύνσεις για μελλοντική αξιοποίηση και περαιτέρω διερεύνηση.

Βιβλιογραφία

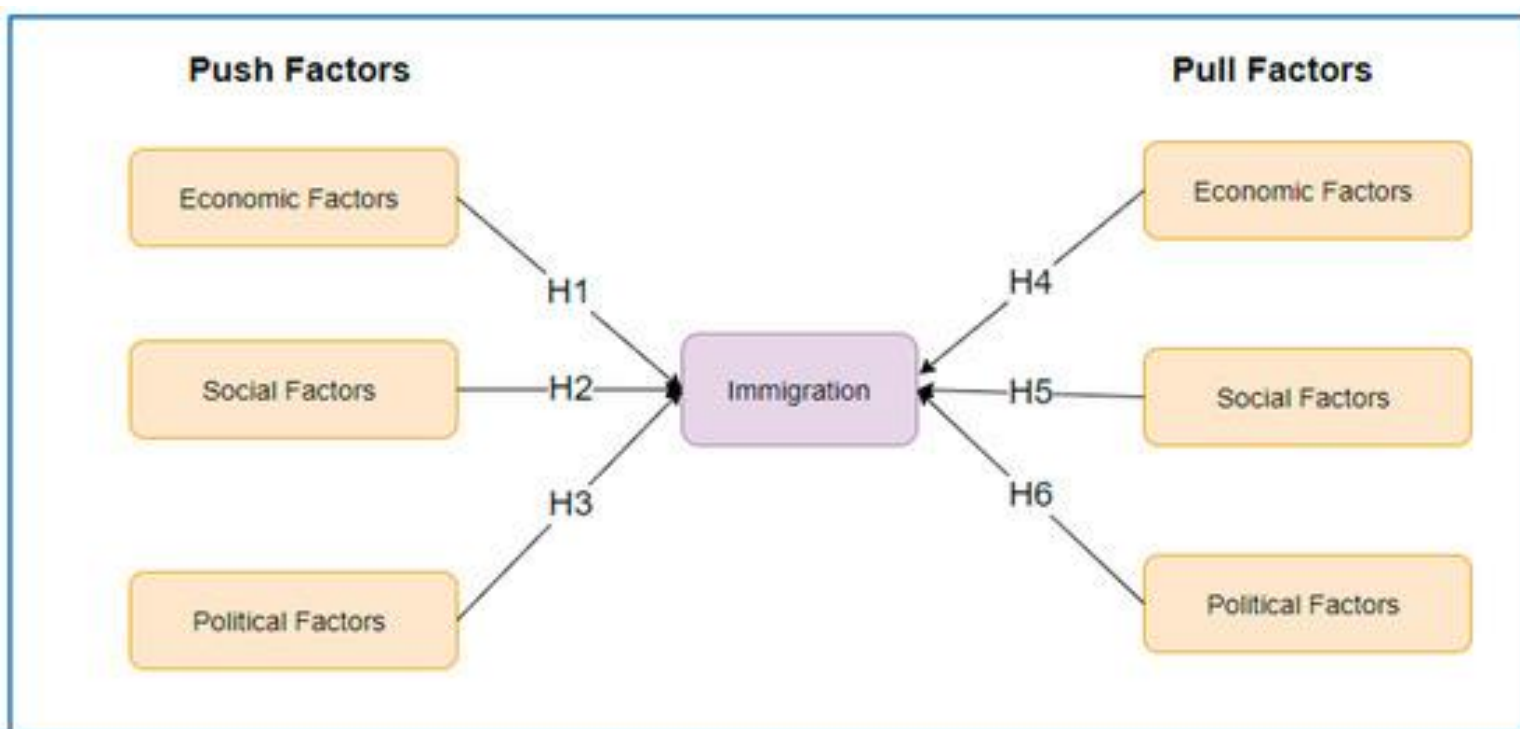
- ActionAid. (2020). Κλιματική αλλαγή: Ένας ακόμα λόγος για τον οποίο οι άνθρωποι μεταναστεύουν.
- Adger, W. N. (2014). Human security. In C. B. Field et al. (Eds.), *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Cambridge University Press. pp. 755–791.
- al., H. e. (2004). *Survival Models*.
- al., N. e. (2013). *Fixed Effects Models*.
- Alex de Sherbinin, K. G. (2022, Μάιος). *Migration Theory in Climate Mobility*.
- Ao, B. Y. (2023). *Global Climate Change and Environmental Refugees: Nature, Framework and Legality*. Springer.
- Aoga, J. O. (2020). Impact of weather factors on migration intention using machine learning.
- Audra K. Grant, N. E. (2014). *World Climate-induced Migration in the MENA Region: Results from the Qualitative*.
- Bank, W. (2014). Climate-induced Migration in the MENA.
- Batista, C. e. (2024). “Climate change, migration, and health: perspectives from Latin America and the Caribbean.” *The Lancet Regional Health – Americas / The Lancet*.
- bel, G. B. (2019). Climate, conflict and forced migration. *Global Environmental Change*. σσ. 239–249.
- Black, R. B. (2011). σσ. 447–449.
- Black, R. e. (2011). The effect of environmental change on human migration. *Global Environmental Change*.
- Blaikie, P. &. (1987). *Land degradation and society*. Methuen.
- Blaikie, P. (1985). *The Political Economy of Soil Erosion in Developing Countries*.
- Centre, I. D. (2026). Ανάκτηση από <https://www.internal-displacement.org/>
- Centre, I. D. (2026). *Internal Displacement Monitoring Centre. Norwegian Refugee Council*. Ανάκτηση από <https://www.internal-displacement.org/>
- Change., I. P. (2023). *Climate Change 2023: Synthesis Report (AR6)*.
- Chen, M. &. (2020). Climate change as an incentive for future human migration. *Earth System Dynamics*.
- Daoust, G. e. (2024). Climate change and migration: A review and new framework for analysis. *WIREs Climate Change*.
- Data, I. G. (2025). *Climate Change and Human Mobility*.
- Data, O. W. (2025). *Human Development Index*.
- Dobson, A. e. (2025). The elusive climate migrant: Symbolic geographies in migration studies. *Comparative Migration Studies*. .
- ELIAMEP. (2024). *Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση*.
- FAO. (2026). *Food and Agriculture Organization*.
- Foresight. (2011). *Migration and Global Environmental Change: Future Challenges and Opportunities*. Government Office for Science, UK.
- Fund., I. M. (2024). *Climate variability and worldwide migration: Empirical evidence and projections*.
- Germanwatch. (2025). *Climate Risk Index (CRI) 2026*. Ανάκτηση από <https://www.germanwatch.org/en/cri>

- Ghosh, R. C. (2022). A systematic review of climate migration research: gaps in evidence." SN Social Sciences. .
- Greece, U. (2023). Άρθρο «Κλιματική αλλαγή και εκτοπισμός: μύθοι και αλήθειες».
- Guy J. Abela, M. B. (2019, Ιανουάριος). Climate, conflict and forced migration. σσ. 239 - 249.
- (2025). *Impact of Climate Change on Global Migration Patterns; Comparative Analysis of Italy, Greece, Mexico, and the USA*.
- IOM. (2026). International Organization for Migration (Migration, Environment and Climate Change Division). Ανάκτηση από <https://www.iom.int/>
- Kniveton, D. S.-V. (2008). *Climate Change and Migration: Improving Methodologies to Estimate Flows*. IOM / United Nations.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration.
- Marshall, A. (1920). Principles of economics (8th ed.). Macmillan.
- McAdam, J. (2012). *Climate Change, Forced Migration, and International Law*. Oxford University Press.
- McLeman, R. (2014). Climate and human migration: Past experiences, future challenges. Cambridge University Press.
- McLeman, R. &. (2006). 31–53.
- McLeman, R. &. (2010). Migration in the context of vulnerability and adaptation to climate change: insights from analogues. WIREs Climate Change . σσ. 450–461.
- McLeman, R. (2011). Climate Change, Migration and Critical International Security Considerations. United Nations.
- McLeman, R. (2014). Climate and human migration: Past experiences, future challenges. Cambridge University Press.
- (2009). *Migration Environment and climate Change: Assening the evidence*. International Organization for Migration.
- Migration, I. O. (2024). *Migration in the Context of Climate and within Central Asia and to the European Union and the Russian Federation*.
- Mihiretu, D. (2021). Climate change-induced migration: A bibliometric review (1999–2019). Globalization and Health.
- Milan, A. S. (2016). *Migration, Risk Management and Climate Change: Evidence and Policy Responses*. Springer International Publishing.
- Moawad, D. (8 March 2024). Does Environmental Change Affect Migration Especially into the EU?
- Nations, U. (2018). Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration.
- Nicholson, C. M. (2025). *Climate Migration: Critical Perspectives for Law, Policy, and Research*. Hart Publishing.
- Office, M. (2026). *Met Office* . Ανάκτηση από <http://www.metoffice.gov.uk/research/hadleycentre/models/modeltypes.html>
- Orbanization, W. H. (2024, Νοέμβριος). Climate crisis and human.
- Piguet, E. P. (2011). σσ. 1–23.
- Policy., Y. C. (2025). Ανάκτηση από Environmental Performance Index. Yale University.: <https://epi.yale.edu/>
- Predicting Climate Change Using Response Theory:Global Averages and Spatial Patterns. (21 April 2016).

- Rajan Chandra Ghosh, C. O. (2022, Αύγουστος). A systematic review of climate migration research: gaps.
- Rebecca Parrish, T. C. (2020, Αύγουστος). A Critical Analysis of the Drivers of Human.
- Research, A. (2023, October). *Allianz Social Resilience Index: From cost-of-living crisis to AI—Unveiling the dynamics of social risk*. Allianz.
- Rights. (2018, February). Commission for human Rights.
- Rights, U. N. (2021). Climate change and disaster displacement.
- Salehyan, F. C. (2023). Climate variability and irregular migration to the European Union.
- Soukharev, B. (2025). *Global Warming and Mass Migration: Climate change and its impact on migration to the North*. Springer Cham.
- The impact of climate change on migration: a synthesis. (2019).
- Tschakert, P. S.-D. (2025). Learning and vulnerability in climate change adaptation: Insights from Ghanaian migrants. *Applied Geography*. 1–12.
- UNHCR. (2026). United Nations High Commissioner for Refugees (Climate Change and Disaster Displacement).
- Union, E. (2013). Climate change, environmental degradation, and migration.
- Union, E. (2018). Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 .
- Union, E. (2025). Jrc Science for policy report.
- Walker, B. H. (2004). Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems.
- Weather, C. a. (2026). Ανάκτηση από
<https://journals.ametsoc.org/view/journals/wcas/wcas-overview.xml>
- White, G. (2011). *Climate Change and Migration: Security and Borders in a Warming World*. Oxford University Press.
- WorldBank. (2022, April). *Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration*.
- Xin Lua, b. D. (2016). Unveiling hidden migration and mobility patterns in climate stressed.
- Ασλulu, Y. M. (2001). Νόμος 2910/2001.
- Ασύλου, Y. M. (1991). Νόμος 1975/1991 .
- Ασύλου, Y. M. (2005). Νόμος 3386/2005 .
- Ασύλου, Y. M. (2010). Νόμος 3838/2010.
- Ασύλου, Y. M. (2011). Νόμος Ν 3908/2011.
- Ασύλου, Y. M. (2024). ΦΕΚ Β΄4893/19-12-2024.
- Ασύλου, Y. M. (2025). (Ν. 5226/2025) «Αναμόρφωση πλαισίου και διαδικασιών επιστροφών πολιτών τρίτων χωρών – Λοιπές ρυθμίσεις του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου».
- Ελλάδα. (2006). Ν. 3468/2006.
- Ελλάδα. (2016). Ν. 4414/2016 (ΦΕΚ).
- Ελλάδα. (2022). Ν. 4936/2022 (ΦΕΚ 105/Α/27-05-2022).
- Ελλάδος, T. (2026).
- Ελλάς., G. (2025, Μάρτιος). Μεταβολές μετεωρολογικών παραμέτρων στην κλιματική αλλαγή.
- Ενέργειας, Y. Π. (2024, 12 19). ΦΕΚ Β΄4893/19-12-2024.
- Ένωση, E. (2009). Οδηγία 2009/28/ΕΚ.
- Ένωση, E. (2009). Οδηγία 2009/28/ΕΚ .
- Ένωση, E. (2017, Ιούνιος). Οι Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής.

- Ένωση, Ε. (2021). Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1119.
- Ένωση, Ε. (2022 , Νοέμβριος). Διάσκεψη για το Μέλλον της Ευρώπης: Επισκόπηση των τελικών προτάσεων.
- Ένωση, Ε. (2025). Ανάκτηση από https://european-union.europa.eu/index_el
- Ένωση, Ε. (2025). European Climate and Health Observatory.
- Ένωση, Ε. (2025). European Enviromental Agency.
- Ευρωπαϊκό Δίκτυο Μετανάστευσης. (2019).
- (2024). Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Βρυξέλλες.
- (1954). Κανονισμός ΕΕ 2017/1954 Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου.
- Κοινοβούλιο, Ε. (2022). Εκπομπές Αερίων του Θερμοκηπίου.
- Κυβέρνηση, Ε. (2023). Νόμος 5038/2023 - «Κώδικας Μετανάστευσης - Νομοθετικό πλαίσιο για την είσοδο, διαμονή, άδειες και ρυθμίσεις για πολίτες τρίτων χωρών.
- Κυβέρνηση, Ε. (2025). Νόμο 5255/2025 .
- ΟΗΕ. (2025). Υπατη Αρμοστεία του για τους Πρόσφυγες (*United Nations High Commissioner for Refugees*).
- Παπανταζή, Ε. Δ. (2019, Μάρτιο). Κλιματική αλλαγή και μετανάστευση.
- Περιβάλλοντος, Ε. Ο. (2022). Ανάκτηση από <https://www.europarl.europa.eu/topics/el/article/20180301STO98928/ekprompes-aerion-thermokiapiou-ana-chora-kai-tomea-grafima>
- Υπηρεσία Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής. (2011). Νόμος ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3907/2011.

Παράρτημα Α: «Εικόνες»

Εικόνα Α1: Παράγοντες ώθησης - έλξης

Πηγή: Comparing push and pull factors affecting migration

Παράρτημα Β: «Πίνακες»

Πίνακας Β1: Συνολική κατάταξη των χωρών σύμφωνα με τον δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης (2022)

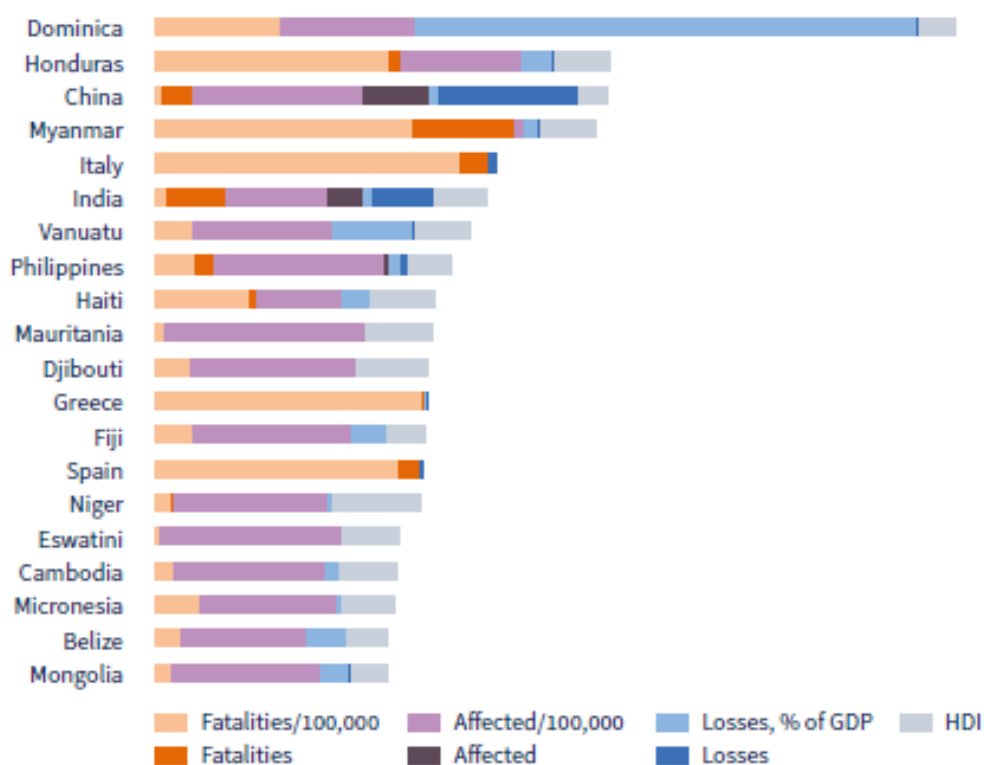
Πηγή: UNDP (United Nations Development Programme), Human Development Reports.

Κατάταξη	HDI (2022)
1	Ελβετία (Switzerland)
2	Νορβηγία (Norway)
3	Ισλανδία (Iceland)
4	Χονγκ Κονγκ, Κίνα (Hong Kong, China SAR)
5	Δανία (Denmark)
5	Σουηδία (Sweden)
6	Γερμανία (Germany)
7	Ιρλανδία (Ireland)
8	Σιγκαπούρη (Singapore)
9	Αυστραλία (Australia)
10	Ολλανδία (Netherlands)
11	Βέλγιο (Belgium)
12	Φινλανδία (Finland)
13	Λιχτενστάιν (Liechtenstein)
14	Ηνωμένο Βασίλειο (United Kingdom)
15	Νέα Ζηλανδία (New Zealand)
16	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (United Arab Emirates)
17	Καναδάς (Canada)

18	Κορέα (Republic of Korea)
19	Λουξεμβούργο (Luxembourg)
20	Ηνωμένες Πολιτείες (United States)
21	Αυστρία (Austria)
22	Σλοβενία (Slovenia)
23	Ιαπωνία (Japan)
24	Ισραήλ (Israel)
25	Μάλτα (Malta)
26	Ισπανία (Spain)
27	Γαλλία (France)
28	Κύπρος (Cyprus)
29	Ιταλία (Italy)
30	Εσθονία (Estonia)
31	Τσεχία (Czechia)
32	Ελλάδα (Greece)
33	Μπαχρέιν (Bahrain)
34	Ανδόρα (Andorra)
35	Πολωνία (Poland)
36	Λετονία (Latvia)
37	Λιθουανία (Lithuania)
38	Κροατία (Croatia)
39	Κατάρ (Qatar)
40	Σαουδική Αραβία (Saudi Arabia)
41	Πορτογαλία (Portugal)
42	Άγιος Μαρίνος (San Marino)
43	Χιλή (Chile)
44	Σλοβακία (Slovakia)
45	Τουρκία (Türkiye)
46	Ουγγαρία (Hungary)
47	Αργεντινή (Argentina)

Παράρτημα Γ: «Γραφήματα»

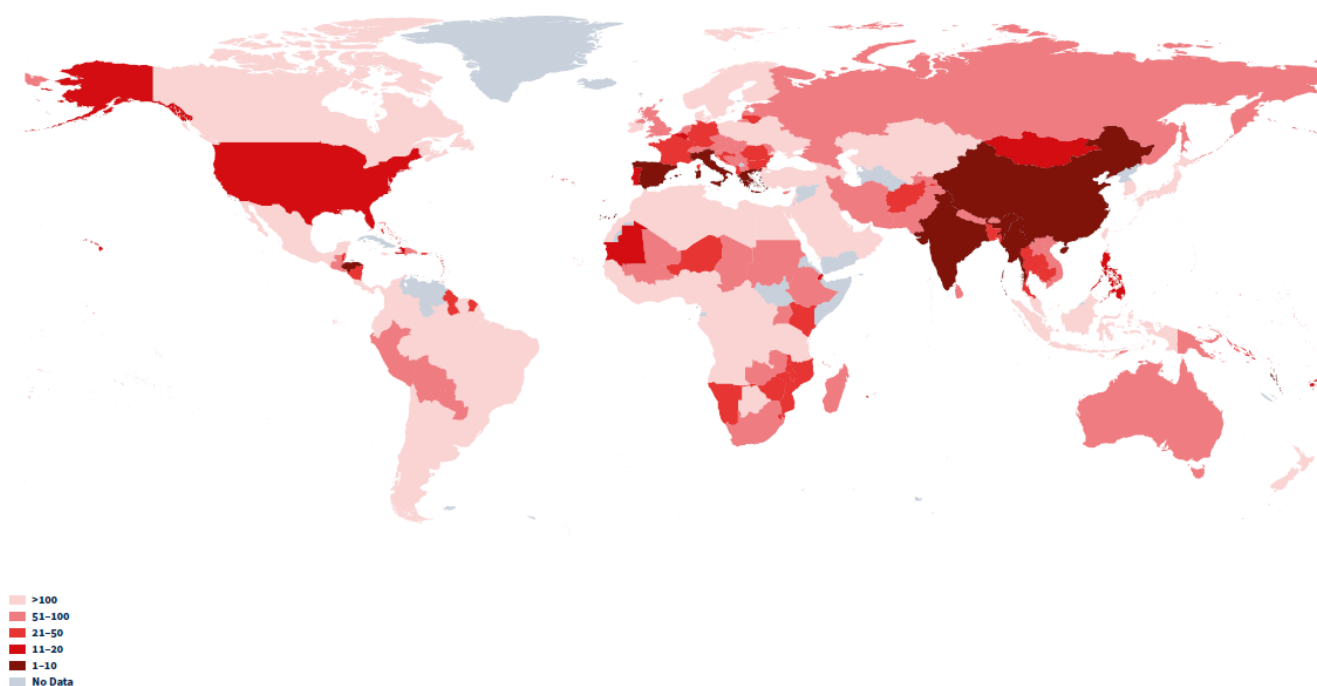
Figure 9: 20 countries most affected in 1993–2022 (HDI-corrected)

Γράφημα Γ1: 20 χώρες που επηρεάστηκαν περισσότερο το έτος 1993 - 2022 βάση ακραίων καιρικών φαινομένων (HDI)

Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 1-1. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

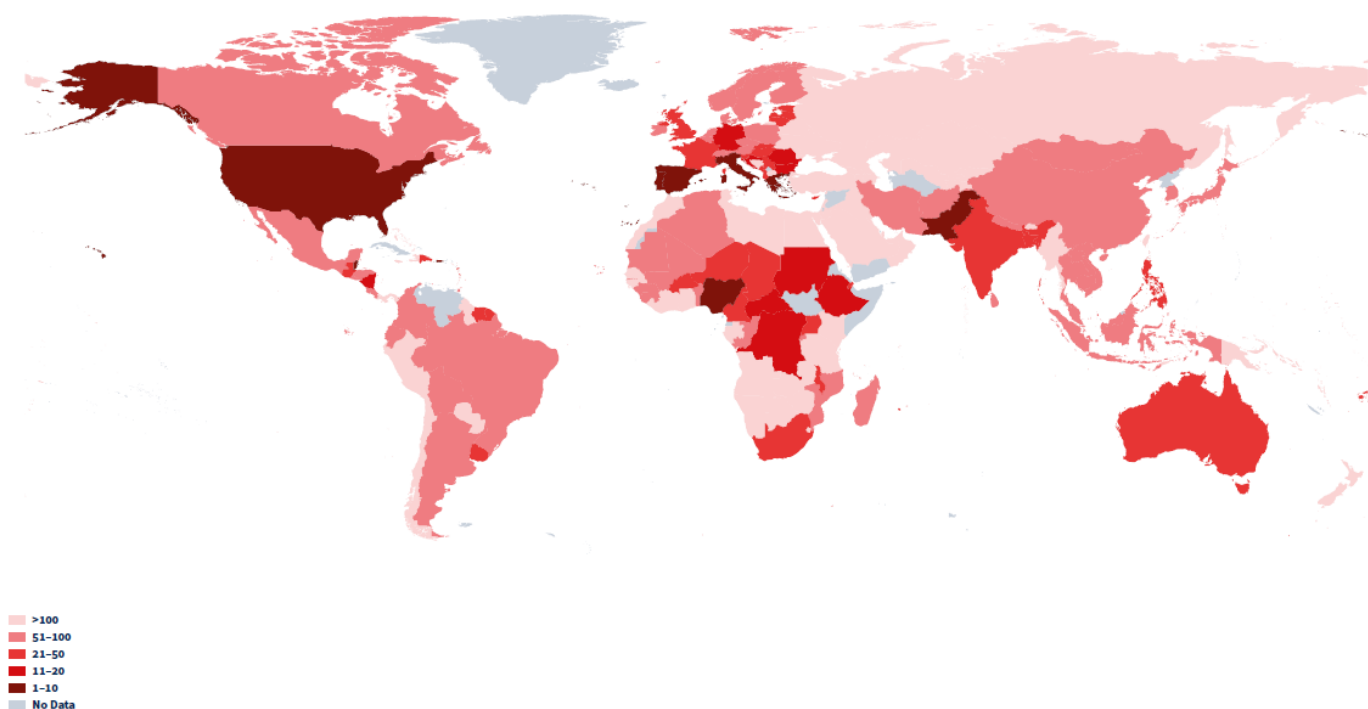
Climate Risk Index:
Overall Ranking 1993-2022

**Γράφημα Γ2: Συνολική κατάταξη των χωρών του κόσμου με βάση τον δείκτη
κλιματικής επικινδυνότητας (1993 - 2022)**

**Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 2-1. Αναπαραγωγή
από την πρωτότυπη έκθεση.**

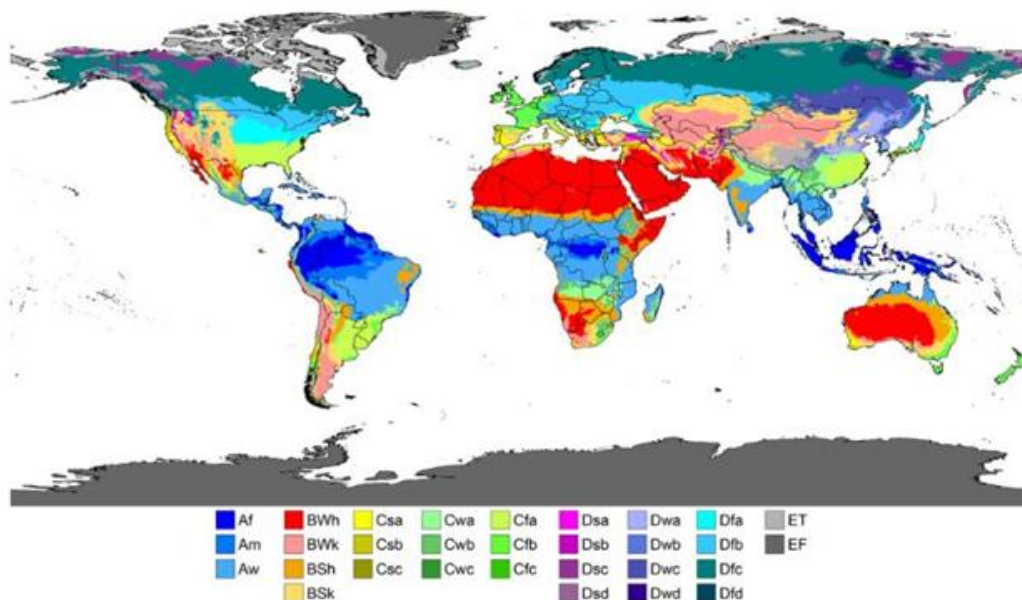
Climate Risk Index:
Overall Ranking 2022

**Γράφημα Γ3: Συνολική κατάταξη των χωρών του κόσμου με βάση τον δείκτη
κλιματικής επικτηδυνότητας (2022)**

**Πηγή: Germanwatch (2025), Climate Risk Index 2025, Figure 3-1. Αναπαραγωγή
από την πρωτότυπη έκθεση**

Χάρτης κλιματικών ζωνών

Γράφημα Γ4: Χάρτης κλιματικών ζωνών

Πηγή: Wikimedia Commons – Köppen-Geiger Climate Classification Map (1980–2016) Figure 4-1. Αναπαραγωγή από την πρωτότυπη έκθεση

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.